

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
شروع الله جي نالي سان جوڏاڍو مهربان ۽ رحم وارو آهي

سِنڌي ڪتاب

استادن لاءِ رهبر

اعزازي ڪاپي – ناقابلِ فروخت

OXFORD
UNIVERSITY PRESS

اوڪسفورڊ يونيورسٽي پريس

OXFORD
UNIVERSITY PRESS

اوڪسفورڊ يونيورسٽي پريس، يونيورسٽي آف اوڪسفورڊ جو هڪ شعبو آهي. جيڪو سڄي دنيا ۾ اشاعتن جي ذريعي تحقيق، علم و فضيلت ۽ تعليم ۾ اعليٰ معيار جي مقصدن جي واڌاري ۾ يونيورسٽيءَ سان سهڪار ڪري ٿو. Oxford برطانيه ۽ ڪجهه ٻين ملڪن ۾ اوڪسفورڊ يونيورسٽي پريس جو ٽريڊ مارڪ آهي

پاڪستان ۾ اوڪسفورڊ يونيورسٽي پريس
نمبر 38، سيڪٽر 15، ڪورنگي انڊسٽريل ايريا،
بي او باڪس 8214، ڪراچي 74900، پاڪستان
مان شايع ڪيو

© اوڪسفورڊ يونيورسٽي پريس 2026ع

مصنف جي اخلاقي حقن تي زور ڏنو ويو آهي

پهريون اشاعت 2026ع

سمورا حق محفوظ آهن. اوڪسفورڊ يونيورسٽي پريس کان اڳواٽ لکت ۾ اجازت يا جنهن ريت واضح طور تي قانون اجازت ڏئي ٿو، لائسنس يا ريبرو گرانفڪس حقن جي اداري سان طئي ٿيل مناسب شرطن کان سواءِ هن ڪتاب جي ڪنهن به حصي جو نقل، ڪنهن به قسم جو ذخيرو نه ٿو ڪري سگهجي. جتان ان کي ٻيهر حاصل ڪري سگهجي يا ڪنهن به صورت ۾ ٻيا ڪنهن به وسيلي سان ان جو ٽيڪسٽ ڊيٽا مائيننگ يا هٿرادو ڏهانٽ جي سکيا جي لاءِ استعمال يا منتقل نه ٿو ڪري سگهجي. مٿي ڏنل صورتن کان سواءِ ٻيهر اشاعت خاطر معلومات حاصل ڪرڻ لاءِ اوڪسفورڊ يونيورسٽي پريس جي اشاعتي حقن واري شعبي سان مٿي ڏنل ائڊريس تي رابطو ڪريو.

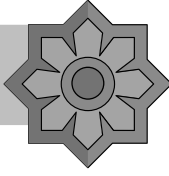
توهان هي ڪتاب ڪنهن به ٻي صورت ۾ تقسيم نه ٿا ڪري سگهو
۽ ڪنهن ٻئي حاصل ڪندڙ تي به لازمي طرح اهي ئي شرط وجهندا

ISBN 9786275226550

ايم بي ڀٽائي سٽار ۽ نوري نستيعلق فونٽ ۾ ڪمپوز ڪئي وئي آهي

ٿورا

ليکڪ: محمد ابراهيم برڙو

سنڌي ٻولي دنيا جي قديم ترين ٻولين مان هڪ آهي. جنهن وٽ هڪ وسيع ادبي ۽ علمي ورثو موجود آهي. سنڌي ٻولي کي مادري ٻولي طور پڙهائڻ هڪ اهم تعليمي عمل آهي، جنهن لاءِ اوڪسفرڊ يونيورسٽي پريس جديد تعليمي تحقيق ۽ عالمي معيارن جي بنياد تي سنڌي نصاب کي ترتيب ڏنو ويو آهي.

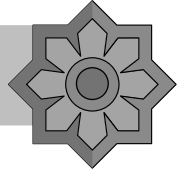
اوڪسفرڊ پاران تيار ڪيل سنڌي ڪتاب ٻارن جي پنهنجي ٻولي ۽ انهن جي آس پاس جي ماحول کي ڌيان ۾ رکندي لکيا ويا آهن. سنڌ ۾ سنڌي ٻولي ٻارن جي مادري يا گهڻي استعمال ٿيندڙ ٻولي آهي، تنهنڪري هيءَ ٻوليءَ جي تدريس استادن لاءِ به وڌيڪ اثرائتي ۽ ڪارائتي ثابت ٿيندي رهي آهي. انهن ڪتابن ۾ ٻولي سيکارڻ وقت ٻارن جي فڪري، لساني ۽ سماجي واڌ ويجهه کي خاص ڌيان ۾ رکيو ويو آهي.

ٻولي سکيا جي عمل ۾ مرڪزي حيثيت رکي ٿي، ڇو ته اها رابطي، سمجهه ۽ تنقيدي سوچ جي واڌ ويجهه ۾ مدد ڪري ٿي. ٻولي سيکارڻ جو عمل ٻڌڻ ۽ ڳالهائڻ سان شروع ٿيندو آهي، جڏهن ته پڙهڻ ۽ لکڻ جون مهارتون گڏوگڏ ترقي وٺن ٿيون. ٻار اسڪول اچڻ کان اڳ ئي ڳالهائڻ جي صلاحيت رکن ٿا، تنهن ڪري استاد لاءِ ضروري آهي ته هو ٻارن کي اڳ ئي سکيل ٻولي استعمال ڪرڻ جا پريور موقعا ڏئي. سنڌي پڙهائيندڙ استاد لاءِ رڳو ٻولي ڳالهائڻ ڪافي ناهي، پر سٺي، معياري ۽ صاف سنڌي ڳالهائڻ، لکڻ ۽ اکر لکڻ پڻ لازمي آهي. استاد جو آواز نرم، انداز اثرائتو ۽ لهجو ٻارن جي عمر مطابق هئڻ گهرجي. هو اڳواٽ تيار سان، آسان ۽ اخلاقي ٻولي استعمال ڪري، ٻارن کي شاباس ڏئي ۽ سندن ڳالهائڻ جي همت افزائي ڪري. ڪلاس ۾ ٻارن کي ڳالهائڻ لاءِ استاد سبق ٻڌائڻ کان پوءِ ورجاءُ ڪرائي، سبق يا ڪهاڻيءَ جو خلاصو پڇي، سوال ڪري ۽ ٻارن کان پنهنجي رايي جو اظهار ڪرائي، جيئن ٻوليءَ جي سکيا وڌيڪ مؤثر ۽ اثرائتي بڻجي سگهي.

اوڪسفرڊ جي سنڌي نصاب ۾ ٻوليءَ جون بنيادي مهارتون، جهڙوڪ ٻڌڻ، ڳالهائڻ، پڙهڻ، لکڻ، سمجهڻ وغيره، منظم نموني سان ٺاهيو ويو آهي. گڏوگڏ، انهن مهارتن کي حقيقي زندگيءَ ۾ استعمال ڪرڻ لاءِ مناسب تدريسي طريقا به شامل ڪيا ويا آهن. استادن جو هي رهنما ڪتاب پهرئين کان پنجين درجي تائين سنڌي ڪتابن سان ڳنڍيل آهي ۽ سڀني درجن ۾ ٻولي سيکارڻ لاءِ هڪجهڙو ۽ مربوط طريقو اختيار ڪيو ويو آهي، جنهن سان ٻارن جي سکيا ۾ تسلسل برقرار رهي ٿو.

’سنڌي ڪتاب ۲‘ اوڪسفرڊ يونيورسٽي پريس جي اهتمام هيٺ تيار ڪيو ويو آهي، ۽ ان ڪتاب جي بنياد تي استادن لاءِ هي رهنما ڪتاب ترتيب ڏنو ويو آهي، ته جيئن استاد ڪلاس ۾ سنڌي ٻوليءَ جي مؤثر، معنيٰ خيز ۽ ٻارن دوست تدريس ڪري سگهن.

سبِق	عنوان	سنڌي	اُردو	سبِق	عنوان	سنڌي	اُردو
سبِق ۱	حَمْدُ	۱	۵۴	سبِق ۱۴	ڪِفايَتِ شِعاري	۲۸	۸۰
سبِق ۲	پاڻ سڳورا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ وَسَلَّمَ	۳	۵۶	سبِق ۱۵	جهرِ ڪيُون (نظم)	۳۰	۸۲
سبِق ۳	نَعْت	۵	۵۸	سبِق ۱۶	روشنِيءَ جِي آهَمِيَت	۳۲	۸۴
سبِق ۴	اسان جو پيارو وطن	۸	۶۰	سبِق ۱۷	بَسون ۽ ڪوچُون	۳۴	۸۶
سبِق ۵	قائِد اعظم محمد علي جناح ح	۱۰	۶۲	سبِق ۱۸	سَت ڪُتَ راندِ	۳۶	۸۸
سبِق ۶	شهيد راشد منھاس	۱۲	۶۴	سبِق ۱۹	اخلاقي قدر (نظم)	۳۸	۹۰
سبِق ۷	سچائي ۽ ايمانداري	۱۴	۶۶	سبِق ۲۰	گورک هل جو سير	۴۰	۹۲
سبِق ۸	پنهنجو وطن (نظم)	۱۶	۶۸	سبِق ۲۱	عاشر جي ايمانداري	۴۲	۹۴
سبِق ۹	شاهه عبداللطيف ڀٽائي ح	۱۸	۷۰	سبِق ۲۲	مينهن اسان جي ڪاري (نظم)	۴۴	۹۶
سبِق ۱۰	ڏنڏا ۽ ڪاروبار	۲۰	۷۲	سبِق ۲۳	اسان جو ماحول	۴۶	۹۸
سبِق ۱۱	اسان جون رانديون (نظم)	۲۲	۷۴	سبِق ۲۴	پروليون	۴۸	۱۰۰
سبِق ۱۲	صحت ۽ صفائي	۲۴	۷۶	سبِق ۲۵	پالتو ۽ جهنگ جا جانور	۵۰	۱۰۲
سبِق ۱۳	عقلمند وزير (لوڪ ڪهاڻي)	۲۶	۷۸	سبِق ۲۶	عجب نظارا (نظم)	۵۲	۱۰۴

سبق پهريون

حمد

سکيا جي حاصلات:

- سنڌي ٻوليءَ جي لفظن جي درست آوازن ۽ اچارن کي ٻڌي، انهن جي چاڻ حاصل ڪري سگهي.
- سنڌي ٻوليءَ جي لفظن جي درست آوازن ۽ اچارن کي ادا ڪري سگهي.
- تن يا تن کان وڌيڪ پڌن وارا لفظ ڳالهائي سگهي.

امدادِي سامان:

- هڪ چارٽ تي لکيل سبق جي نئين لفظن جي معنيٰ
- سنڌي ڪتاب ۲، صفحو نمبر ۱ ۽ ۲

سکيا جو طريقو:

استاد شاگردن کي ڪتاب جو صفحو نمبر ۱ تي ڏنل سبق ”حمد“ کولڻ جي هدايت ڪندي ٻڌائي ته اڄ هو ڪتاب جو پهريون سبق پڙهندا. (ياد رکو: نئين لفظن جي معنيٰ ڪتاب جي آخر ۾ صفحي ۷۷ تي ڏنل آهن.)

جڏهن سڀ شاگرد سبق کولي سامهون رکن ته استاد سوال ڪري ته ”ڇا توهان مان ڪير ڄاڻي ٿو ته حمد ڇا کي چئبو آهي؟“ جيڪي شاگرد جواب ڏين تن کي شاباس چئي ٻڌائي ته حمد خدا تعاليٰ جي تعريف ۾ چيل نظن يا کي چئجي ٿو. هاڻي حمد کي چئي اُچار سان، وڏي آواز ۾ بيت جيان سُڙ ۽ لاءِ سان پڙهڻ شروع ڪري استاد ڏيان رکي ته ٻار به غور سان ٻڌي رهيا آهن ۽ ان ئي سُڙ ۽ لاءِ سان پڙهي، لفظن کي صحيح اُچاري رهيا آهن. جيڪڏهن ڪو ٻار لفظ صحيح نه اُچاري ۽ هٻڪ ٿئي ته اهو لفظ بورڊ تي لکي ان جو صحيح اچار ٻڌائي.

حمد پڙهڻ کانپوءِ هي سوال زباني پڇو؟

۱. حمد ڇا کي چئبو آهي؟
۲. هي حمد ڪنهن جو لکيل آهي؟ (استاد بخاري جو)
۳. سڀني جا ڏک ڪير ٿو لاهي يعني ختم ڪري؟ (اسان جو پالڻهار، الله سائين.)

مشق:

(الف) بيت جو مڪمل ستون

ڏٺي سڳورو يادِ ڪجي، تنهن کي پنهنجي دلِ ڏجي.

سڀني جو سائين آهي، ڏک سڀني جا سو ٿو لاهي.

سڀئي وڏائي تنهن جي ڳايو دلڙي پنهنجي تنهن سان لايون.

(ب) سبق جي سوالن جا جواب.

۱. حمد نظم ۾ شاعر الله سائينءَ کي ياد ڪرڻ جي ڳالهه ڪري رهيو آهي.
۲. الله سائين پنهنجي ٻارن وانگر اسان ساهوارن جي سار لهي ٿو.
۳. سڄي مخلوق کي الله سائين اُپايو آهي.

(ج) بي ترتيب جملن کي ترتيب ڏيو.

۱. انب ڏاڍو منو آهي.
 ۲. مون کي اڃ لڳي آهي.
 ۳. نصير پڙهي رهيو آهي.
- (د) الله تعاليٰ جي نعمت بابت جملا. (ٻار کي به جملا لکي سگهن ٿا، جيڪي سوال جو جواب ڏين)
۱. الله تعاليٰ اسان سڀني کي پيدا ڪيو آهي.
 ۲. الله تعاليٰ اسان کي پنهنجي اولاد جيان پيار ڪري ٿو.
 ۳. الله سائين اسان سڀني جو خيال رکي ٿو.
 ۴. ساهوارن جي زندگي سولي ڪرڻ لاءِ الله سائين ڪيتريون ئي شيون پيدا ڪيون آهن.
 ۵. الله تعاليٰ اسان کي زندگي جهڙي نعمت عطا ڪئي آهي.

سرگرمي.

استاد چار چار شاگردن جون ٽوليون ٺاهي ۽ کين پينسل جي مدد سان پنهنجي ڪاپيءَ ۾ گهر ٺاهڻ جي هدايت ڪندي انهن ۾ رنگ ڀرڻ جي هدايت ڪري.

سبق ٻيون

پاڻ سڳورا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ

سڪيا جي حاصلات:

- سنڌي ٻوليءَ جي لفظن جي درست آوازن ۽ اچارن کي ٻڌي، انهن جي ڄاڻ حاصل ڪري سگهي.
- سبقن کي درست اچارن سان پڙهي ۽ سمجهي سگهي.
- لفظن جي زباني ٻڌايل صورخطيءَ جي صورت ۾ لکي سگهي.

امدادي سامان:

- هڪ چارٽ تي لکيل سبق جي نئين لفظن جي معنيٰ
- سنڌي ڪتاب ۲، صفحو نمبر ۳-۴-۵

سڪيا جو طريقو:

- استاد شاگردن کي ڪتاب جو صفحو نمبر ۳ تي ڏنل سبق ”پاڻ سڳورا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ“ کولڻ جي هدايت ڪندي ٻڌائي ته اڄ هو ڪتاب جو پهريون سبق پڙهندا. (ياد رکو: نئين لفظن جي معنيٰ ڪتاب جي آخر ۾ صفحي ۷۷ تي ڏنل آهن.)
- جڏهن سڀ شاگرد سبق کولي سامهون رکن ته استاد ڪتاب ۾ ڏنل ذهن جي آمادگي وارا سوال پڇا ڪري صحيح جواب ملڻ تي شاباس ڏئي، جيڪڏهن شاگرد جواب نه ڏئي سگهن ته سبق پڙهائڻ کانپوءِ ساڳيا سوال ڪري.
- استاد چٽي اُچار ۽ وڏي آواز سان سبق پڙهڻ شروع ڪري. ڌيان ڏيو ته ٻار سبق کي غور سان ٻڌي ۽ جواب ۾ توهان سان گڏ پڙهي رهيا آهن. شاگرد پڙهڻ دوران لفظن کي صحيح اُچاري رهيا آهن. جيڪڏهن ڪو ٻار سبق جو ڪو به لفظ صحيح نه اُچاري سگهي يا هٻڪ ٿئي ته استاد اهو لفظ ٻورڊ تي لکي ان جو صحيح اچار سڄي ڪلاس اڳيان ٻڌائي.

ٻارن کي تقرير بابت ٻڌايو.

- تقرير سڀني اڳيان بيهي پنهنجي ڳالهه زور سان ٻڌائڻ کي چئبو آهي.
- تقرير ڪيئن ڪبي آهي؟ سڀ کان پهرين سلام ڪيو. پنهنجو نالو ٻڌايو. جنهن موضوع تي ڳالهائڻو آهي، ان تي ٿوريون ساديون ڳالهيون ڪيو. تقرير ۾ سٺا لفظ استعمال ڪريو. آخر ۾ سڀني جا ٿورا مڃيو.
- مثال: السلام عليكم. منهنجو نالو ماروي آهي. اڄ مان اسڪول بابت تقرير ڪندس.
- اسڪول ۾ اسان پڙهون ٿا، رانديون ڪيڏون ٿا ۽ استادن کان سکون ٿا. اسڪول اسان کي سٺو انسان بڻائي ٿو. لکڻ، پڙهڻ سان گڏ ادب به سيکاري ٿو. توهان سڀني جا ٿورا.

مشق:

(الف) خالي جاين جا صحيح جواب.

۱. پاڻ سڳورن صَلِّي اللهُ عَلَيْهِ وَعَلِي آلِهِ وَاصْحَابِهِ وَسَلَّمَ جن جي وڌڙڙ جو تعلق قریش خاندان سان هو.
۲. پاڻ سڳورن صَلِّي اللهُ عَلَيْهِ وَعَلِي آلِهِ وَاصْحَابِهِ وَسَلَّمَ جي ڄمڻ کان ڪجهه مهينا اڳ ۾ سندن والد وفات ڪري ويو.
۳. پاڻ سڳورن صَلِّي اللهُ عَلَيْهِ وَعَلِي آلِهِ وَاصْحَابِهِ وَسَلَّمَ ڇهين سالن جا ٿيا ته سندن امڙ بيبي آمنه به وفات ڪري وئي.

(ب) سوالن جا جواب:

- سوال ۱: پاڻ سڳورا صَلِّي اللهُ عَلَيْهِ وَعَلِي آلِهِ وَاصْحَابِهِ وَسَلَّمَ ڪٿي ڄاوا؟
جواب: پاڻ سڳورا صَلِّي اللهُ عَلَيْهِ وَعَلِي آلِهِ وَاصْحَابِهِ وَسَلَّمَ عربستان جي شهر مڪي ۾ ڄاوا.
- سوال ۲: پاڻ سڳورا صَلِّي اللهُ عَلَيْهِ وَعَلِي آلِهِ وَاصْحَابِهِ وَسَلَّمَ جي والد جو نالو ڇا هو؟
جواب: پاڻ سڳورا صَلِّي اللهُ عَلَيْهِ وَعَلِي آلِهِ وَاصْحَابِهِ وَسَلَّمَ جي والد جو نالو حضرت عبدالله هو.
- سوال ۳: پاڻ سڳورا صَلِّي اللهُ عَلَيْهِ وَعَلِي آلِهِ وَاصْحَابِهِ وَسَلَّمَ جي امڙ جو نالو ڇا هو؟
جواب: پاڻ سڳورا صَلِّي اللهُ عَلَيْهِ وَعَلِي آلِهِ وَاصْحَابِهِ وَسَلَّمَ جي امڙ جو نالو بيبي آمنه هو.

(ج) جملن ۾ زير، زير ۽ پيش جو درست استعمال.

۱. هُنَ مونڪي بينِ ڏني آهي.
۲. ٻارَ گُلَ پَتي رهيا آهن.
۳. اُستادِ/اُستادُ پڙهائي رهيو آهي.

(د) پنهنجي ڪنهن به پسند جي موضوع تي پنج جملا لکو.

ڪتاب انسان جو سچو دوست آهي. ڪتاب پڙهڻ سان علم وڌي ٿو. اسان کي صحيح رستو ڏيکارين ٿا. انهن کي پڙهڻ سان ذهن روشن ٿئي ٿو. ڪتاب سان پيار ڪرڻ گهرجي.

سرگرمي

ٻارن جون ٽوليون ٺاهيو انهن کي پاڻ سڳورن صَلِّي اللهُ عَلَيْهِ وَعَلِي آلِهِ وَاصْحَابِهِ وَسَلَّمَ جن جي سيرت بابت تقرير جي انداز ۾ پنج پنج جملا ڪلاس آڏو ٻڌائڻ لاءِ چئو.

نعت

سڪيا جي حاصلات:

- نظم، سُر ۽ لئه سان ٻڌي، لطف حاصل ڪري سگهي.
- حمد ۽ نعت ۾ فرق سمجهي سگهي، پڙهي سگهي.
- گهر ۽ اسڪول ۾ هاڪاري، ناڪاري ۽ سوالي جملن کي ٻڌي، سمجهي سگهي.
- اعرابن (زير، زير ۽ پيش) جو درست استعمال ڪري سگهي.

امدادي سامان:

- هڪ چارٽ تي لکيل سبق جي نئين لفظن جي معنيٰ
- سنڌي ڪتاب ۲، صفحو نمبر ۶ ۽ ۷

سڪيا جو طريقو:

- استاد شاگردن کي ڪتاب جو صفحو نمبر ۶ تي ڏنل سبق ”نعت“ کولڻ جي هدايت ڪندي ٻڌائي ته اڄ هو ڪتاب جو ٽيون سبق نعت پڙهندا. (ياد رکو: نئين لفظن جي معنيٰ ڪتاب جي آخر ۾ صفحي ۷۷ تي ڏنل آهن.)
- جڏهن سڀ شاگرد سبق کولي سامهون رکن ته استاد ڪتاب ۾ ڏنل ذهن جي آمادگي وارا سوال پڇا ڪري صحيح جواب ملڻ تي شاباس ڏئي، جيڪڏهن شاگرد جواب نه ڏئي سگهن ته سبق پڙهائڻ کانپوءِ ساڳيا سوال ڪري
- استاد سُر ۽ لئه سان نعت وڌي آواز سان پڙهڻ شروع ڪري. اهڙو سُر ۽ لئه جوڙو جيئن ٻار به ساڳي انداز ۾ پڙهن. جيڪڏهن ڪو ٻار سبق جو ڪو به لفظ صحيح نه اچاري سگهي يا هڪ ٽئي ته استاد اهو لفظ بورڊ تي لکي ان جو صحيح اچار سڄي ڪلاس اڳيان ٻڌائي.
- هي نعت پاڻ سڳورن صَلَّي اللهُ عَلَیْهِ وَ عَلِيٍّ آلِهِ وَ أَصْحَابِهِ وَسَلَّمَ جي شان ۾ لکيل آهي. شاعر امداد حسيني پاڻ سڳورن صَلَّي اللهُ عَلَیْهِ وَ عَلِيٍّ آلِهِ وَ أَصْحَابِهِ وَسَلَّمَ بابت لکندي چئي ٿو ته سندن باجهه سڄي انسان ذات لاءِ آهي. ڀلي ڪو دوست هجي يا دشمن، جن جو ڪو سهارو ناهي، پاڻ سڳورا صَلَّي اللهُ عَلَیْهِ وَ عَلِيٍّ آلِهِ وَ أَصْحَابِهِ وَسَلَّمَ انهن جو سهارو آهن. پاڻ سڳورا صَلَّي اللهُ عَلَیْهِ وَ عَلِيٍّ آلِهِ وَ أَصْحَابِهِ وَسَلَّمَ ڪمزور ۽ غريبن جي طاقت پڻ آهن. ٻارو! قيامت تائين هو سڀني لاءِ رحمت جيان آهن.
- سبق پڙهڻ کانپوءِ شاگردن کان پڇو ته نعت ڇا هوندي آهي؟ نعت پاڻ سڳورن صَلَّي اللهُ عَلَیْهِ وَ عَلِيٍّ آلِهِ وَ أَصْحَابِهِ وَسَلَّمَ جي شان ۾ چئي ويندي آهي. اهو به پڇو ته نعت ۽ حمد ۾ ڪهڙو فرق آهي.

مشق:

(الف) ڏنل شعر جون مڪمل سٽون.

تن جي لاءِ سهارا آهن	جيءُ جيارا پاڻ سڳورا
ڪمزورن جي طاقت آهن	دوست هجي يا دشمن چاهي
سڀني لاءِ ٻاجهه آهن	هيٺن سان همراه سدائين
سڀ کان پيارا پاڻ سڳورا	جن جو ڪو به سهارو ناهي

(ب) سبق جي سوالن جا جواب:

سوال ۱: دوست ۽ دشمن لاءِ ڪير ٻاجهه آهن؟

جواب: اهي پاڻ سڳورا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلِي آلِهِ وَاصْحَابِهِ وَسَلَّمَ آهن. جيڪي دوست توڙي دشمن لاءِ سهارو آهن.

سوال ۲: جن جو ڪو سهارو ناهي، انهن جو ڪير سهارو آهي.

جواب: جن جو ڪو به سهارو ناهي، انهن جو سهارو پاڻ سڳورا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلِي آلِهِ وَاصْحَابِهِ وَسَلَّمَ آهن.

سوال ۳: هيٺن ۽ ڪمزورن جو ساٿي ڪير آهي؟

جواب: هيٺن ۽ ڪمزورن جو ساٿي پاڻ سڳورا حضرت محمد رسول الله خاتم النبيين صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلِي آلِهِ وَاصْحَابِهِ وَسَلَّمَ آهن.

(ج) هيٺ ڏنل هاڪاري جملن کي ناڪاري ۾ بدلايو.

۱. اسان کي ڪوڙ ڳالهائڻ گهرجي.

۲. خراب ماڻهو سڀني کي وڻندو آهي.

۳. محنت ڪرڻ ۾ عيب آهي.

(د) پاڻ سڳورن صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلِي آلِهِ وَاصْحَابِهِ وَسَلَّمَ تي پنهنجي لفظن ۾ پنج جملا لکو.

حضرت محمد رسول الله خاتم النبيين صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلِي آلِهِ وَاصْحَابِهِ وَسَلَّمَ الله جا آخري نبي آهن. اوهان حضرت محمد رسول الله خاتم النبيين صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلِي آلِهِ وَاصْحَابِهِ وَسَلَّمَ سڀني لاءِ رحمت بڻجي آيا. اوهان حضرت محمد رسول الله خاتم النبيين صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلِي آلِهِ وَاصْحَابِهِ وَسَلَّمَ هميشه سچ ڳالهائيندا هئا. اوهان حضرت محمد رسول الله خاتم النبيين صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلِي آلِهِ وَاصْحَابِهِ وَسَلَّمَ ماڻهن سان پيار ۽ احترام ڪندا هئا. اسان کي گهرجي ته اسان سندن زندگي تي هلون.

سرگرمي

• نعت شروع ڪرڻ کان اڳ سڀني کي سلام ڪيو ۽ بسم الله پڙهيو. نعت ادب ۽ احترام سان پڙهيو ڇو ته اها حضرت محمد رسول الله خاتم النبيين صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلِي آلِهِ وَاصْحَابِهِ وَسَلَّمَ جي تعريف آهي. آواز صاف، آهستي ۽ مني لهجي ۾

هجي. نعت ختم ٿيڻ تي سڀني جو شڪريو ادا ڪيو.

- استاد شاگردن کي ڪلاس ۾ هر شاگرد کي مختصر ۳ منٽ آهن ته هو تياري ڪري
- سڀ ٻار پنهنجي پنهنجي جاءِ تان يا ڪلاس اڳيان بيهي نعت پڙهن. بهترين نعت پڙهندڙ کي شاباس چئو.

سبق چوٿون

اسان جو پيارو وطن

سکيا جي حاصلات:

- ڪنهن تفصيلي ڳالهه بولھه تي پنهنجي ردعمل جو اظهار ڪري سگھي.
- جملي ۾ لفظن جي باھمي ربط کي سمجھي پڙھي سگھي.
- تصوير ڏسي ان بابت سادن سوالن جا جواب لکي سگھي.
- زمان حال ۽ زمان ماضيءَ جي جملن ۾ فرق ڄاڻي سگھي.
- زمان حال جي جملن کي زمان ماضي جي جملن ۾ بدلائي سگھي.

امدادي سامان:

سنڌي ڪتاب ۲، صفحو نمبر ۸-۹ ۽ ۱۰

سکيا جو طريقو:

- استاد شاگردن کي ڪتاب جو صفحو نمبر ۸ کولڻ جي هدايت ڪندو. سبق ”اسان جو پيارو وطن“ جون تصويرون ڏيان سان ڏسڻ جو چوندو. ٻڌائيندو ته اڄ هو ڪتاب جو چوٿون سبق اسان جو پيارو وطن پڙهندا.
- (ياد رکو: نئين لفظن جي معنيٰ ڪتاب جي آخر ۾ صفحي ۷۷ تي ڏنل آهن.)
- جڏهن سڀ شاگرد سبق کولي سامهون رکن ته استاد ڪتاب ۾ ڏنل ذهن جي آمادگي وارا سوال پڇا ڪري صحيح جواب ملڻ تي شاباس ڏئي.
- استاد پھريان سبق پاڻ پڙھائي. گڏوگڏ ٻار به سبق وڏي آواز ۾ لفظن کي اُچاري پڙھندا رھن. جيڪڏهن ڪو ٻار سبق جو ڪو به لفظ صحيح نه اُچاري سگھي يا کيس ھٻڪ ٿئي ته استاد اھو لفظ ٻوري ٻوري لکي ان جو صحيح اچار سڄي ڪلاس اڳيان کيس ٻڌائي.
- ھي سبق پاڪستان بابت لکيل آھي. جنھن ۾ پاڪستان جي آزادي بابت ٻڌايل آھي. ان کانسواءِ پاڪستان ۾ ڪھڙا ڪھڙا علائقا اچي وڃن ٿا، انھن بابت پڻ ٻڌائي ٿو. پاڪستان جو گاديءَ جو هنڌ ڪھڙو آھي، سندس وڏا شھر ڪھڙا آھن. ان کانسواءِ پاڪستان ۾ ڪھڙا ڪھڙا وسيلا موجود آھن. زمين ڪيئن آھي، آبادي ڪٿي رھي ٿي وغيره بابت ٻڌايل آھي.
- سبق پڙھڻ کانپوءِ شاگردن کان پڇو ته وطن ڇا ڪي چئبو آھي؟ توهان جي خيال ۾ سمجھه ۾ وطن جي معنيٰ ڇا آھي؟ اسان جنھن ڌرتيءَ تي رھون ٿا ان کي وطن چوندا آھيون. اھا اسان جي سڃاڻپ ھوندي آھي وغيره.
- استاد ٻارن کي زمان حال ۽ زمان ماضي جو فرق به ٻڌائي.

مشق:

(الف) خالي جاين جا صحيح جواب.

۱. ايراضيءَ جي لحاظ کان _____ سڀني کان وڏو آهي. (بلوچستان)

۲. پاڪستان جي گاديءَ جو هنڌ _____ آهي. (اسلام آباد)

۳. پاڪستان جو وڏي ۾ وڏو شهر _____ آهي. (ڪراچي)

(ب) سوالن جا جواب:

سوال ۱: پاڪستان ڪڏهن وجود ۾ آيو؟

جواب: پاڪستان ۱۴ آگسٽ ۱۹۴۷ع ۾ وجود ۾ آيو.

سوال ۲: پاڪستان جو ڪيترا صوبا آهن؟

جواب: پاڪستان جا چار صوبا آهن.

سوال ۳: آمدني، پيداوار ۽ قدرتي وسيلن جي لحاظ کان ڪهڙو صوبو اهم آهي؟

جواب: آمدني، پيداوار ۽ قدرتي وسيلن جي لحاظ کان سنڌ صوبو گهڻو اهم آهي.

(ج) زمان حال ۽ زمان ماضي جا جملا.

زمان ماضي	زمان حال
سمير لکيو.	نائلا ڪيڏي ٿي.
تيمور سمهي پيو.	مان ٿي وي ڏسان ٿو.

(د) پنهنجي وطن جي باري ۾ پنج کان ست جملا لکو.

منهنجو وطن پاڪستان آهي. ان ۾ ڪيترين ئي قومن جا ماڻهو رهن ٿا. اسان جي وطن ۾ درياءَ، ڍنڍون، ٻيلا، جبل، ريگستان وغيره آهن. هر صوبي وٽ پنهنجي ثقافت ۽ سونهن آهي. جڏهن ڌار ڌار صوبن جا ماڻهو پاڻ ۾ ملندا آهن ته گهڻو ڪجهه سڪڻ وٿان ملندو اٿن. اسان جو پاڪستان قدرتي وسيلن سان مالا مال آهي. اسان سڀني جو فرض آهي ته پنهنجي وطن جو قدر ڪريون ۽ ان جي ماڻهن جي پلائيءَ لاءِ پنهنجو ڪردار ادا ڪريون.

سرگرمي (شهرن جا نالا)

تصوير ۱: ڪراچي. تصوير ۲: لاهور. تصوير ۳: لاهور. تصوير ۴: اسلام آباد.

قائد اعظم محمد علي جناحؒ

سکيا جي حاصلات:

- تن يا تن کان وڌيڪ پڌن وارا لفظ ڳالهائي سگهي.
- تن يا تن کان وڌيڪ پڌن وارا لفظ ٻڌي ۽ سمجهي سگهي.
- نظم ۽ نثر ۾ فرق سمجهي، پڙهي سگهي.
- هاڪاري ۽ ناڪاري، سوالِي ۽ بياني جملا ٺاهي ۽ پڙهي سگهي.
- قومي، ثقافتي ۽ مذهبي ڏٺن ۾ جوش ۽ جذبي سان حصو وٺي سگهي.

امدادِي سامان:

سنڌي ڪتاب پيئون، صفحو نمبر ۱۱-۱۲ ۽ ۱۳

سکيا جو طريقو:

- استاد شاگردن کي ڪتاب جو صفحو نمبر ۱۱ کولڻ جي هدايت ڪندي سبق ”قائد اعظم محمد علي جناحؒ“ جون تصويرون ڏيکاري پڇي ته هي ڪير آهي؟ توهان هن تصوير واري ماڻهو جي باري ۾ ڪهڙيون ڪهڙيون ڳالهيون ڄاڻيون ٿا؟ ان کانپوءِ ٻڌائيندو ته اڄ اسان قائد اعظم محمد علي جناحؒ جي باري ۾ سبق پڙهنداسين.
- (ياد رکو: نئين لفظن جي معنيٰ ڪتاب جي آخر ۾ صفحي ۷۷ تي ڏنل آهن.)
- سڀني شاگردن کي سبق کولڻ جي هدايت ڪريو. جڏهن سڀ شاگرد سبق کولي سامهون رکن ته استاد ڪتاب ۾ ڏنل ذهن جي آمادگي وارا سوال پڇا ڪري صحيح جواب ملڻ تي شاباس چئي.
- استاد پهريان سبق پاڻ پڙهائي. گڏوگڏ ٻار به سبق وڌي آواز ۾ لفظن کي اُچاري پڙهندا رهن. جيڪڏهن ڪو ٻار سبق جو ڪوبه لفظ صحيح نه اُچاري سگهي يا کيس هٻڪ ٿئي ته استاد اهو لفظ ٻورڊ تي لکي ان جو صحيح اچار سڄي ڪلاس اڳيان کيس ٻڌائي.
- هي پاڪستان جي باني محمد علي جناحؒ جي باري ۾ آهي. جنهن ۾ قائد اعظمؒ جي زندگيءَ بابت ٻڌايل آهي. ان ۾ قائد اعظمؒ بنيادي تعليم کٽان پرائي، اعليٰ تعليم کٽان حاصل ڪيائين. هندستان ۾ رهندڙ مسلمانن جي حقن جي لاءِ سياست ڪيائين. پاڪستان ٺاهڻ لاءِ ڏينهن رات هڪ ڪيائين ته جيئن هتان جي ماڻهن کي الڳ ملڪ ملي سگهي ۽ هو آزاديءَ سان پنهنجي زندگي گذاري سگهن وغيره.
- سبق پڙهڻ کانپوءِ شاگردن کان پڇو ته قائد اعظمؒ جي ڪهڙي ڳالهه توهان کي پسند آئي؟ هن پاڪستان ٺاهڻ لاءِ ڇا ڇا ڪيو؟ استاد ٻارن کي سادي ۽ سواليه جملي ۾ فرق سٺي طريقي سان سمجهائي.

مشق:

(الف) درست جملن آڏو (✓) ۽ غلط جملن اڳيان (×) جو نشان لڳايو.

۱. قائداعظمؒ جي والد جو نالو جناح پوئجا هو.
۲. قائداعظمؒ جو پڙهڻ سان چاهه هوندو هو.
۳. قائداعظمؒ گهٽ کائيندو ۽ گهٽ آرام ڪندو هو.

(ب) سوالن جا جواب:

سوال ۱: قائداعظمؒ جو پورو نالو ڇا هو؟

جواب: قائداعظمؒ جو پورو نالو محمد علي جناح رح هو.

سوال ۲: قائداعظمؒ ڪڏهن پيدا ٿيو هو؟

جواب: قائداعظمؒ ۲۵ ڊسمبر ۱۸۷۶ع ۾ ڄائو هو.

سوال ۳: قائداعظمؒ بنيادي تعليم ڪٿان حاصل ڪئي هئي؟

جواب: قائد اعظم محمد علي جناحؒ بنيادي تعليم ڪراچي جي سنڌ مدرسته الاسلام مان حاصل ڪئي هئي.

(ج) سادن جملن کي سواليه جملن ۾ مٽايو.

سادو جملو	سواليه جملو
نائلا ڪيڏي ٿي.	ڇا نائلا ڪيڏي ٿي؟
سمير لکي ٿو.	ڇا سميڙ لکي ٿو؟
تيمور سمهي ٿو.	ڇا تيمور سمهي ٿو؟
مان ٽي وي ڏسان ٿو.	ڇا مان ٽي وي ڏسان ٿو؟

(د) لفظ پڙهو ۽ انهن مان جملا ٺاهيو.

لفظ	جملو
لقب	محمد علي جناحؒ کي قائداعظم جو لقب مليو.
اڳواڻ	فاطمه جناحؒ عورتن جي اڳواڻ هئي.
تحريڪ	پاڪستان جي تحريڪ ۾ سنڌ جي ماڻهن به حصو ورتو.
وڪالت	قائداعظمؒ برطانيا مان وڪالت جي تعليم حاصل ڪئي.

سرگرمي: (مشهور شخصيتن جا نالا)

تصوير ۱: فاطمه جناحؒ. تصوير ۲: لياقت علي خان. تصوير ۳: علامه محمد اقبالؒ

سبق ڇهون

شهيد راشد منھاس

سکيا جي حاصلات:

- آکاڻيون ۽ ننڍا واقعا ٻڌي خاص ردعمل جو اظهار ڪري سگهي.
- ڪنهن واقعي بابت ٽن کان پنجن جملن ۾ پنهنجي ردعمل جو اظهار ڪري سگهي.
- عبارت پڙهي سوالن جا جواب ڏئي سگهي.
- پنهنجي گهر جو ڏس پتلو لکي سگهي.
- ڳالهائڻ ۾ هاڪاري، ناڪاري ۽ سوالي جملن کي استعمال ڪري سگهي.

امداد ي سامان:

سنڌي ڪتاب ٻيون، صفحو نمبر ۱۴-۱۵-۱۶

سکيا جو طريقو:

- استاد شاگردن کي ڪتاب جو صفحو نمبر 14 کولڻ جي هدايت ڪندي سبق ”شهيد راشد منھاس“ ڏسڻ جي هدايت ڪري ڇا توهان ڪڏهن راشد منھاس جي باري ۾ ٻڌو آهي؟
- (ياد رکو: نئين لفظن جي معنيٰ ڪتاب جي آخر ۾ صفحي ۷۷ تي ڏنل آهن.)
- سڀني شاگردن کي صفحو ۱۴ کولڻ جي هدايت ڪريو ۽ سبق ۾ ڏنل ذهن جي آمادگي وارا سوال پڇا ڪريو.
- استاد پهريان سبق پاڻ پڙهائي. گڏوگڏ ٻار به سبق وڌي آواز ۾ لفظن کي اُچاري پڙهندا رهن. جيڪڏهن ڪو ٻار سبق جو ڪوبه لفظ صحيح نه اُچاري سگهي ته استاد اهو لفظ ٻورڊ تي لکي ان جو صحيح اچار سڄي ڪلاس اڳيان کيس ٻڌائي.
- هي سبق اهڙي ماڻهو جي باري ۾ آهي جنهن پاڪستان جي حفاظت لاءِ پنهنجي جان قربان ڪري ڇڏي. 1971ع ۾ پاڪستان هندستان جي جنگ دوران هڪ پاتليت غداري ڪرڻ جي ڪوشش ڪندي ويڙهاڪ جهاز دشمن ملڪ ڏانهن اڏائڻ پئي چاهيو. راشد منھاس کي جڏهن خبر پئي ته هن پنهنجي زندگي قربان ڪندي ائين ڪرڻ کان بچائي ورتو. سندس اهڙي قرباني تي پاڪستان جو وڏو اعزاز ”نشان حيدر“ ڏنو ويو. اهو نشان پاڪستاني فوج جو وڏي ۾ وڏو انعام آهي. کيس ملڪ جي تاريخ ۾ سدائين ياد رکيو ويندو.
- سبق پڙهڻ کانپوءِ شاگردن کان شهيد راشد منھاس جي واقعي بابت انهن جي راءِ ۽ ردعمل ڄاڻڻ لاءِ سوال ڪري

مشق:

(الف) خالي جاين کي ڀريو.

۱. سندس بالڪيٽ جا ڏينهن ڪراچي ۽ پوءِ راولپنڊيءَ ۾ گذريا.

۲. هو ائير فورس اڪيڊمي رسالپور ۾ داخل ٿيو.

۳. ڪراچي ۾ پي اي ايف مسرور بيس تي مقرر ٿيو.
(ب) سوالن جا جواب:

سوال ۱: شهيد راشد منھاس ڪڏهن ۽ ڪٿي پيدا ٿيو؟

جواب: راشد منھاس ۱۷ فيبروري ۱۹۵۱ع تي ڪراچي ۾ پيدا ٿيو.

سوال ۲: شهيد راشد منھاس ڪيترن سالن جي عمر ۾ ائير فورس ۾ داخل ٿيو؟

جواب: راشد منھاس ۱۷ سالن جي عمر ۾ ائير فورس ۾ شامل ٿيو.

سوال ۳: شهيد راشد منھاس پنهنجي وطن تان جان ڪيئن قربان ڪئي؟

جواب: راشد منھاس کي جڏهن خبر پئي ته سندس ساٿي غداري ڪري ويڙهاڪ جهاز کي ڀارت وٺي

ويڃڻ چاهي ٿو ته هن جهاز کي زمين سان ٽڪرائي پنهنجي جان هن ملڪ تان قربان ڪري ڇڏي.

(ج) ناڪاري جملن کي هاڪاري جملن ۾ مٽايو.

هاڪاري جملا	ناڪاري جملا
مان پين سان لکان ٿو.	مان پين سان نه لکان ٿو.
نوڀڊ سائيڪل هلائي ٿو.	نوڀڊ سائيڪل نه هلائي ٿو.
احسن ڊوڙي ٿو.	احسن نٿو ڊوڙي.

(د) پنهنجي گهر جو درست پتو لکو.

مثال: گهر نمبر ۲۵، گلشن روڊ، لطيف آباد نمبر ۵،

حيدرآباد، ضلعو حيدرآباد، سنڌ، پاڪستان.

سرگرمي (عبارت جي سوالن جا صحيح زباني جواب شاگرد ڏيندا)

۱. راشد منھاس ائير فورس جو پاڻت هو.

۲. راشد منھاس جان قربان ڪندي ملڪ جي حفاظت ڪئي.

۳. شهيد راشد منھاس کي نشانِ حيدر سان نوازيو ويو.

سڃائي ۽ ايمانداري

سڪيا جي حاصلات:

- ڪا تفصيلي ڳالهه ٻوله ٻڌي، ان تي پنهنجي ردعمل جو اظهار ڪري سگهي.
- سادن جملن واري ڳالهه ٻوله ڪري سگهي.
- ۳۰ يا ان کان وڌيڪ لفظن تي مشتمل عبارت پڙهي سگهي.
- ٻن يا ٽن ڀدن وارا لفظ جملن ۾ ڪم آڻي لکي سگهي.
- جملي ۾ واحد ۽ جمع لفظن کي سڃاڻي سگهي.

امدادِي سامان:

سنڌي ڪتاب پيئون، صفحو نمبر ۱۷-۱۸-۱۹

سڪيا جو طريقو:

- استاد شاگردن کي ڪتاب جو صفحو نمبر ۱۷ کولڻ جي هدايت ڪندي سبق ”سڃائي ۽ ايمانداري“ ڏسڻ جي هدايت ڪري
- (ياد رکڻ: نئين لفظن جي معنيٰ ڪتاب جي آخر ۾ صفحي ۽ ۷۷۷۸ تي ڏنل آهن.)
- سڀني شاگردن کي صفحو ۱۷ کولڻ جي هدايت ڪريو ۽ سبق ۾ ڏنل ذهن جي آمادگي وارا سوال پڇا ڪريو.
- استاد پهريان سبق پاڻ پڙهائي. گڏو گڏ ٻار به سبق وڌي آواز ۾ لفظن کي اُچاري پڙهندا رهن. جيڪڏهن ڪو ٻار سبق جو ڪوبه لفظ صحيح نه اُچاري سگهي ته استاد اهو لفظ بورڊ تي لکي ان جو صحيح اچار سڄي ڪلاس اڳيان ٻڌائي.
- سڃاڻي ڇا کي چئجي ٿو؟ ايمانداري ۽ سڃاڻي ۾ ڪهڙي هڪجهڙائي آهي؟ ڇا توهان ڪڏهن ايمانداري ڪئي آهي، يا سچ ڳالهايو آهي؟ ڪو واقعو ٻڌايو جڏهن اوهان سچ ڳالهايو هجي؟
- سبق جو خلاصو ٻڌايو ته ايمانداري ڇو ضروري آهي؟ سچ ڳالهائڻ ڇو ضروري آهي.
- سبق کانپوءِ واحد جمع جي سمجهائي ٻڌايو ته: واحد: هڪ شيءِ يا هڪ ماڻهو. جمع: وڌيڪ يا گهڻيون شيون يا گهڻا ماڻهو. مثال: ڪتاب (واحد) ڪتاب (جمع) گهوڙو (واحد) گهوڙا (جمع) ٻار (واحد) ٻار (جمع)
- جيڪڏهن شيءِ هڪ هجي ته واحد، جيڪڏهن ٻه يا وڌيڪ هجن ته جمع.

مشق:

(الف) خالي جاين کي ڀريو.

۱. سچ ۲. ايماندار. ۳. چڱائين.

(ب) سوالن جا جواب:

۱. هر معاشرې جي ترقي ۽ تعمير لاءِ سچائي ۽ ايمانداري ضروري آهي.
 ۲. سچائي مطلب سدائين سچ ڳالهائڻ، ايمانداري مطلب هر ڪم ۽ عمل ۾ ديانتداري ڪرڻ.
 ۳. اسان جا نبي پاڻ سڳورا سدائين سچ ۽ ايمانداريءَ تي قائم رهيا.
- (ج) واحد ۽ جمع وارا جملا ڌار ڪريو.

واحد	جمع
منهنجي پڪري ڪاري آهي.	باغ ۾ ڪيترائي وڻ ۽ ٻوٽا آهن.
جهاز اڏامي رهيو آهي.	جهرڪيون وڻن تي وينيون آهن.

(د) سچائي ۽ ايمانداري بابت پنج جملا.

۱. سچ ڳالهائڻ سان سڀ ماڻهو خوش ٿين ٿا.
۲. ڪوڙ ڳالهائڻ خراب ڳالهه آهي.
۳. سچي ٻار تي دوست ۽ استاد اعتماد ڪن ٿا.
۴. ايماندار ماڻهو هميشه عزت ماڻيندو آهي.
۵. ڪوڙ سان آخر ۾ شرمندگي ٿيندي آهي.
۶. سچائي ۽ ايمانداري زندگي کي سٺو بڻائين ٿيون.

سرگرمي

ڪلاس جي ٻارن جون چار ٽوليون ٺاهيو. هر ٽولي کي سچائيءَ جي هڪ واقعي تي ڳالهه ٻولهه ڪرايو. ڳالهه ٻولهه ڪرڻ کان اڳ ٻارن کي تياري ڪرايو ۽ پوءِ جيڪا ٽولي سٺي ڳالهه ٻولهه ڪري، ان لاءِ تازيون وڇرايو.

پنهنجو وطن

سکيا جي حاصلات:

- چئن کان پنج پدن وارا لفظ پڙهي سمجھي سگھي.
- نظم پڙهي ۽ ٻڌي ان بابت سوالن جا جواب ڏئي سگھي.
- ڪنهن به عام موضوع تي پنج کان ست سادا جملا لکي سگھي.
- تن يا تن کان وڌيڪ پدن وارن لفظن کي ٻڌي، جوڙڻ ۽ توڙڻ سمجھي سگھي.

امدادي سامان:

سنڌي ڪتاب ٻيون، صفحو نمبر ۲۰-۲۱-۲۲

سکيا جو طريقو:

- استاد شاگردن کي ڪتاب جو صفحو نمبر ۲۰ کولڻ جي هدايت ڪندي سبق ”پنهنجو وطن“ ڏسڻ جي هدايت ڪري.
- (ياد رکڻ: نئين لفظن جي معنيٰ ڪتاب جي آخر ۾ صفحي ۷۸ تي ڏنل آهن.)
- سڀني شاگردن کي صفحو ۲۰ کولڻ جي هدايت ڪريو ۽ سبق ۾ ڏنل ذهن جي آمادگي وارا سوال پڇا ڪريو.
- استاد پهريان نظم پاڻ سر ۽ لاءِ سان پڙهائي. گڏوگڏ ٻار به سبق وڌي آواز ۾ لفظن کي اُچاري پڙهندا رهن. جيڪڏهن ڪو ٻار سبق جو ڪو به لفظ صحيح نه اُچاري سگھي ته استاد اهو لفظ ٻورڊ تي لکي ان جو صحيح اچار سڄي ڪلاس اڳيان ٻڌائي.

- هي نظم ڇا جي باري ۾ آهي؟ اسان جي وطن ۾ ڇا ڇا آهي؟ اهو پيارو ڇو لڳي ٿو؟
- نظم جي هر سٽ جو خلاصو ٻڌايو.
- اکرن کي جوڙي لفظ ٺاهڻ ٻورڊ تي ڪري، ڏيکاري سمجھايو.

مشق:

(الف) ستون مڪمل ڪريو.

- سرسبز هي جي ٻنيون، قدرت اسان کي ڏنيون.
- اجرڪ ۽ پائي ٽوپي، هر هڪ لڳي سوپارو.
- هر ٻار جي پڙهن ٿا، دل ديس سان رکن ٿا.

(ب) سوالن جا جواب:

۱. پنهنجو وطن پيارو ۽ هر ديس کان الڳ يعني نيارو لڳي ٿو.

۲. پنهنجي وطن جو نظارو سهڻو يا خوبصورت لکي ٿو.
۳. سهڻا ويس، لنگيون کيس، اجرڪ ٽوپي پنهنجي وطن جا ويس آهن.
- (ج) اکر پڙهايو ۽ ٻارن کان پڙهايو.
- پيارو-نيارو-نظارو-اشارو.
- (د) بي ترتيب جملا، ترتيب سان لکو.
۱. اسان جي وطن جون ٻنيون سرسبز آهن
۲. وطن جا نظارا دل کي وڻندڙ آهن.
۳. قدرت اسان کي تحفو ڏنو آهي.

سرگرمي

ٻارن کي تصويرن جا نالا، پهريان اکرن ۾ ٽوڙي، پوءِ لفظ لکڻ جو چئو.

ڪرسي- (ڪ ر س ي) ڪار (ڪ ا ر)-

شاه عبداللطيف ڀٽائي

سکيا جي حاصلات:

- مليل هدايتون ٻڌي ۽ سمجهي سگهي.
- سادن جملن کي اتاري، درست صورتخطي لکي سگهي.
- زمان ماضيءَ جي جملن کي زمان حال جي جملن ۾ بدلائي سگهي.
- اعرابن (زير، زير، پيش) جو درست استعمال ڪري سگهي.
- اضافي مطالعي جي عادت پيدا ڪري سگهي.

امدادِي سامان:

سنڌي ڪتاب پيون، صفحو نمبر ۲۳-۲۴-۲۵

سکيا جو طريقو:

- استاد شاگردن کي ڪتاب جو صفحو نمبر ۲۳ کولڻ جي هدايت ڪندي سبق ”شاه عبداللطيف ڀٽائي“ ڏسڻ جي هدايت ڪري. (ياد رکو: نئين لفظن جي معنيٰ ڪتاب جي آخر ۾ صفحي ۷۸ تي ڏنل آهن.)
- سڀني شاگردن کي صفحو ۲۳ کولڻ جي هدايت ڪريو ۽ سبق ۾ ڏنل ذهن جي آمادگي وارا سوال پڇا ڪريو.
- استاد پهريان سبق پاڻ پڙهائي. گڏو گڏ ٻار به سبق وڏي آواز ۾ لفظن کي اُچاري پڙهندا رهن. ٻار ڪو به لفظ صحيح نه اُچاري سگهي ته استاد اهو لفظ بورڊ تي لکي ان جو صحيح اچار سڄي ڪلاس اڳيان ٻڌائي.
- هن سبق ۾ اسان ڇا پڙهيو؟ شاه لطيف کي ڇا جي ڪري سڃاتو ويندو آهي؟ ڪهڙي خاص ڳالهه اٿس؟ سندس ڪتاب جو نالو ڇا آهي؟ ڇا توهان کي شاه لطيف جو ڪو بيت اچي ٿو.
- سبق جو خلاصو ٻڌايو ته شاه لطيف سنڌ جو وڏو شاعر آهي. سندس شاعري سنڌي ٻولي کي جيئاري ڇڏيو. هو صوفي هو. صوفي خدا سان ۽ ان جي سڄي خلق سان پيار ڪندا آهن. هو مذهب، ٻولي، يا نسل جي بنياد تي فرق نه ڪندا آهن. هو سڀني کي هڪجهڙو ڀائيندا آهن. شاه جي شاعري ۾ به اهو پيغام ملي ٿو.
- سبق کانپوءِ زمان حال ۽ زمان ماضيءَ ۾ فرق بورڊ جي مدد سان ٻڌايو: امڙ چانهه ناهي رهي آهي، يعني جيڪو ڪم هن وقت ٿي رهيو آهي، اهو زمان حال آهي. زمان ماضي جيڪو ڪم ٿي چڪو آهي. امڙ چانهه ناهي هئي. بابا شهر ويو هو.
- شاگردن کي لائبريري ۾ وٺي وڃو ڪتاب پڙهڻ جي اهميت ٻڌايو ۽ شاه لطيف تي ڪو ڪتاب پڙهڻ جي هدايت ڪريو. جيڪڏهن لائبريري ۾ نه هجي ته والدين کي چئي وٺڻ جي هدايت ڪريو.

مشق:

(الف) ستون مڪمل ڪريو.

۱. علم. ۲. حيدرآباد. ۳. شاهه جورسالو.

(ب) سوالن جا جواب:

۱. شاهه عبداللطيف سن ۱۶۸۹ع ۾ ڄائو.

۲. سندس بنيادي تربيت پنهنجي والد شاهه حبيب ڪئي.

۳. شاهه عبداللطيف جي ڪتاب کي شاهه جورسالو سڏيو ويندو آهي.

(ج) جملا زمان ماضي مان زمان حال ۾ مٽايو.

زمان ماضي	زمان حال
مان اسڪول ويو هئس.	مان اسڪول وڃان ٿو.
ڪالهه مهمان آيا هئا.	مهمان آيا آهن.
هن سبق ياد ڪيو هو.	هو سبق ياد ڪري رهيو آهي.
ٻارن راند کيڏي هئي.	ٻار راند کيڏن ٿا.

(د) شاهه عبداللطيف جو ڪو به بيت لکي ڏيکاريو. (ٻار پاڻ لکندا).

تتيءَ تڏيءَ ڪاهه، ڪانهي ويل ويهڙ جي،

متان ٿيئي اونداهه، پير نه لهين پرينءَ جو.

سرگرمي

شاگردن جون ٻه ٽوليون ٺاهيو. شاهه لطيف جا بيت لائبريري مان لکي اچي ٻڌائين. شاگردن کي ۱۵ منٽ ڏيو. جيڪو واپس

اچي وڌيڪ بيت ٻڌائيندو ان لاءِ ڪلاس اڳيان تازي وچرايو.

ڏنڌا ۽ ڪاروبار

سڪيا جي حاصلات:

- پنهنجي روزمره جي مشغولين بابت ٻڌائي سگهي.
- تصوير ڏسي ان بابت سادن سوالن جا جواب لکي سگهي.
- پنهنجي پسند جي شيءِ بابت پنج کان ست سادا جملا لکي سگهي.
- ڳالهائڻ وقت جملن ۾ آهي، هو آهن، آهيان، ٿو ٿي، ٿا جو استعمال ڪري سگهي.

امدادي سامان:

سنڌي ڪتاب پيون، صفحو نمبر ۲۶-۲۷-۲۸-۲۹

سڪيا جو طريقو:

- استاد شاگردن کي ڪتاب جو صفحو نمبر ۲۶ کولڻ جي هدايت ڪندي سبق ”ڏنڌا ۽ ڪاروبار“ ڏسڻ جي هدايت ڪري. (ياد رکو: نئين لفظن جي معنيٰ ڪتاب جي آخر ۾ صفحي ۷۸ تي ڏنل آهن.)
- سڀني شاگردن کي صفحو ۲۶ کولڻ جي هدايت ڪريو ۽ سبق ۾ ڏنل ذهن جي آمادگي وارا سوال پڇا ڪريو.
- استاد پهريان سبق پاڻ پڙهائي. گڏو گڏ ٻار به سبق وڌي آواز ۾ لفظن کي اُچاري پڙهندا رهن. ٻار ڪو به لفظ صحيح نه اُچاري سگهي ته استاد اهو لفظ ٻورڊ تي لکي ان جو صحيح اچار سڄي ڪلاس اڳيان ٻڌائي.
- هن سبق ۾ ڇا ڇا جي باري ۾ ٻڌايل آهي؟ ڏندو ڪاروبار ڇو ضروري آهي؟ توهان جا والدين ڪهڙا ڪاروبار يا ڪم ڪندا آهن؟ (ڌار ڌار شاگردن کان پڇو)
- سبق جو خلاصو ٻڌايو ته جيڪڏهن ڏنڌا ڪاروبار نه هجن ها ته ڪا ترقي نه ٿئي ها. دنيا جو ڪم ڪار نه هلي ها. ڇاڪاڻ ته هر ڪم هڪ ماڻهو نٿو ڪري سگهي، انڪري ڌار ڌار ماڻهو الڳ الڳ ڪم ڪن ٿا. جيئن هڪڙا گهر ناهن ٿا، ٻيا رنگ ڪن ٿا، هڪڙا ان جا اوزار ناهن ٿا. ڪي پڙهائڻ ٿا، ڪي ٻني ٻارو ڪري اسان لاءِ کاڌو پيدا ڪن ٿا. ڪي کاڌيون هلائڻ ٿا وغيره وغيره.
- ٻارن کان سندن روزمره جي مصروفيتن بابت پڇا ڪريو.
- آهي، آهن، هو آهيان جو استعمال ٻورڊ تي سمجهايو. جڏهن جملي ۾ ڪنهن هڪ شيءِ يا ماڻهو جي ڳالهه هوندي آهي ته آهي ٿيندو، اسڪول سومر تي کليل آهي، پر جي گهڻن اسڪولن جي ڳالهه ٿئي ته آهن ٿيندو. سڀاڻي سڀ اسڪول کليل آهن. هو پڙهي ٿو. جيڪڏهن گهڻا هوندا ته هو پڙهن ٿا. اهڙي ريت آهيان، آهن جو به ساڳيو واحد جمع جو فرق آهي.

مشق:

(الف) صحيح جملي تي (✓) تڪ مارڪ لڳايو.

۰۱. صحيح.

۰۲. غلط.

۰۳. غلط.

۰۴. صحيح.

(ب) سوالن جا جواب:

۰۱. بينچ تي ويهي هو سوچي رهيا هئا ته جيڪڏهن ڏنڌا ڪاروبار نه هجن ها ته ڇا ٿئي ها.

۰۲. ڏنڌا ۽ ڪاروبار نه هجي ها ته دنيا صحيح نه هلي ها.

۰۳. درزي جو ڪم ڪپڙا سبڙ هوندو آهي.

(ج) مناسب لفظ لڳائڻ.

۰۱. آهن. ۰۲. آهي. ۰۳. آهيان. ۰۴. آهي.

(د) پنهنجي پسند جي ڏنڌي تي پنج کان ست جملا لکو.

منهنجي پسند جو ڏنڌو هاري جو آهي. هاري زمين ۾ ڪم ڪندو آهي. هو ٻني کي هر ڏئي ٻج پوکي ٿو. فصل جي سار سنڀال

ڪري ٿو. هاري محنتي هوندو آهي. هاري جي ڪري اسان کي اناج ۽ ڀاڄيون ملن ٿيون.

سرگرمي

شاگردن کي چئو ته تصويرون ڏس سوالن جا جواب ڏين. (سندن رهنمائي ڪريو)

سبق يارهون

اسان جون رانديون

سکيا جي حاصلات:

- پنهنجي اسڪول ۽ گهر بابت سوال ٻڌي انهن جا جواب ڏئي سگهي.
- گهر ۽ اسڪول مان مليل هدايتن کي بيان ڪري سگهي.
- سنڌي ٻوليءَ ۾ هڪ کان ويهن تائين ڳڻپ جي لفظن کي انگن ۾ لکي سگهي.
- عددي رٿا (ارڙهن، ارڙهين، اوڻيهه، اوڻيهين) جو فرق سمجهي سگهي.

امدادي سامان:

- سنڌي ڪتاب پيون، صفحو نمبر ۳۰-۳۱-۳۲

سکيا جو طريقو:

- استاد شاگردن کي ڪتاب جو صفحو نمبر ۳۰ کولڻ جي هدايت ڪندي سبق ”اسان جون رانديون“ ڏسڻ جي هدايت ڪري. (ياد رکڻ: نئين لفظن جي معنيٰ ڪتاب جي آخر ۾ صفحي ۷۸ تي ڏنل آهن.)
- سڀني شاگردن کي صفحو ۳۰ کولڻ جي هدايت ڪريو ۽ سبق ۾ ڏنل ذهن جي آمادگي وارا سوال پڇا ڪريو.
- استاد پهريان نظم پاڻ سر ۽ لئه سان وڏي آواز ۾ پڙهي. گڏوگڏ ٻار به وڏي آواز ۾ پڙهن. ٻار ڪو به لفظ صحيح نه اُچاري سگهي ته استاد اهو لفظ ٻورڊ تي لکي ان جو صحيح اچار سڄي ڪلاس اڳيان ٻڌائي.
- توهان کي ڪهڙي راند وٺندي آهي ۽ اها راند ڇو وٺندي آهي؟ (ٿار ڌار شاگردن کان پڇو)
- سبق جو خلاصو ٻڌايو ته رانديون اسان جي لاءِ تمام ضروري آهن. ان سان دماغ ۽ جسم تندرست رهي ٿو. ٻارن کي مزو اچي ٿو. هي نظم به راندين بابت آهي. وڌيڪ نظم مان خلاصو ٻڌايو.
- انگن جرتا - ۱ پهريون، پهرئين، ۲ ٻيون، ٻن، ٻئين، ۳ ٽيون، ٽن ٽئين. ويهه تائين ٻورڊ ذريعي سمجهايو.

مشق:

(الف) بيت جون ستون مڪمل ڪرڻ

۱. موتي سڀ اسڪولن مان، اتي شام نند منجهان.
۲. هي ڪرڪيٽ جي دنيا آهي، هرڪو ٻار انهيءَ کي چاهي.
۳. اچو ۽ سڀني کي ساراهيو جنهن کٽيو جنهن هارايو.
۴. سڀني پنهنجي ڪوشش ڪئي آ، شام سني ئي گذري وئي آ.

(ب) سوالن جا جواب:

۱. اسڪول مان موتي ۽ نند مان اتي ٻار راند ڪندا آهن.

۲. ڪرڪيٽ جي راند کي هرڪو ٻار چاهيندو آهي.

۳. ان کي پيار ۽ چاهڻ گهرجي.

(ج) انگن جي رٿا مٽايو.

چئن، چوٿين، اٺن، اٺون، ٻارهين، ٻارھون، ارڙھون، ارڙھين، ويھن، ويھون.

(د) هڪ کان ويھن تائين انگ لکي ڏيکاريو.

پھريون-ٻيون-ٽيون-چوٿون-پنجون-ڇھون-ستون-اٺون-نائون-ڏھون-يارھون-ٻارھون-ٽيرھون-چوڏھون-پندرھون-

سورھون-سترھون-ارڙھون-اوڻيھون-ويھون.

سرگرمي.

• (چا اوھان کي خبر آھي ٻڌايو) ڪلاس جون ٻه ٽيمون ٺاھي مختصر ڪرڪيٽ راند ڪرايو. راند ۾ استاد امپائر جو

ڪردار ادا ڪري، کين راند ۾ ايمانداري ۽ جذبي بابت آگاهي ڏئي.

صحت ۽ صفائي

سڪيا جي حاصلات:

- هڪ منٽ ۾ ۶۰ لفظ درست اچار سان پڙهي سگهي.
- جملي ۾ مذڪر ۽ مؤنث لفظ سڃاڻي سگهي.
- زندگيءَ جي بنيادي آداب، ۽ سٺين عادتن جو اظهار ڪري سگهي.
- تن يا تن کان وڌيڪ پڌن وارن لفظن کي ٻڌي، جوڙي ۽ توڙي سگهي.

امدادي سامان:

- سنڌي ڪتاب ٻيون، صفحو نمبر ۳۳-۳۴-۳۵-۳۶

سڪيا جو طريقو:

- استاد شاگردن کي ڪتاب جو صفحو نمبر ۳۳ کولڻ جي هدايت ڪندي سبق ”صحت ۽ صفائي“ ڏسڻ جي هدايت ڪري (ياد رکڻ: نئين لفظن جي معنيٰ ڪتاب جي آخر ۾ صفحي ۷۸ تي ڏنل آهن).
- سڀني شاگردن کي صفحو ۳۳ کولڻ جي هدايت ڪريو ۽ سبق ۾ ڏنل ذهن جي آمادگي وارا سوال پڇا ڪريو.
- استاد پهريان سبق پاڻ پڙهائي. گڏو گڏ ٻار به سبق وڌي آواز ۾ لفظن کي اُچاري پڙهندا رهن. ٻار ڪوبه لفظ صحيح نه اُچاري سگهي ته استاد اهو لفظ ٻورڊ تي لکي ان جو صحيح اچار سڄي ڪلاس اڳيان ٻڌائي.
- اوهان پنهنجي صحت جو خيال ڪيئن رکندا آهيو؟ (ڌار ڌار شاگردن کان ڳالهه ٻولهه ڪرايو)
- سبق جو خلاصو ٻڌايو ته هي سبق صحت ۽ صفائيءَ جي باري ۾ آهي. وڌيڪ تفصيل ڪتاب مان ٻڌايو.
- ٻارن کان هڪ منٽ ۾ ۶۰ لفظ پڙهائڻ جي مشق ڪرايو. اُچار صحيح ڪرايو.
- سمجهايو: مذڪر ۽ مؤنث لفظن سان اسان چوڪرن ۽ چوڪرين يعني نر ۽ مادي جي وچ ۾ فرق ٻڌائڻ لاءِ استعمال ڪندا آهيون. جيڪي لفظ چوڪرن يا مردن لاءِ ٿين، سي مذڪر. جيڪي لفظ چوڪرين يا عورتن يا مادين لاءِ ٿين، سي مؤنث هوندا آهن. جانورن، ماڻهن، شين سڀني ۾ سنڌيءَ ۾ مذڪر ۽ مؤنث هوندا آهن.
- تقرير جو انداز سمجهايو. تقرير ۾ پنهنجو نالو ٻڌائبو آهي، موضوع جو نالو به ٻڌائبو آهي، پوءِ تاثرات سان پنهنجي موضوع تي جملا ڳالهائبا آهن، مخاطب سامهون ويندڙن سان ٿبو آهي.

مشق:

(الف) صحيح جملي تي تڪ مارڪ لڳايو.

۱. صحيح

۲. غلط

۳. صحيح

(ب) سوالن جا جواب:

۱. اعجاز نديم ۽ رميز وچ ۾ دوستي هئي.

۲. گندگي کان پري رهڻ ڪري صفائي رهندي آهي. صحت سٺي رهندي آهي.

۳. استاد صفائي رکڻ جي فائدين بابت ڪلاس ۾ ڳالهه ڪئي.

(ج) مذڪر ۽ مؤنث سمجهايو

مذڪر: گهوڙو، اٺ... مؤنث: پلي، پڪري

(د) توهان سڄي ڏينهن ۾ ڇا ڇا ڪندا آهيو؟

مان صبح اٿڻ وقت ڏند صاف ڪري وهنجندو آهيان. پوءِ نيرن ڪري اسڪول ويندو آهيان. اسڪول ۾ واپسيءَ کانپوءِ ننڊ

ڪندو آهيان. ننڊ مان اٿي راند روند ڪندو آهيان. سمهڻ کان اڳ اسڪول جو ڪم ڪري ڇڏيندو آهيان.

سرگرمي.

• تقرير ڪرايو. شاگردن کي ٻڌايو ته تقرير لاءِ تاثيرات جو استعمال لازمي ڪن.

سرگرمي ۲:

• نقطن تي پينسل ڦيرايو ۽ تصوير ۾ رنگ پرايو.

سبق تير هون

عَقْلَمَنْدُ وَزِير (لوڪ ڪهاڻي)

سکيا جي حاصلات:

- آکاڻي ٻڌي، انهن جي ڪردارن بابت ٻڌائي سگهي.
- گهٽ ۾ گهٽ ذهن جملن جي لکيل آکاڻي بلند آواز ۾ سمجهي پڙهي سگهي.
- لائبريريءَ ۾ موجود آکاڻين ۽ نظمن جا ڪتاب پڙهي سگهي.
- مختصر آکاڻي يا نظم پڙهي ان تي پن يا تن جملن ۾ پنهنجو ردعمل لکي سگهي.
- ڳالهائڻ يا لکڻ وقت (پر، تي، ڪي، کان، مان، سان وغيره) جو مناسب استعمال ڪري سگهي.

امدادِي سامان:

- سنڌي ڪتاب ٻيون، صفحو نمبر ۳۷-۳۸-۳۹

سکيا جو طريقو:

- استاد شاگردن کي ڪتاب جو صفحو نمبر 37 کولڻ جي هدايت ڪندي سبق ”عقلمند وزير“ ڏسڻ جي هدايت ڪري (ياد رکڻ: نئين لفظن جي معنيٰ ڪتاب جي آخر ۾ صفحي 78 تي ڏنل آهن).
- سڀني شاگردن کي صفحو ۳۷ کولڻ جي هدايت ڪريو ۽ سبق ۾ ڏنل ذهن جي آمادگي وارا سوال پڇا ڪريو.
- سبق کي مختلف حصن ۾ ورهائي، ٻارن کان وڏي آواز ۾ پڙهايو.
- هن ڪهاڻي ۾ ڪهڙا ڪهڙا ڪردار آهن؟ (ڌار ڌار شاگردن کان پڇو)
- هن ڪهاڻيءَ مان اسان کي ڪهڙي خبر پئي ٿي؟ ڇا سکڻ لاءِ ملي ٿو؟
- ٻارن کي مان، تي، پر، سان، جو استعمال بورڊ تي سمجهايو.
- شاگردن کي لائبريري ۾ وڃي آکاڻين جا ڪتاب ڏيکاريو ۽ وچن ڪرايو ته هو ڪهاڻيون پڙهندا.

مشق:

(الف) خالي جايون ڀريو.

۱. بادشاهه

۲. درٻار

۳. سياڻي

(ب) سوالن جا جواب:

۱. بادشاهه جي درٻار ۾ هڪ ڪاڻي شخص کي پيش ڪيو ويو.

۲. ان ماڻهوءَ خلاف شڪايت هئي ته هو منحوس يا نياڳو آهي.

۳. بادشاهه ٽڪڙ ۾ فيصلو ڏيڻ بدران سوچڻ ۽ ان ماڻهوءَ کي پرڪٽ جو فيصلو ڪيو.

(ج) خالي جايون جا حروفِ جر.

۰۱. ۾

۰۲. کان

۰۳. تي

۰۴. کي

(د) پنهنجي پسندیده موضوع تي پنج کان ست جملا لکو.

مونکي آکاڻيون پڙهڻ پسند آهن. منهنجو بابا آکاڻيون وٺي ايندو آهي. خاص ڪري نبي بخش بلوچ پاران سنڌ جون آکاڻيون وارو ڪتاب مونکي وڻندو آهي. ان ۾ ڌنارن، بادشاهن، ديون ۽ پرين جون آکاڻيون آهن. انهن آکاڻين پڙهڻ ۾ مزو ايندو آهي. مان پنهنجي ڀائرن ۽ پينرن کي به اهي آکاڻيون ٻڌائيندو آهيان.

سرگرمي.

• انٽرنيٽ تان ٻارن کي سنڌي آکاڻي جو وڊيو ڏيکاريو پوءِ ان بابت سوال پڇو.

سبق جوڏهون

ڪفايت شعاري

سڪيا جي حاصلات:

- سادا جملا ٻڌي سمجهي سگهي.
- پنهنجي گهر ۽ اسڪول بابت پنج کان اٺ سادا جملا لکي سگهي.
- جملن ۾ واحد ۽ جمع جو درست استعمال ڪري سگهي.
- روزمره جي ڳالهه ٻولهه ۾ حصو وٺي سگهي.

امدادي سامان:

- سنڌي ڪتاب پيون، صفحو نمبر ۴۰-۴۱-۴۲

سڪيا جو طريقو:

- استاد شاگردن کي ڪتاب جو صفحو نمبر ۴۰ کولڻ جي هدايت ڪندي سبق ”ڪفايت شعاري“ ڏسڻ جي هدايت ڪري. (ياد رکڻ: نئين لفظن جي معنيٰ ڪتاب جي آخر ۾ صفحي ۷۹ تي ڏنل آهن.)
- سڀني شاگردن کي صفحو ۴۰ کولڻ جي هدايت ڪريو ۽ سبق ۾ ڏنل ذهن جي آمادگي وارا سوال پڇا ڪريو.
- پهريان سبق پاڻ وڌي آواز ۾ پڙهو پوءِ واري واري سان سبق کي ننڍن حصن ۾ ورهائي ٻارن کان پڙهايو.
- ڪفايت شعاري (بچت) ڇا آهي؟ اها چو ضروري آهي؟ بچت ڪرڻ سان ڇا ٿئي ٿو؟
- اسان پنهنجي زندگيءَ ۾ ڪفايت شعاريءَ کي ڪيئن ڪم آڻي سگهون ٿا؟
- پئسن، وقت کانسواءِ ٻين ڪهڙين شين جي بچت ڪرڻ گهرجي؟ (ڌار ڌار شاگردن کان پڇيو)
- ٻارن کي ”آهن، آهيان، آهي“ جو استعمال ٻورڊ تي سمجهايو.

مشق:

(الف) خالي جايون ڀريو.

۱. پئسن

۲. فضول

۳. زندگيءَ

(ب) سوالن جا جواب:

۱. پنهنجي خرچن ۽ وسيلن کي ضرورت موجب استعمال ڪرڻ انهن کي ضايع ڪرڻ کان بچائڻ.
۲. بچت رڳو پئسن جي نه پر وقت ۽ ٻين وسيلن کي بچائڻ بچت آهي.
۳. حيثيت کان وڌيڪ خرچ ڪندڙ ٻين اڳيان هٿ تنگين ٿا، پريشان رهن ٿا، سماج ۾ خوار ٿين ٿا.

(ج) خالي جايون جا اسمِ ضمير.

۱. هو

۲. آهن

۳. آهيان

۴. آهي

(د) پنهنجي اسڪول يا گهر بابت پنج کان اٺ جملا لکو.

منهنجو گهر صاف سٺو آهي. گهر جي اڱڻ ۾ نم جو وڻ لڳل آهي. اتي مان راند ڪندو آهيان. اسان جي اسڪول ۾ به ڪيترائي ٻوٽا ۽ وڻ آهن. اهي ڏاڍا سهڻا لڳندا آهن. اسڪول کي سنڌي سهڻن لفظن سان سينگارايو ويو آهي.

سرگرمي

- شاگردن جون ٻه ٽوليون ٺاهيو. ڪفايت شعاري بابت ڳالهيون لکي، پوءِ ٽولين ۾ ٻڌايو. شاگردن کي چئو ته بچت يا ڪفايت شعاري بابت پهريان تياري ڪن، پوءِ ڪلاس اڳيان ٻڌائن. سٺي ٽولي کي شاباس ڏيو.

جهرڪيون

سڪيا جي حاصلات:

- لطيفا، شعر ۽ پروليون ٻڌائي سگهي.
- مختصر نظم يا آکاڻي پڙهي ان تي ٻن يا ٽن جملن ۾ پنهنجو ردعمل لکي سگهي.
- ڪا به تصوير ڏسي ان بابت پنج جملا لکي سگهي.
- جملن ۾ مذڪر ۽ مؤنث جو درست استعمال ڪري سگهي.

امدادي سامان:

- سنڌي ڪتاب پيون، صفحو نمبر ۴۳-۴۴-۴۵

سڪيا جو طريقو:

- استاد شاگردن کي ڪتاب جو صفحو نمبر ۴۳ کولڻ جي هدايت ڪندي سبق ”جهرڪيون“ ڏسڻ جي هدايت ڪري (ياد رکو: نئين لفظن جي معنيٰ ڪتاب جي آخر ۾ صفحي ۷۹ تي ڏنل آهن.)
- سڀني شاگردن کي صفحو ۴۳ کولڻ جي هدايت ڪريو ۽ سبق ۾ ڏنل ذهن جي آمادگي وارا سوال پڇا ڪريو.
- پهريان نظم وڏي آواز ۾ سُره لئه سان پڙهو. پوءِ واري واري سان نظم کي ورهائي ٻارن کان پڙهايو. آخر ۾ سڀني ٻارن کي گڏجي هڪ سُره ۾ نظم پڙهايو.
- ڇا توهان جي گهر ۾ جهرڪيون آهن؟ اهي ڪهڙو آواز ڪينديون آهن؟ ڇا اوهان کي جهرڪيون وڻنديون آهن؟ اهي ڇو وڻنديون آهن؟ جهرڪين پنهنجا گهر ڪٿي ٺاهينديون آهن؟ (ج) سرگرميءَ کان اڳ بيهڪ جي نشاني سوال ۽ دم اڌ دم سڀڪاريو پوءِ اها سرگرمي ڪرايو.

مشق:

(الف) بيت جون مڪمل سٽون.

۱. هن تاريءَ تان، هن تاريءَ تان، نينگ ڏين ٿيون، پرواريءَ تان.
۲. اڏري اينديون ندي ڪناري، ٿورو ٿورو پاڻي هاري.
۳. صبح منجهند يا سانجهيءَ ٽاڻي، ڪٿان ڪٿان کي ڪٽڙا اڻي.

(ب) سوالن جا جواب:

۱. جهرڪيون چون چون، چين چين ڳائينديون آهن.
۲. هن تاريءَ کان هن تاريءَ تي جهرڪيون نينگ ٽپا ڏيندا آهيون.
۳. جيڪڏهن ڪو واهي ناهي، ته جهرڪيون ڪچا سنگ يا ان کائي وينديون آهن.

(ج) بيهڪ جون نشانيون پڙهايو.

۱. مون کي وڃڻو هو، پر نه ويس.

۲. منهنجو ڪم ٿي ويو آهي.

۳. ڇا سڀاڻي موڪل آهي؟

(د) مذڪر ۽ مؤنث جملن ۾ استعمال ڪرڻ.

ڪپري اڏامي وئي. ڪانءُ لولو ڦري ويو. ڪڪڙ ٻانگ ڏني. ڪڪڙ آنو لائڻو. ڏاند ۽ ڳئون ٻني ۾ چرن ٿا.

(ه) تصوير ڏسي، پنج جملا لکو.

ٻار باغ ۾ بال سان کيڏي ٿو. باغ ۾ جهولو آهي. بينچ خالي آهي. وڻ مٿان پڪي اڏامن ٿا. باغ ۾ گل آهن.

سرگرمي

• ٻارن کي پڪي ڏيکارڻ لاءِ ڪلاس کان ٻاهر موڪليو. ڌيان سان ڌار ڌار پڪي ڏسن، جن پڪين جا ٻارن کي نالا نه اچن، اُهي

ٻڌايو. پڪي ڏسڻ کانپوءِ پڇو ته هنن ٻاهر ڪهڙا ڪهڙا پڪي ڏنا.

روشنی جي اھمیت

سکيا جي حاصلات:

- مختصر آکاڻي ۽ نظم درست ترتيب ۽ روانيءَ سان پڙهي سگهي.
- روزمره جي زندگي بابت شيون ۽ تصويرون ڏسي، گھٽ ۾ گھٽ پنج کان ستن جملن ۾ پنهنجي راءِ ڏئي سگهي.
- لفظن جون واحد ۽ جمع صورتون ٺاهي سگهي.

امدادي سامان:

سنڌي ڪتاب پيئون، صفحو نمبر ۴۶-۴۷-۴۸

سکيا جو طريقو:

- استاد شاگردن کي ڪتاب جو صفحو نمبر ۴۶ کولڻ جي هدايت ڪندي سبق ”روشنی جي اھمیت“ ڏسڻ جي هدايت ڪري. (ياد رکو: نئين لفظن جي معنيٰ ڪتاب جي آخر ۾ صفحي 79 تي ڏنل آهن.)
- سڀني شاگردن کي صفحو ۴۶ کولڻ جي هدايت ڪريو ۽ سبق ۾ ڏنل ذهن جي آمادگي وارا سوال پڇا ڪريو.
- سبق کي وڏي آواز ۾ پڙهي ٻڌايو.
- روشن ڇا آهي؟ اها اسان کي ڇو گهرجندي آهي؟ سوچيو جيڪڏهن روشن ٺهڻ نه هجي ها ته ڇا ٿئي ها؟
- اسان کي روشن ڇا ڇا مان ملندي آهي؟ (جواب وٺو، جيئن سج، چنڊ، بتي، بلب، باهه وغيره)
- ٻارن کي ٻڌايو ته خدا سائين هر شيءِ ساھوارن لاءِ ٺاهي آهي. ڏينهن سان گذرڻ به پيدا ڪئي اٿائين. روشن ٺهڻ نه هجي ها ته ڪجهه به نه ڪري سگهون ها. فصل نه پڇن ها، ڪا شيءِ ڏسي نه سگهون ها.
- ٻارن کي ٻڌايو ته: واحد ۽ جمع سنڌيءَ ۾ لفظن جي تعداد ٻڌائڻ لاءِ استعمال ٿيندا آهن.
- جيڪڏهن ڪا شيءِ يا ماڻهو هڪ هجي ته اهو واحد چئبو، ۽ جيڪڏهن هڪ کان وڌيڪ هجن ته جمع ٿيندو. مثال طور: ڪتاب واحد آهي، جڏهن ته ڪتاب جمع آهن. اهڙي طرح ڪتو واحد آهي، ڪتاب جمع آهن. ڪجهه لفظن ۾ مٿان پيش لڳائي واحد ٿيندو آهي، جيئن ڪڪڙ جمع ۾ وري زير لڳائي آهي، جيئن ڪڪڙ. ڪن لفظن ۾ وري آخر ۾ الف لڳائبو آهي. جيئن ڪتو ۽ ڪتاب. ننڍو ننڍا، ٿورو ٿورا وغيره
- شاگردن ۽ شاگردياتين کي پڙهڻ جي سرگرمي ڪرايو. گھڙيال يا واچ ۾ وقت ڏسو ۽ هڪ منٽ ۾ ۳۰ لفظ درست رواني ۽ درست اچار سان پڙهڻ جي مشق ڪرايو.

مشق:

(الف) خال ڀريو.

۱. روشني ۲. روشني ۳. روشني

(ب) سوالن جا جواب:

۱. روشني اسان جي زندگيءَ جو ضروري حصو آهي. ان کانسواءِ ڪجهه نه ڪري سگهنداسين.

۲. روشني جي قدرتي وسيلن ۾ سج، چنڊ ۽ تارا اچي وڃن ٿا.

۳. روشني جي هٿرادو وسيلن ۾ بجلي، سولر، گئس تي هلندڙ بلب، بتيون، ميٽ بتيون وغيره اچن ٿا.

(ج) واحد جمع: ٿليهو-ٿيلاها، بلي-بليون، ڪتاب-ڪتاب، گهوڙو-گهوڙا.

(د) پسند جو موضوع: نم جو وڻ: منهنجي پسند جو وڻ نم جو وڻ آهي. بابا اهو وڻ لڳايو آهي. مان ان کي پاڻي ڏيندو آهيان.

گذريل سال بابا لڳايو هو، ته اهو ننڍو هيو. هاڻ اهو وڻ وڏو ٿي ويو آهي. منهنجي قد کان به وڏو آهي. مان ان کي ڏهاڙي پاڻي

ڏيندو آهيان. وڻ وڏو ٿيندو ته مان ان جي هيٺان ويهندس. گرمين ۾ ان تي لڏندس.

سرگرمي

• تصوير ڏسي، هر هڪ بابت ٽي کان پنج جملا لکو.

• تارا رات جو نظر ايندا آهن. اُهي آسمان ۾ ٽمڪندا آهن. چنڊ ناهي هوندو ته اُهي گهڻا هوندا آهن. بابا مونکي تارا

ڏيکاريندو آهي. هڪڙا وڏا تارا هوندا آهن، هڪڙا ننڍا تارا هوندا آهن. صبح جو مان اٿندو آهيان، ته هڪڙو تارو بيٺل

هوندو آهي. سج اچڻ کانپوءِ سڀ تارا گم ٿي ويندا آهن. بلب بجلي تي هلندو آهي. رات جو اسان اهو پاريندا آهيون.

بلب پاري مان ڪهاڻي پڙهندو آهيان. اسڪول جو ڪم به ان بلب هيٺان ڪندو آهيان.

سبق سترهون

بسون ۽ ڪوچون

سڪيا جي حاصلات:

- عوامي جڳهين، روڊن، رستن تي ڏنل هدايتون پڙهي سمجهي سگهي.
- ڪردار ۽ شين بابت سوالن جا جواب لکي سگهي.
- اعرابن (زير، زير ۽ پيش) جو درست استعمال ڪري سگهي.
- پنهنجي پسند جي ڪنهن جانور، پکي، شي يا راند بابت پنهنجي راءِ ڏئي سگهي.

امدادي سامان:

- سنڌي ڪتاب ٻيون، صفحو نمبر ۴۹-۵۰-۵۱

سڪيا جو طريقو:

- استاد شاگردن کي ڪتاب جو صفحو نمبر ۴۹ کولڻ جي هدايت ڪندي سبق ”بسون ۽ ڪوچون“ ڏسڻ جي هدايت ڪري (ياد رکڻ: نئين لفظن جي معنيٰ ڪتاب جي آخر ۾ صفحي ۷۹ تي ڏنل آهن).
- سڀني شاگردن کي صفحو ۴۹ کولڻ جي هدايت ڪريو ۽ سبق ۾ ڏنل ذهن جي آمادگي وارا سوال پڇا ڪريو.
- سبق کي وڏي آواز ۾ پڙهي ٻڌايو.
- بسون، ڪوچون، ريلون، جهاز ڇا لاءِ هوندا آهن (ماڻهن ۽ سامان کڻڻ لاءِ)؟ جڏهن بسون ۽ ڪوچون نه هونديون هيون ته ماڻهو سفر ڇا تي ڪندا هئا؟ (ٻارن کي خبر نه هجي ته استاد ٻڌائي.) ڊگهي سفر لاءِ ڪهڙيون ڪهڙيون سواريون ڪم اينديون آهن؟ (بس، ڪوچ، جهاز ريل، ڪار)
- توهان مان ڪنهن ڪنهن ڪڏهن بس يا ڪوچ تي سفر ڪيو آهي؟ ڪلاس اڳيان ٻڌايو ته اهو سفر ڪيئن هو.
- ٻارن کي ٻڌايو ته اسان جي اڄ وڃ لاءِ هڪ شهر کان ٻي شهر تائين بسون ۽ ڪوچون نهيون آهن. اهي سفر تڪڙو ۽ آرام ڀريو ڪنديون آهن. ماڻهو تڪڙو هڪ کان ٻي شهر انهن تي سوار ٿي ويندا آهن. ننڍن شهرن کان وڏن شهر تائين، ۽ وڏن شهرن کان ڳوٺن تائين، اهي بسون هلنديون آهن.
- اعراب: زير، زير پيش سنڌي اکرن ۾ ملائڻ سان، انهن جي معنيٰ يا مطلب تبديل ٿي ويندو آهي. توهان مان ڪير اهڙو لفظ ٻڌائيندو جنهن جي اکر ۾ زير، زير يا پيش لڳائڻ سان ان جي معنيٰ تبديل ٿي ويندي؟
- ترٽيڪ جا نشان روڊ رستن تي هلڻ لاءِ مددگار هوندا آهن. ڳاڙهو رنگ جي بتي معنيٰ بيهي رهو. پيلي رنگ جي بتي پري ته معنيٰ تيار ٿي وڃو. ۽ جڏهن ساڻي رنگ جي بتي پري ته گاڏي اڳتي هلايو.

مشق:

(الف) خالي جاين جا صحيح جواب.

۱. ترانسپورٽ

۲. عام ماڻهو

۳. مسافر

(ب) سوالن جا جواب:

۱. اڄ جي دور ۾ آرام سان سفر ڪرڻ لاءِ بسون، ڪوچون ۽ ٻيون گاڏيون اچي ويون آهن.

۲. وڏن شهرن ۾ ڪوچ بسون هلنديون آهن.

۳. ڊگهي سفر جي فاصلي لاءِ ڪوچون استعمال ٿينديون آهن.

(ج) اعراب پڙهايو.

سُت، سَتِ، سُر، سَرَ، سِرَ، گُمرَ، گَمَرِ، هُلُ، هَلُ.

(د) پسند جي سواري: منهنجي پسند جي سواري ريل آهي. ريل ڊگهي هوندي آهي، جنهن ۾ سوين ماڻهو سفر ڪندا آهن. سفر

آرام سان گذرندو آهي. ماڻهو سُمهي، ويهي يا ڪيڏي به سگهي ٿو. ريل جو سفر مزيدار هوندو آهي.

(ه) يارنهن - ٻارنهن - تيرهن - چوڏنهن - پنڌرنهن - سورنهن / سترنهن - ارڙنهن - اوڻيهه - ويهه.

سرگرمي

• ٻارن جون چار ٽوليون ٺاهيو ۽ هر ٽولي ٻڌائيندي ته هنن ڪهڙي سواري ۾ سفر ڪيو آهي، ڪا به سواري، اسڪوٽر،

ڪار، بس، ڪوچ، ان ۾ ڇا ڇا هو؟ ڪٿان کان ڪيستائين ويا هئا، وغيره جيڪا ٽولي وڌيڪ سفر بابت ٻڌائي، تنهن

کي شاباس چئو ۽ سڀني ٽولين جي حوصلا افزائي ڪريو.

سَتَ ڪُتَ راندِ

سڪيا جي حاصلات:

- پنهنجي پسند جي موضوع تي مناسب آواز لهجي، تاثرات سان پنج کان ستن جملن ۾ ڳالهائي سگهي.
- مذڪر جا مؤنث ۽ مؤنث جا مذڪر ٺاهي سگهي.
- پنهنجي پسند جي ڪنهن جانور، پکي، يا شيءِ راند بابت پنهنجي راءِ ڏئي سگهي.
- ڳالهائڻ وقت جملن ۾ (آهي، آهيان، آهيون، آهن، ٿو ٿي، ٿا) جو استعمال ڪري سگهي.

امدادي سامان:

- سنڌي ڪتاب ٻيون، صفحو نمبر ۵۲-۵۳-۵۴

سڪيا جو طريقو:

- استاد شاگردن کي ڪتاب جو صفحو نمبر ۵۲ کولڻ جي هدايت ڪندي سبق ”سَتَ ڪُتَ راند“ ڏسڻ جي هدايت ڪري (ياد رکڻ: نئين لفظن جي معنيٰ ڪتاب جي آخر ۾ صفحي ۷۹ تي ڏنل آهن.)
- سڀني شاگردن کي صفحو ۵۲ کولڻ جي هدايت ڪريو ۽ سبق ۾ ڏنل ذهن جي آمادگي وارا سوال پڇا ڪريو.
- سبق کي وڏي آواز ۾ شاگردن کي پڙهي ٻڌايو.
- هيءَ راند سَتَ ڪُتَ ڇو سڏبي آهي؟ هن راند ۾ ڇا ٿيندو آهي؟ توهان هي راند ڪڏهن ڪيڏي آهي؟ ڪهڙي راند توهان کي پسند آهي، اها ڪيئن ڪيڏي آهي؟ سنڌ ۾ ڪيڏي ويندڙتن راندين جا نالا ڪير ٻڌائيندو؟
- ٻارن کي ٻڌايو ته سنڌ ۾ ڪيتريون ئي رانديون ڪيڏيون وينديون آهن، جيئن ملاڪڙو، نو ٽڻ، لڪ لڪوٽي، اتي ڏڪر وغيره وغيره پر سَتَ ڪُتَ جو پنهنجو مزو آهي. هن راند ۾ هلڪي رٻڙ جو بال استعمال ٿيندو آهي، تنهنڪري هي لڳڻ سان گهڻو سور ناهي ٿيندو.
- شاگردن کي ٻڌايو ته اسين جيڪي اسر يا ضمير استعمال ڪندا آهيون انهن جا ٻه مکيه هوندا آهن. مذڪر ۽ مؤنث. سولن لفظن ۾ نر يا مرد لاءِ مذڪر ۽ عورت يا مادي لاءِ مؤنث استعمال ٿيندو آهي. سنڌي ٻولي ۾ ڪي لفظ مادي جيئن ڀولڙي، گهوڙي، ڏاڇي هوندا آهن، انهن جا مذڪر ڀولڙو، گهوڙو، اُن هوندا آهن.
- ٿو ٿي، ٿا، مذڪر مؤنث توڙي واحد جمع جي فرق سان استعمال ٿيندو آهي. سارنگ لکي ٿو. مارئي لکي ٿي. هو پئي لکن ٿا. اهڙي طرح ٿي، ٿو ٿا جو استعمال ٻارن کي پوري ٿي لکي سمجهايو.
- تقرير بابت ٻڌايو: تقرير ڪرڻ وقت پنهنجي ڳالهه صاف ۽ خوبصورتِي سان پيش ڪرڻي هوندي آهي. تقرير ڪرڻ وقت ڪجهه ڳالهين جو خيال رکڻ ضروري هوندو آهي. مثال طور:
- تقرير شروع ڪرڻ کان اڳ چڱي تياري ڪرڻ گهرجي. صاف آواز ۾ ڳالهائڻ گهرجي. ڊچ نه پر خوش مزاج رهڻ گهرجي.

هت ۽ ڇهري جا اشارا صحيح طريقي سان استعمال ڪرڻ گهرجن. تقرير جو موضوع سمجهي ڳالهه ڪرڻ گهرجي.
سنا لفظ ۽ ڳالهيون دليل سان ڪرڻ گهرجن. آخر ۾ ٻڌندڙ کي مهرباني چوڻ گهرجي.

مشق:

(الف) صحيح ۽ غلط جي نشاني لڳايو.

۱. صحيح

۲. صحيح

۳. غلط

(ب) سوالن جا جواب:

۱. ست ڪٽ راند گهڻو ڪري کليل ميدان تي کيڏي ويندي آهي.

۲. هن راند ۾ انگ طئي ناهي هوندو. چار کان پنج يا وڌيڪ رانديگر به ٿي سگهن ٿا.

۳. هن راند ۾ رانديگر مٿي بال اڇلائيندو آهي. ٻيو رانديگر پڪڙي پرسان پينل کي ستيندو آهي.

(ج) جملا مڪمل ڪريو.

۱. مان رکشا تي ٿيوشن وڃان ٿو.

۲. بس ڏاڍي تيز هلي ٿي.

۳. گهوڙا هٽڪن ٿا.

(د) مذڪر ۽ مؤنث:

رانديگر-رانديگريائي. ٻار-ٻار. سادو-سادي. ڏيڏر-ڏيڏري. نوڪر-نوڪريائي. هاري-هارپائي.

(ه) منهنجي پسند جي راند: ست ڪٽ: منهنجي پسند جي راند ست ڪٽ آهي. هڪ رانديگر بال مٿي اڇلائيندو. ٻيو ان

کي جهٽي، پرسان پينل کي ستيندو يا تيز هڻندو. بال جڏهن هيٺ ڪرندو ته ٻيو رانديگر کڻي، وري پرسان پينل کي هڻندو.

هن راند ۾ گهڻو مزو ايندو آهي. ست ڪٽ ۾ بال رٿڙ جو استعمال ڪبو آهي.

سرگرمي

• خانن ۾ کتل اکر: ۱. ڪ: ست ڪٽ. ۲. م: قديم. ۳. ر: راند

اخلاقي قدر

سکيا جي حاصلات:

- لطيفا، شعر ۽ پروليون ٻڌائي سگهي.
- سادا نظم پڙهي، سوالن جا جواب ڏئي سگهي.
- پوري ۽ اڻپوري جملي ۾ فرق سمجھي سگهي.
- گهر ۽ اسڪول اندر نظم وضبط جو مظاهرو ڪري سگهي (جيئن قطار ٺاهڻ، پنهنجي شين کي ترتيب سان رکڻ ۽ ڪلاس روم کي صاف رکڻ وغيره).

امدادِي سامان:

- سنڌي ڪتاب ٻيون، صفحو نمبر ۵۵-۵۶

سکيا جو طريقو:

- استاد شاگردن کي ڪتاب جو صفحو نمبر ۵۵ کولڻ جي هدايت ڪندي نظم ”اخلاقي قدر“ ڏسڻ جي هدايت ڪري (ياد رکڻ: نئين لفظن جي معنيٰ ڪتاب جي آخر ۾ صفحي ۷۹ تي ڏنل آهن).
- سڀني شاگردن کي صفحو ۵۵ کولڻ جي هدايت ڪريو ۽ سبق ۾ ڏنل ذهن جي آمادگي وارا سوال پڇا ڪريو.
- سبق کي سُر ۽ لاءِ سان وڏي آواز ۾ شاگردن کي پڙهي ٻڌايو. هڪ ڀيرو ڪوشش ڪري شاگردن کان پڙهايو.
- اخلاقي قدر ڇا آهن؟ خوش اخلاق ماڻهو ڪنهن کي چوندا آهن؟ توهان جي نظر ۾ اخلاق ڇا آهن؟
- شاگردن کي ٻڌايو ته سچ ڳالهائڻ، وڏن جو ادب ڪرڻ، ننڍن سان پيار ڪرڻ، پنهنجو ڪم ڪرڻ، پنهنجي ذميواري پوري ڪرڻ، آسمتي ڳالهائڻ، وڏن اڳيان ادب سان پيش اچڻ، ضد نه ڪرڻ وغيره اخلاقي قدر آهن.
- ٻارن کي ٻڌايو ته هن نظم ۾ به ماڻهپي يا انسان ٿيڻ جا سنا گڻ يا اخلاق ٻڌايل آهن.
- شاگردن کي نظم وضبط بابت ٻڌايو: ٻارو! قدرت ۾ هر شيءِ پنهنجي وقت ۽ حساب سان ٿيندي آهي. ڏينهن ڪم لاءِ آهي، رات آرام ڪرڻ لاءِ. سچ سدائين پنهنجي وقت تي اڀرندو آهي، پنهنجي وقت تي لهندو آهي. اهڙي طرح اسان کي به پنهنجا ڪم وقت تي ڪرڻ گهرجن. ڪلاس ۾ صفائي ڪرڻ، گهر ۾ پنهنجون شيون هڪ جڳهه تي رکڻ، ڪلاس ۾ هٿ مٿي ڪري پوءِ سوال ڪرڻ وغيره.

مشق:

(الف) مصرع مڪمل ڪريو.

۱. ادب اخلاق سان سچ پچ ته ماڻهو ٿو ٿئي ماڻهو.
 ۲. ۽ خوش اخلاق ماڻهو ٿي، سڦل ٿو زندگي گهاري.
 ۳. نه ويجهي ڪوڙ جي ويجهو سدائين سچ چوڻ گهرجي.
- (ب) سوالن جا جواب:

۱. ادب اخلاق سان ماڻهو اصل ۾ ماڻهو سڏجي ٿو.
۲. خوش اخلاق ماڻهو سڦل يعني ڪامياب زندگي گهاري ٿو.
۳. سدائين سچ چوڻ ڪري ماڻهو جو مان وڏي ٿو.

(ج) اڻپورا جملا پورا ڪريو.

۱. مون کي ڪوئي ڪم ناهي.
 ۲. اسان اڄ اسڪول کان موڪل ڪئي آهي.
 ۳. سياڻي جمعي جو ڏينهن آهي.
- (د) وڌن جو ادب بابت پنج جملا لکو.
۱. وڌن جو ادب: مان وڌن جو گهڻو ادب ڪندو آهيان.
 ۲. سندن ڳالهين پڌندو آهيان.
 ۳. جيڪو ڪم چوندا آهن، اهو ڪندو آهيان.
 ۴. هو به مونکي قرب ڏيندا آهن.
 ۵. خرچ ڏيندا آهن. آڪائيون ٻڌائيندا آهن.

سرگرمي

- ٻارن جون ٻه ٽوليون ٺاهيو: ڳجهارت ٻڌايو، جيڪا ٽولي تڪڙو ڳجهارت پڇي، تنهن کي شاباس چئو. اڌ ڪاٺ، اڌ لوهه؟ هيٿرو هيٿرو پاڻ، جنهن کي سئو کلن ساڻ؟ اچڙو گهر، جنهن کي در نه دروازو؟

گورک هل جو سيرُ

سکيا جي حاصلات:

- پنهنجي اسڪول بابت پنجن کان ست جملا لکي سگهي.
- زمان حال جي جملن کي زمان ماضي جي جملن ۾ مٽائي سگهي.
- نظر، آکاڻي، ۽ واقعا پڙهي لطف اندوز ٿي سگهي.
- پنهنجي پسند جي موضوع تي مناسب آواز تاثرات، درست لهجي سان پنجن کان ست جملا ڳالهائي سگهي.

امدادي سامان:

- سنڌي ڪتاب ٻيون، صفحو نمبر ۵۷-۵۸-۵۹

سکيا جو طريقو:

- استاد شاگردن کي ڪتاب جو صفحو نمبر ۵۷ کولڻ جي هدايت ڪندي سبق ”گورک هل جو سيرُ“ ڏسڻ جي هدايت ڪري. (ياد رکو: نئين لفظن جي معنيٰ ڪتاب جي آخر ۾ صفحي ۷۹ تي ڏنل آهن.)
- سڀني شاگردن کي صفحو ۵۷ کولڻ جي هدايت ڪريو ۽ سبق ۾ ڏنل ذهن جي آمادگي وارا سوال پڇا ڪريو.
- سبق کي وڏي آواز ۾ شاگردن کي پڙهي ٻڌايو. هڪ ڀيرو شاگردن کان ڌار ڌار حصن ۾ ورهائي پڙهايو.
- ڇا توهان ڪڏهن گورک هل جو ڪڏهن ٻڌو آهي؟ سنڌ جا ڪهڙا ڪهڙا علائقا توهان گميا آهن؟ گهمڻ سان ڇا ٿيندو آهي؟ اسان جي اسڪول ڪهڙي علائقي جو اسان کي سير ڪرايو هو ۽ ڪڏهن؟
- هي سبق گورک هل جي باري ۾ آهي، جيڪا کيرٿر جبل جي مٿان مين چوٽي آهي، اها دادو ضلعي جي جوهي تعلقي ۾ آهي. وڌيڪ تفصيل سبق پڙهڻ کانپوءِ ٻڌايو. شاگردن کان سبق بابت ٻيا سوال به ڪريو.
- زمان حال ۽ زمان ماضي: زمان جي معنيٰ آهي وقت يا مهل. فاعل جيڪو به ڪم ڪندو آهي اهو ڪنهن مخصوص وقت ۾ ڪندو آهي، ان ڪم جي مهل يا وقت جيڪو لفظ ڏيکاري ان کي زمان چئبو آهي.
- هلندڙ وقت ۾ ڪم ڏيکاريندڙ لفظن واري زمان کي زمان حال چئبو آهي. مان پڙهان ٿو. مان لکان ٿي.
- اهو زمان جيڪو ڏيکاري ته ڪم گذريل وقت ۾ ٿيو آهي، ان کي زمان ماضي چئبو. مان ماني کاڌي.

مشق:

(الف) خال ڀريو.

۱. خوش.

۲. هوا.

۳. چوٽي.

(ب) سوالن جا جواب:

۱. اسڪول وارن گورڪ هل جي سير جو بندوبست ڪيو هو.
۲. هي ماڳ سمنڊ جي سطح کان ۵ هزار ۷ سئو ۸۸ فوٽن جي اوچائي تي آهي.
۳. شاگردن کي ڳوٺن، شهرن ۽ جبلن ۽ ٽڪرين جو خوبصورت نظارو مليو.

(ج) زمان حال کي زمان ماضي ۾ بدلايو.

زمان ماضي	زمان حال
مان ڪتاب پڙهيو.	مان ڪتاب پڙهان ٿو.
پار اسڪول ويا	پار اسڪول وڃن ٿا.
هو اسان جو استاد هو.	هو اسان جو استاد آهي.

(د) اسڪول بابت پنج کان ست جملا لکو.

۱. منهنجو اسڪول منهنجي گهر جي ويجهو واقع آهي.
۲. اسان جي اسڪول ۾ صاف سٿرو ماحول هوندو آهي.
۳. استاد مون کي پيار سان پڙهائين ٿا.
۴. اسڪول ۾ وڏي ميدان تي اسان کي ڪيڏڻ جو وقت ملندو آهي.
۵. مون کي پنهنجي ڪتابن ۽ ڪلاس جو ڪم ڪرڻ ۾ مزو اچي ٿو.
۶. هر ڏينهن اسيمبلي ۾ سڀني ٻار قطار ۾ بيهندا آهن.
۷. مان پنهنجي اسڪول تي فخر محسوس ڪريان ٿو.

سرگرمي

گورڪ	گ	قدرتي	ق	مشهور	م
يادگار	ي	گهڙيون	گه	نظارو	ن

عاشر جي ايمانداري

سکيا جي حاصلات:

- آکاڻي/مڪالمي کي سندن جزن سان پڙهي سگهي.
- آکاڻي پڙهي واقعي جي روشني ۾ ڪردارن نگاري ڪري سگهي.
- آکاڻي پڙهي يا ٻڌي، ان بابت سوالن جا سادا جواب ڏئي سگهي.
- پنجن کان ستن جملن ۾ پنهنجي گهر جو تعارف لکي سگهي.
- سادو جملو لکڻ وقت بيهڪ جي نشانين (پورو دم، ٿورو دم، سوال جي نشاني) جو درست استعمال ڪري سگهي.

امدادِي سامان:

- سنڌي ڪتاب پيئون، صفحو نمبر ۶۰-۶۱-۶۲

سکيا جو طريقو:

- استاد شاگردن کي ڪتاب جو صفحو نمبر ۶۰ کولڻ جي هدايت ڪندي سبق ”عاشر جي ايمانداري“ ڏسڻ جي هدايت ڪري. (ياد رکڻ: نئين لفظن جي معنيٰ ڪتاب جي آخر ۾ صفحي ۸۰ تي ڏنل آهن.)
- سڀني شاگردن کي صفحو ۶۰ کولڻ جي هدايت ڪريو ۽ سبق ۾ ڏنل ذهن جي آمادگي وارا سوال پڇا ڪريو.
- سبق جا حصا ڪري شاگردن کان ڌار ڌار حصن ۾ ورهائي پڙهايو. اُچار غلط ڪن، ته درست ڪريو.
- عاشر در تي بيهي منسا اڳيان چو دانهن ڪئي، کيس ڇا نظر آيس؟ هن سئو روپين جو نوٽ ملڻ تي ڪنهن کي ٻڌايو؟ استاد عاشر کي ڪلاس اڳيان ڇا چيو؟ اسيمبلي اڳيان استاد سڀني کي ڇا ٻڌايو.
- هي سبق جي ڪهاڻي هڪ نينگر عاشر جي ايمانداري جي باري ۾ ٻڌائي ٿو جنهن ۾ هن کي پئسا مليا پر هن ايمانداري ڏيکاريندي استاد کي ڏسي ۽ اهڙي طرح هڪ پريشان چوڪري کي پنهنجا پئسا ملي ويا.
- وڌيڪ تفصيل سبق پڙهڻ کانپوءِ ٻڌايو. شاگردن کان سبق بابت ٻيا سوال به ڪريو.
- ٻارن کي ٻڌايو ته پورو دم (فل اسٽاپ) جملي جي آخر ۾ ايندو آهي. جڏهن جملو مڪمل ٿيندو آهي.
- ٿورو دم، هيءَ نشاني ساهي ڪڍڻ جي آهي، جڏهن جملي ۾ ٻيا وڌيڪ شيون اينديون آهن، ته ان جو استعمال ٿيندو آهي.
- سوال جي نشاني، جڏهن سوال ڪندا آهيون ته؟ هيءَ نشاني استعمال ڪندا آهيون.
- سڄي ڪلاس مان ڪجهه شاگرد ۽ شاگردياڻيون چونڊي ان کي اڄ جي سبق جا ڪردار ڏيو ۽ تياري ڪري اها ڪهاڻي ڪري ڊرامي جيان ڪري ڏيکاريو. استاد جو ڪردار توهان پاڻ نڀايو.

مشق:

(الف) خال ڀريو.

۱. نوت

۲. ڪريا

۳. لنچ

(ب) سوالن جا جواب:

۱. عشر کي زمين تي سئو روپين جو نوت نظر آيو يا مليو.

۲. عشر ۽ منسا گڏجي سوچيو ته هو اها ڳالهه استاد کي ٻڌائيندا.

۳. استاد عشر کي خوش ٿي کيس شاباس چيو.

(ج) جملن ۾ بيھڪ جون نشانين لڳايو.

شاباش! عشر پٽ تو تمام سٺو ڪم ڪيو آھي. هر ضرور ڪنهن شاگرد جي خرچي جا پئسا هوندا. اهي وڃائڻ ڪري هو پريشان هوندو. ڇا توکي خبر آهي ته تون پرايا پئسا پاڻ وٽ نه رکي ڪيڏو سٺو ڪم ڪيو آهي؟

(د) پنهنجي گهر جو تعارف لکو.

منهنجي گهر ۾ امان، بابا، پيٽ ۽ مان رهندا آهيون. اسان چار ڀاتي آهيون. بابا دڪان هلائيندو آهي. امان گهر سنڀاليندي آهي. اسان گڏجي پيار سان رهندا آهيون. بابا ۽ امان اسان جي سٺي تربيت ڪندا آهن.

سرگرمي

• ٻارن کي چار ٽولين ۾ ورهايو ۽ هڪ هڪ لطيفو ٻڌائڻ جي هدايت ڪريو. جيڪا ٽولي سٺو لطيفو ٻڌائيندي، سڀ کان وڌيڪ ٻار ڪلندا، ان ٽولي لاءِ ڪلاس اڳيان تاريون وڃايون وينديون.

مِينَن اسان جي ڪاري

سڪيا جي حاصلات:

- سنڌي ٻوليءَ جي درست آوازن ۽ اچارن کي ادا ڪري سگھي.
- عددي رٿا (ارڙهن، ارڙهين، ارڙهون، اوڻيهه، اوڻيهين، اوڻيهن) جو فرق سمجھي سگھي.
- مختصر آکاڻي ۽ نظم درست ترتيب ۽ روانيءَ سان پڙهي سگھي.
- ڪنهن به عام موضوع تي پنجن کان ست جملا لکي سگھي.
- پنهنجي پسند جي نظم بابت وضاحت ڪري سگھي.

امدادِي سامان:

- سنڌي ڪتاب ٻيون، صفحو نمبر ۶۳-۶۴

سڪيا جو طريقو:

- استاد شاگردن کي ڪتاب جو صفحو نمبر ۶۳ کولڻ جي هدايت ڪندي نظم ”مِينَن اسان جي ڪاري“ ڏسڻ جي هدايت ڪري. (ياد رکو: نئين لفظن جي معنيٰ ڪتاب جي آخر ۾ صفحي ۸۰ تي ڏنل آهن.)
- سڀني شاگردن کي صفحو ۶۳ کولڻ جي هدايت ڪريو ۽ سبق ۾ ڏنل ذهن جي آمادگي وارا سوال پڇا ڪريو.
- سبق کي وڏي آواز ۽ درست تلفظ ۾ سُر ۽ لٽ سان سڄي ڪلاس کي گڏجي پڙهڻ جو چئي.
- هي نظم ڪاري مِينَن جي باري ۾ آهي، جيڪا ڪاري رنگ جي آهي پر سڀني کي پياري آهي. صبح سانجھي توڙي شام جو کير ڏيندي آهي، ڏينهن جو چرندي آهي، شام جو گهر ايندي آهي، ڪيڏانهن به ناهي ويندي ۽ سڌو گهر ايندي آهي، جيڪو هاڻي مالڪ ڏيندا اٿس، اهو ڪائيندي آهي.
- شاگردن کان پڇو ته مِينَن کير ڪهڙي مهل ڏيندي آهي؟ سڄو ڏينهن ڪٿي هوندي آهي؟ شام جو ڇا ڪندي آهي؟ ڇا ڪائيندي آهي؟ توهان کي هن نظم جون ڪهڙيون ستون وٺڻ ٿيون، اهي ٻڌايو؟

مشق:

(الف) شعر مڪمل ڪريو.

۱. صُبح سانجھي کير ڏئي ٿي، ڪونه ڪڏهن آهي انڪاري.
۲. گاهه چرڻ لٽ صبح جو نڪري، شام جو گهر جي ڪري تياري.
۳. پاڻ ڪلي تي اچي ٿي بيهي، ڪين ڪري ٿي ڪا هي خواري.

(ب) سوالن جا جواب:

۱. اسان جي مينهن ڪاري رنگ جي آهي.
۲. مينهن صبح سانجهي ڪير ڏيندي آهي.
۳. مينهن صبح جو گاهه چرڻ ويندي آهي.

(ج) انگ يا عددن جي رٿا:

پنجن-پنجين-پنجون. ٻارهن، ٻارهين، ٻارھون. سترهن-سترهين-سترھون.

(د) پنهنجي پسند جي نظم بابت پنج جملا لکو.

۱. مون کي ”لب ۽ آتي هي دعا“ نظم تمام گهڻي پسند آهي.
۲. هي نظم ٻارن کي سٺا آداب سکائي ٿي.
۳. نظم ۾ الله کان سٺا ڪم ڪرڻ جي دعا گهري وئي آهي.
۴. استاد به اسان کي هي نظم پيار سان ياد ڪرائين ٿا.
۵. جڏهن مان هي نظم پڙهان ٿو ته مون کي گهڻي خوشي محسوس ٿيندي آهي.

سرگرمي

- ٻارن کي ٽولين ۾ پينسل سان مينهن جي تصوير ٺاهڻ جي هدايت ڪريو. ان ۾ پوءِ رنگ پرايو. جيڪا ٽولي سٺي تصوير ٺاهي، تنهن جي ڪلاس اڳيان تعريف ڪريو.

اسان جو ماحول

سڪيا جي حاصلات:

- ڪنهن تفصيلي ڳالهه ٻولھه تي پنهنجي ردعمل جو اظهار ڪري سگھي.
- جملي ۾ لفظن جي باھمي يا گڏيل ربط کي سمجھي پڙھي سگھي.
- زمان حال جي جملن کي زمان ماضي جي جملن ۾ بدلائي سگھي.
- ڪنهن به عام موضوع تي پنجن کان ست جملا لکي سگھي.

امدادي سامان:

- سنڌي ڪتاب پيون، صفحو نمبر ۶۵-۶۶-۶۷

سڪيا جو طريقو:

- استاد شاگردن کي ڪتاب جو صفحو نمبر ۶۵ کولڻ جي هدايت ڪندي سبق ”اسان جو ماحول“ ڏسڻ جي هدايت ڪري (ياد رکڻ: نئين لفظن جي معنيٰ ڪتاب جي آخر ۾ صفحي ۸۰ تي ڏنل آهن.)
- سڀني شاگردن کي صفحو ۶۵ کولڻ جي هدايت ڪريو ۽ سبق ۾ ڏنل ذهن جي آمادگي وارا سوال پڇا ڪريو.
- سبق کي ڌار ڌار حصن ۾ ورهائي سڄي ڪلاس جي شاگردن کان پڙهايو.
- هي سبق اسان جي آس پاس جي ماحول جي باري ۾ آهي. جتي اسان رهون ٿا، پڙهون ٿا، ڪم ڪريون ٿا، اهي سڀ شيون اسان جي ماحول ۾ اچي وڃن ٿيون. اسان جي ماحول ۾ رڳو اسان ناهيون، پر جانور، وڻ ٽڻ، ٻوٽا، جيت جڻيا، پاڻي درياءَ سمند، جبل، پٺيون ۽ ٻيون شيون اچي وڃن ٿيون. اسان کي انهن جو خيال رکڻ گهرجي. گند نه ڪرڻ گهرجي. ماحول صاف رکڻ گهرجي، وڻ پوکڻ گهرجن، جانورن جي حفاظت ڪجي.
- سبق پڙهڻ کانپوءِ شاگردن کان پڇو ته ماحول ڇا ڪي ڇڻون ٿا؟ ماحول ۾ ڇا ڇا اچي وڃي ٿو؟ ماحول ۾ ٻيا ڪهڙا جاندار وغيره رهن ٿا؟ ماحول خراب ٿيندو ته ڇا ٿيندو؟ ماحول کي صاف ڪيئن رکي سگھجي ٿو؟
- ٻارن جون ٽي ٽوليون ٺاهيو انهن کي چئو ته ماحول کي ڪيئن صاف رکجي، ان حوالي سان صلاحون ۽ تجويزون ٻڌايو. توهان پنهنجي آس پاس جي ماحول جي صفائي ڪيئن رکندا آهيو اهو به ٻڌايو.
- زمان حال ۽ زمان ماضي ۾ فرق: زمان حال هلندڙ وقت ۾ ٿيندڙ ڪم کي بيان ڪندو آهي، جڏهن ته زمان ماضي گذريل وقت ۾ ٿيل ڪم کي ٻڌائيندو آهي. مان پڙهان ٿو: زمان حال. مون پڙهيو: زمان ماضي.

مشق:

(الف) جملا مڪمل ڪريو.

۱. ماحول اسان جي زندگي جو اهم حصو آهي.
۲. ٻوٽا ۽ وڻ اسان جي زمين کي خوبصورت بڻائن ٿا.
۳. اسان کي گاڏين جو استعمال گھٽائڻو پوندو.
۴. ماحول جو تحفظ ڪرڻ اسان جي اولين ذميواري آهي.

(ب) سوالن جا جواب:

۱. اسان جي چوڌاري جيڪو ڪجهه آهي، ان کي ماحول چوندا آھيون.
۲. ماحول ۾ موجود وڻ ۽ ٻوٽا اسان کي صاف هوا ۽ تازگي توڙي خوراڪ ۽ ٻيون شيون ڏيندا آهن.
۳. ماحول جي گدلاڻ اسان جي صحت ۽ زمين تي موجود جاندارن لاءِ نقصانڪار آهن.

(ج) زمان حال کي زمان ماضي ۾ بدلايو.

۱. مان لکان ٿو۔ مان لکيو.
۲. زيد پاڻي پيئي ٿو۔ زيد پاڻي پيتو.
۳. بس اچي ٿي۔ بس آئي هئي.
۴. ٻارُ کيڏي ٿو۔ ٻارُ کيڏيو.

(د) ماحول بابت پنج جملا.

اسان جي آس پاس ماحول صاف هوندو ته سڀ خوش هوندا. ماڻهو به خوش هوندا ۽ ٻيا جاندار به خوش هوندا. ماحول جي صفائي لاءِ اسان کي گند گھٽ ڪرڻو پوندو. گاڏيون ۽ دوئمين واريون شيون گھٽ ڪرڻيون پونديون. وڻ ۽ ٻوٽا لڳائڻا پوندا. پنهنجي آس پاس هر شيءِ کي صاف سٿرو رکڻو پوندو.

سرگرمي

- يوٽيوب تي ٻارن کي ماحول جي گدلاڻ بابت وڊيو يا ڊاڪيومينٽري ڏيکاريو. ان کانپوءِ سوال پڇيو ته ماحول ڪهڙي ڪارڻ خراب ٿئي ٿو. واري واري سان سڀ شاگرد ٻڌائين.

سبق چوويهون

پروليون

سکيا جي حاصلات:

- لطيفاء ۽ توتکا ٻڌي، انهن جو مطلب سمجھائي سگھي.
- سنڌيءَ ۾ لکيل ڪنهن به پيغام کي پڙهي سمجھي سگھي.
- ڪردار ۽ شين بابت سوالن جا جواب ڏئي سگھي.
- بيھڪ جي نشانين جو خيال رکندي درست اچار سان عبارت پڙهي سگھي.
- پنمنجي پسند جا لطيفا ٻڌائي.

امدادِي سامان:

- سنڌي ڪتاب پيون، صفحو نمبر ۶۸-۶۹-۷۰

سکيا جو طريقو:

۱. استاد شاگردن کي ڪتاب جو صفحو نمبر ۶۸ کولڻ جي هدايت ڪندي سبق ”پروليون“ ڏسڻ جي هدايت ڪري (ياد رکڻ: نئين لفظن جي معنيٰ ڪتاب جي آخر ۾ صفحي ۸۰ تي ڏنل آهن).
۲. سڀني شاگردن کي صفحو ۶۸ کولڻ جي هدايت ڪريو ۽ سبق ۾ ڏنل ذهن جي آمادگي وارا سوال پڇا ڪريو.
۳. سبق کي استاد وڏي آواز ۾ آرام سان پڙهي ٻڌائي ته جيئن ٻار پرولين بابت ڳالھيون سمجھي سگھن.
۴. شاگردن کي ٻڌايو ته پروليون ماڻھو جي ڏاهپ ۽ عقل جون نشانين آهن. پراڻي دؤر ۾ ٻار توڙي وڏا آھي ٻڌائي پنمنجي سمجھ ٻڌائيندا هئا. آھي ٿورن لفظ تي ٻڌل هونديون آهن. ڪي گھڻن لفظن تي هونديون آهن. ڪي سڌيون هونديون آهن ته ڪي اشارن ۾ هونديون آهن. جيئن سبق ۾ پڙهيو سين.
۵. توهان کي ڪا پرولي اچي ٿي ته ڪلاس ڳيان ٻڌايو؟ سبق جي سمجھ جاچڻ لاءِ تفھيمي سوال ڪريو.
۶. ٻارن کي ٻڌايو ته ڪنهن به عبارت کي صحيح پڙهڻ لاءِ بيھڪ جي نشانين جو خيال رکڻ ضروري هوندو آھي. آھي اسان کي ٻڌائينديون آهن ته ڪٿي وقفو ڪجي، هلڪو ساھ ڪٿي، سوال آھي يا حيرت جي ڳالھ آھي، تنهنڪري جڏهن پڙهون ته انهن جو خاص خيال رکڻ گھرجي. هڪ ڀيرو ڏنل عبارت پڙهڻ جو چئو.
۷. ٻارن جون ٻه ٽوليون ٺاهيو. هڪڙي ٽولي پرولي ٻڌائي، ٻي ٽولي ان کي پيچڻ يا جواب ڏيڻ جي ڪوشش ڪري. اهڙي طرح واري واري سان ٻئين ٽوليون ٻڌائينديون رهن.

مشق:

الف) پرولي مڪمل ڪريو.

۱. وارن جي چوٽي

۲. عمر

۳. رات ۽ ڏينهن

ب) سوالن جا جواب:

۱. پرولي ننڍن جملن يا لفظن تي ٻڌل هڪ سوال هوندو آهي، جيڪو ٻين جي ذهانت جاچڻ لاءِ پڇيو آهي.

۲. اڳ پرولين وسيلي ماڻهو پنهنجي ٻارن جي ذهني واڌ ويجهه يا نشوونما ڪندا هئا.

۳. اها شيءِ ڇمچو آهي، جيڪا ٻين کي ڪارائيندي آهي.

ج) ڏنل متن کي شاگردن کان درست بيهڪ جي نشانين جي حساب سان پڙهايو.

پروليون يا ڳجهارتون ذهن جي ورزش هونديون آهن. پراڻي زماني ۾ ماڻهو هڪ ٻئي کي پروليون ڏيندا ۽ پنهنجي ذهنن جي

ورزش ڪندا هئا. ڇا اسان کي به اها ورزش ڪرڻ گهرجي؟

د) پسند جو موضوع تي پنج جملا لکو.

۱. مون کي ڪهاڻيون پڙهڻ وڻندو آهي.

۲. ڊاڪٽر نبي بخش خان بلوچ سنڌي ڪهاڻين جو ڪتاب گڏ ڪيو آهي.

۳. ان ڪتاب ۾ سنڌ جو پراڻيون ڪهاڻيون ٻڌايل آهن.

۴. اُهي ڪهاڻيون اسان جو ڏاڏيون، نانيون پنهنجي ٻارن کي ٻڌائينديون هيون.

۵. اُهي ڪهاڻيون پڙهڻ ۾ مون کي گهڻو مزو ايندو آهي.

سرگرمي

• شاگردن کي چئو ته هو لائبريري مان پرولين ۽ لطيفن جو ڪتاب ڪڍي پڙهن ۽ ڪجهه لطيفا توڙي پروليون ياد ڪري

چڙين. اُهي لطيفا ۽ پروليون ڪلاس ۾ به ٻڌائن، ۽ جڏهن اسڪول ۾ ڪو پروگرام يا تقريب ٿئي ته ان ۾ به اُهي شيون

پڙهي ٻڌائن. اهڙي طرح ٻارن کي اهڙين سرگرمين ۾ شامل ٿيڻ لاءِ اتساهه ڏيو.

پالتو ۽ جهنگ جا جانور

سکيا جي حاصلات:

- گهر ۽ اسڪول ۾ هاڪاري، ناڪاري ۽ حوالي جملن کي ٻڌي سمجهي سگهي.
- ڪا تصوير، تقريب يا نمائش ڏسي، ان تي پنهنجي راءِ جو اظهار ڪري سگهي.
- پنهنجي پسند جي ڪنهن جانور، پکي يا شيءِ يا راند بابت پنهنجي راءِ ڏئي سگهي.
- سڌ سماءَ جي ذريعن (ريڊيو، ٽي وي، انٽرنيٽ) تي پنهنجي پسند جا پروگرام ڏسي سمجهي سگهي.

امدادي سامان:

- سنڌي ڪتاب ٻيون، صفحو نمبر ۷۱-۷۲-۷۳

سکيا جو طريقو:

- استاد شاگردن کي ڪتاب جو صفحو نمبر ۷۱ کولڻ جي هدايت ڪندي سبق ”پالتو ۽ جهنگ جا جانور“ ڏسڻ جي هدايت ڪري. (ياد رکڻ: نئين لفظن جي معنيٰ ڪتاب جي آخر ۾ صفحي ۸۰ تي ڏنل آهن.)
- سڀني شاگردن کي صفحو ۷۱ کولڻ جي هدايت ڪريو ۽ سبق ۾ ڏنل ذهن جي آمادگي وارا سوال پڇا ڪريو.
- سبق کي استاد وڏي آواز ۾ آرام سان پڙهي ٻڌايو. هڪ ڀيرو ٻارن کان پڙهايو.
- پهريان ٻڌايو ته: ٻارو! ڇا توهان کي خبر آهي ته اڳ ۾ سڀ جانور مثال مينهن، ڳئون، ڪتو، گڏو، گهوڙو وغيره جهنگ ۾ رهندا هئا. آڳاٽي زماني ۾ اسان جي وڏڙن پنهنجي سمولت لاءِ انهن کي پالتو بڻايو. ڪتي کي پنهنجو ساٿي ڪرڻ لاءِ پالتو بڻايائين. ڏاند کي هر ڏيڻ ۽ سامان ڍوڻڻ لاءِ، جڏهن ته ڳئون ۽ مينهن توڙي پڪرين کي کير لاءِ پالتو بڻايائين. گڏو به سامان ڍوڻڻ، پاڻي ڀرڻ جي ڪم ايندو هو. هاڻي به ايندو آهي.
- شاگردن کي واري واري سان ٻڌائڻ لاءِ چئو ته هن سبق مان هنن ڇا ڇا سکيو، سڀ به به ڳالهيون ٻڌائين. پر هر ٻار ڪوشش ڪري ته به نيون ڳالهيون ٻڌائي. اهو به ٻڌائين ته سندن گهر ۾ ڪهڙا پالتو جانور آهن؟ سندن راءِ ۾ جهنگ جا جانور ڪهڙا آهن؟ هنن جهنگ جا ڪهڙا جانور سامهون ڪا ڏنا آهن؟
- هاڪاري ۽ ناڪاري جملا سيکاريو. هاڪاري جملا جنهن ۾ مثبت يا ڳالهه چيل هجي. مثال. هي ڪتاب منهنجو آهي. پين منهنجي آهي. مان ڏهه سالن جو آهيان. ساڳي جملن کي جيڪڏهن ناڪاري ۾ متاڻبو ته هيئن ٿي ويندا: هي ڪتاب منهنجو نه آهي. پين منهنجي نه آهي. مان ڏهن سالن جو نه آهيان.
- شاگردن کي انٽرنيٽ تان جانورن جا وڊيو ڏيکاريو ۽ ان بابت سوال جواب ڪريو.

مشق:

(الف) خالي جايون ڀريو.

۱. کير

۲. چيڻا

۳. جمنگ

(ب) سوالن جا جواب:

۱. پالتو جانورن ۾ ڳئون، مينهن، ڳئون، ڀڪري، رڍ، اٺ وغيره اچي وڃن ٿا.

۲. مينهن، ڀڪري، رڍ، ڳئون کير ڏيندا آهن.

۳. ڏاند، گهوڙو، گڙهه سوارِي جي ڪم ايندا آهن.

(ج) هاڪاري جملن کي ناڪاري جملن ۾ مٽايو:

۱. ڌرتيءَ تي ڪيترائي ساهه وارا نه رهن ٿا.

۲. کير مان مڪڙ ۽ ڏهي نه ٺهي ٿي.

۳. رڍ جي کل مان اُن نه ملندي آهي.

(د) پسند جو پالتو جانور بابت جملا لکو.

گڙهه منهنجي پسند جو پالتو جانور آهي. وچارو ڏاڍو سادو ۽ خاموش هوندو آهي. جيڪو سامان رکندا آهيونس، اهو ڪڍي ويندو آهي. ڪڏهن به انڪار ناهي ڪندو. پاڻي به پري ايندو آهي. کاڌي ۾ نخرا به ناهي ڪندو. جيڪو ملندو اٿس، اهو کائي ڇڏيندو آهي. اسان جي گڙهه گاڏي ۾ شهر ڏانهن سامان به کڻي ويندو آهي. زمين تان ان، ۽ مال جا چيڻا زمين تي گڙهه تي رکي کڻي ويندا آهيون. هو سامان ڍوڻڻ جا گهڻا ڪم ڪندو آهي.

سرگرمي

جانورن بابت پنهنجي راءِ لکو.

- پلي سڄو ڏينهن سٽي پٽي هوندي آهي. سدائين نخرا ڪندي آهي. مياڻون مياڻون ڪندي آهي.
- مور سڄو پڪي آهي. ان جا کنڀ مونکي سمڻا لڳندا آهن. هو تمام سمڻو پڪي آهي. نچندي ڏاڍو پيارو لڳندو آهي.
- طوطو مٺيون ٻوليون ڪندو آهي. ڦل کائيندو آهي. اسان جي ڪن لفظن کي اچاريندو به آهي. مونکي اهو وڻندو آهي.
- ڀڪري گهڻا نينگ ٽپا ڏيندي آهي. هر شيءِ کائي ويندي آهي. کير ڏيندي آهي، پر تنگ به گهڻو ڪندي آهي.

عجب نظارا

سکيا جي حاصلات:

- لفظن جا شروعاتي، وچيان ۽ آخري وارا آواز تبديل ڪري، نوان لفظ ٺاهي سگهي.
- مذڪر جا مؤنث ۽ مؤنث جا مذڪر لفظ ٻڌائي، لکي سگهي.
- ابلاغ يا سڌ سماءَ جیبي ذريعن ۾ ٻارن جي پروگرامن، رسالن مان لطف اندوز ٿي سگهي.
- ڪنهن به عام موضوع تي پنجن کان ست سادا جملا لکي سگهي.

امدادی سامان:

- سنڌي ڪتاب ٻيون، صفحو نمبر ۷۴-۷۵-۷۶

سکيا جو طريقو:

- استاد شاگردن کي ڪتاب جو صفحو نمبر ۷۴ کولڻ جي هدايت ڪندي بيت ”عجب نظارا“ ڏسڻ جي هدايت ڪري (ياد رکڻ: نئين لفظن جي معنيٰ ڪتاب جي آخر ۾ صفحي ۸۰ تي ڏنل آهن.)
- سڀني شاگردن کي صفحو ۷۴ کولڻ جي هدايت ڪريو ۽ سبق ۾ ڏنل ذهن جي آمادگي وارا سوال پڇا ڪريو.
- هن بيت کي استاد وڏي آواز ۾ سُر ۽ لئه سان پڙهي، هڪ ڀيرو ٻارن کان به ساڳي انداز ۾ پڙهائي.
- هي نظم ڪهڙن ڪهڙن نظارن تي حيرت جو اظهار ڪري ٿو؟ بيت ۾ اهي نظارا ڪنهن جي قدرت سان ٺهيا آهن، اهو ڪير آهي؟ اپ مان ڇا مراد آهي؟ توهان کي ڪهڙي ست سڀ کان وڌيڪ وڻي ٿي؟
- ٻارو! هي نظم ڪنهن ڇنڊ ڇيڙو جو لکيل آهي. هي تمام پيارو نظم آهي، جيڪو دنيا جي حيرت ۾ وجهندڙ شين بابت سوال پڇي ٿو ۽ ان نظارن کي خلقيندڙ الله سائينءَ جي تعريف ڪري ٿو. مينهن هجي يا درياءَ، ٻنيون، سمنڊ هي سڀ نظارا ماڻهوءَ کي حيرت ۾ وجهي ڇڏين ٿا. سائينءَ جي سگهه معنيٰ الله سائينءَ جي طاقت ۽ ان جي قدرت ته ان ڪيڏيون سمجهيون ۽ ڏنڊي آڱريون ڏيندڙ شيون ٺاهيون آهن
- مذڪر کي مؤنث، ۽ مؤنث کي مذڪر ۾ متاثر ڪريو. جيئن سڪيو هيوسين ته اسم ۽ ضمير جون به جنسون هونديون آهن. پڪر-پڪري، ڪتو-ڪتي، ڏاند-ڳئون.
- اڳياڙيون پڇاڙيون پڙهائيو. ڪجهه لفظن جا اڳيان اکر مٽائي، اسان لفظ مٽائي سگهون ٿا، اهو به ٻڌايو.

مشق:

(الف) شعر مڪمل ڪريو.

۱. ڏسي دنيا ۾ عجب نظارا، سائينءَ جي سگهه سمجهه پيارا.
۲. وڻ ٽڻ ٻوٽا ڌڻيءَ اُڀايا، قسمن قسمن پن بنايا.
۳. راتين پٺيان ڏينهن اچن، جهڙن پٺيان روز روشن.

(ب) سوالن جا جواب:

۱. اُپ ۽ ڌرتي الله سائينءَ سڀني ساهوارن لاءِ جوڙيا آهن.

۲. وڻ تڻ پوئا الله سائينءَ اُپايا آهن.

۳. راتين پويان ڏينهن انڪري ايندا آهن ڇاڪاڻ ته ڌرتي سج کي ڦري ايندي آهي.

۴. ڪڏهن چانڊوڪي ته ڪڏهن ڪار يعني اوندھ هوندي آهي.

(ج) پهريون يا آخري اکر مٽايو ۽ نوان لفظ ٺاهيو:

گهٽا-پتي-ڪيلو-ساڳ-رس-هل.

(د) مذڪر ۽ مؤنث.

مالمي-مالھ-گھوٽ-ڪنوار-شينمن-شينمن-هرڻ-هرڻي-گھوڙو-گھوڙي-پوڙهو-پوڙهي.

(ه) لفظن جا ضد.

زمين-آسمان-ڪوڙ-سچ-دوست-دشمن-گھڻو-ٿورو-خالي-پريل.

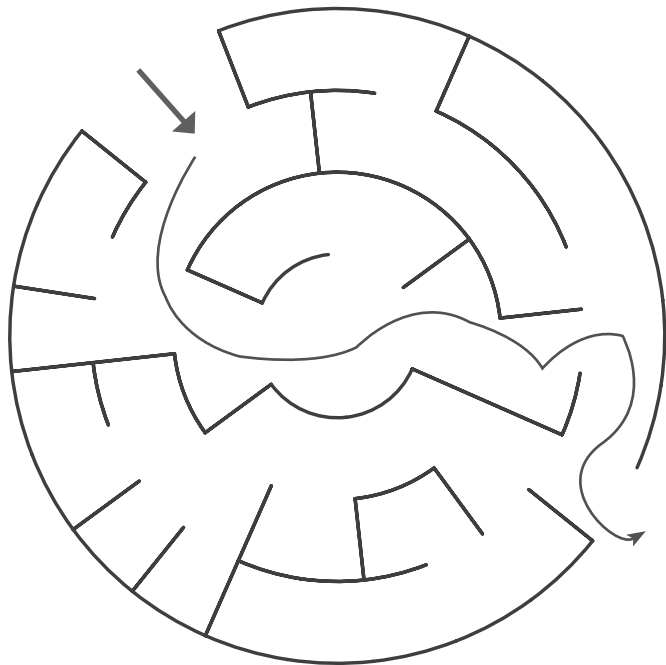
سرگرمي

• ڪلاس جي ٻارن ۾ گجھارتن جو مقابلو ڪرايو. جيڪو ٻار گھڻيون گجھارتون پيچي يا ٻڌائي، ان کي شاباس چئو. (ٻارن

شروعات ڪريو: گجھارت گجھڙي، ڪن نُه ڪو پيچڙي؟ ٻڌايو ته ڇا آهي؟ (شاگرد جواب ڏيندا).

سرگرمي ۲:

• رستو ڳولرايو.

حمد

سیکھنے کے مقاصد:

- طلبہ سندھی زبان کے الفاظ کی درست آوازیں سن کر پہچان سکیں۔
- الفاظ کو صحیح طریقے سے پڑھ اور ادا کر سکیں۔
- تین یا تین سے زیادہ ہجوں والے الفاظ بول سکیں۔

امدادی سامان:

- ایک چارٹ، جس پر نئے الفاظ کے مطلب لکھے ہوں۔
- کتاب: سندھی کتاب ۲، صفحہ ۱ اور ۲۔

طریقہ تدریس:

طلبہ سے کہیے:

- ”آج ہم اپنی کتاب کھولیں گے اور صفحہ نمبر ۱ پر پہلا سبق ’حمد‘ پڑھیں گے۔“
- طلبہ سے سوال کیجیے:
- ”کیا آپ میں سے کوئی بتا سکتا ہے کہ ”حمد“ کس کو کہتے ہیں؟“
- (طلبہ کے جواب سننے کے بعد وضاحت کریں کہ: حمد اللہ تعالیٰ کی تعریف میں لکھی گئی نظم یا کلام کو کہتے ہیں۔)
- استاد حمد کو بلند آواز میں، سُراور لے کے ساتھ پڑھیں۔ طلبہ سے کہیے کہ وہ بھی اسی سُراور لے میں پڑھیں۔
- اگر کوئی لفظ غلط پڑھا جائے یا ادائیگی میں غلطی ہو تو استاد وہ لفظ بلیک بورڈ پر لکھ کر صحیح تلفظ کے ساتھ پڑھائیں۔

زبانی سوالات (سبق کے بعد):

- ۱۔ حمد کس کو کہتے ہیں؟
- ۲۔ یہ حمد کس کی لکھی ہوئی ہے؟ (استاد بخاری کی)
- ۳۔ سب کے دکھ کون دور کرتا ہے؟ (اللہ تعالیٰ، ہمارا پالنے والا)

مشق:

(الف) حمد کی مکمل سطریں:

- دڻي سڳورو ياد ڪجي، تنهن کي پنهنجي دل ڏجي -
 سڀني جو سائين آهي، ڏک سڀني جا سو تو لاهي -
 سڀني وڏائي تنهن جي ڳايو دلڙي پنهنجي تنهن سان لايون -

(ب) سبق کے سوالوں کے جواب:

- ۱۔ حمد میں شاعر اللہ تعالیٰ کو یاد کرنے کی بات کر رہا ہے۔
- ۲۔ اللہ تعالیٰ اپنی اولاد کی طرح ہم سب کا خیال رکھتا ہے۔
- ۳۔ ساری مخلوق کو اللہ تعالیٰ نے پیدا کیا ہے۔

(ج) بے ترتیب جملوں کو ترتیب دیں:

- ۱۔ آم بہت میٹھا ہے۔
- ۲۔ مجھے پیاس لگی ہے۔
- ۳۔ نصیر پڑھ رہا ہے۔

(د) اللہ تعالیٰ کی نعمت کے بارے میں جملے۔ (طلبہ کوئی بھی جملے لکھ سکتے ہیں جو سوال کا جواب دیں)

- ۱۔ اللہ تعالیٰ نے ہم سب کو پیدا کیا ہے۔
- ۲۔ اللہ تعالیٰ ہمیں اپنی اولاد کی طرح پیار کرتا ہے۔
- ۳۔ اللہ تعالیٰ ہم سب کا خیال رکھتا ہے۔
- ۴۔ جانداروں کی زندگی آسان کرنے کے لیے اللہ تعالیٰ نے بہت سی چیزیں پیدا کی ہیں۔
- ۵۔ اللہ تعالیٰ نے ہمیں زندگی جیسی نعمت عطا کی ہے۔

سرگرمی:

چار چار طلبہ کے گروپ بنائیے اور انھیں ہدایت دیجیے کہ وہ اپنی کاپی میں پینسل کی مدد سے گھر بنائیں اور پھر اس میں رنگ بھریں۔

پاٹ سبگورا صَلَّي اللهُ عَلَيْهِ وَ عَلِي آلِهِ وَ أَصْحَابِهِ وَسَلَّمَ

لکھنے کے مقاصد:

- سندھی زبان کے الفاظ کی درست آوازیں اور تلفظ سن کر ان کی پہچان حاصل کر سکیں۔
- سبق کو درست تلفظ کے ساتھ پڑھ اور سمجھ سکیں۔
- الفاظ کو زبانی سن کر تحریری صورت میں لکھ سکیں۔

امدادی سامان:

- ایک چارٹ، جس پر سبق کے نئے الفاظ کے معنی لکھے ہوں۔
- سندھی کتاب ۲، صفحہ نمبر ۳، ۴ اور ۵۔

طریقہ تدریس:

- طلبہ سے کہیے کہ کتاب کا صفحہ نمبر ۳ کھولیں اور سبق ”پاٹ سبگورا صَلَّي اللهُ عَلَيْهِ وَ عَلِي آلِهِ وَ أَصْحَابِهِ وَسَلَّمَ“ پڑھنے کی تیاری کریں۔
- (یاد رکھیں: نئے الفاظ کے معنی کتاب کے آخر میں صفحہ ۸۸ پر دیے گئے ہیں۔)
- جب سب طلبہ سبق کھول کر سامنے رکھیں تو ان سے کتاب میں دیے گئے ذہنی آمادگی کے سوال پوچھیے۔ صحیح جواب دینے والے کو شاباش دیجیے۔ اگر طلبہ جواب نہ دے سکیں تو سبق پڑھانے کے بعد وہی سوال دوبارہ کیجیے۔
- استاد صاف تلفظ اور بلند آواز میں سبق پڑھائیں۔ خیال رکھیے کہ طلبہ بھی توجہ سے سن رہے ہیں اور جواب میں ساتھ ساتھ پڑھ رہے ہیں۔
- اگر کوئی طالب علم کوئی لفظ درست تلفظ سے نہ پڑھ سکے یا رک جائے تو استاد وہ لفظ بلیک بورڈ پر لکھ کر صحیح تلفظ جماعت کے سامنے بتائیں۔

بچوں کو تقریر کے بارے میں بتائیں:

تقریر سب کے سامنے کھڑے ہو کر اپنی بات زور سے اور صاف الفاظ میں سنانے کو کہتے ہیں۔ تقریر کیسے کی جاتی ہے؟ سب سے پہلے سلام کیا جاتا ہے۔ اپنا نام بتایا جاتا ہے۔ جس موضوع پر بات کرنی ہے، اس پر چند سادہ باتیں کی جاتی ہیں۔ تقریر میں اچھے اور شائستہ الفاظ استعمال کیے جاتے ہیں۔ آخر میں سب کا شکریہ ادا کیا جاتا ہے۔

مثال: السلام علیکم! میرا نام ماروی ہے۔ آج میں اسکول کے بارے میں تقریر کروں گی۔

اسکول میں ہم پڑھتے ہیں، کھیلتے ہیں اور اساتذہ سے سیکھتے ہیں۔ اسکول ہمیں اچھا انسان بناتا ہے۔ لکھنے پڑھنے کے ساتھ ادب بھی سکھاتا ہے۔ آپ سب کا شکریہ۔

مشق:

(الف) خالی جگہوں کے صحیح جواب:

- ۱۔ حضرت محمد رسول اللہ خاتم النبیین صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلَىٰ آلِهِ وَآصْحَابِهِ وَسَلَّمَ کے بڑوں کا تعلق قریش خاندان سے تھا۔
- ۲۔ حضرت محمد رسول اللہ خاتم النبیین صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلَىٰ آلِهِ وَآصْحَابِهِ وَسَلَّمَ کی پیدائش سے کچھ مہینے پہلے ہی ان کے والد وفات پا گئے۔
- ۳۔ حضرت محمد رسول اللہ خاتم النبیین صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلَىٰ آلِهِ وَآصْحَابِهِ وَسَلَّمَ جب چھ سال کے ہوئے تو ان کی والدہ بی بی آمنہ بھی وفات پا گئیں۔

(ب) سوالوں کے جواب:

- سوال ۱: حضرت محمد رسول اللہ خاتم النبیین صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلَىٰ آلِهِ وَآصْحَابِهِ وَسَلَّمَ کہاں پیدا ہوئے؟
- جواب: حضرت محمد رسول اللہ خاتم النبیین صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلَىٰ آلِهِ وَآصْحَابِهِ وَسَلَّمَ عرب کے شہر مکہ مکرمہ میں پیدا ہوئے۔
- سوال ۲: حضرت محمد رسول اللہ خاتم النبیین صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلَىٰ آلِهِ وَآصْحَابِهِ وَسَلَّمَ کے والد کا نام کیا تھا؟
- جواب: حضرت محمد رسول اللہ خاتم النبیین صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلَىٰ آلِهِ وَآصْحَابِهِ وَسَلَّمَ کے والد کا نام حضرت عبد اللہ تھا۔
- سوال ۳: حضرت محمد رسول اللہ خاتم النبیین صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلَىٰ آلِهِ وَآصْحَابِهِ وَسَلَّمَ کی والدہ کا نام کیا تھا؟
- جواب: حضرت محمد رسول اللہ خاتم النبیین صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلَىٰ آلِهِ وَآصْحَابِهِ وَسَلَّمَ کی والدہ کا نام بی بی آمنہ تھا۔

(ج) جملوں میں زیر، زبر اور پیش کا درست استعمال:

- ۱۔ هُنَّ مَوْنَكِي بَيْنِ ذَنبِي آهِي۔
 - ۲۔ بَارُكْلَ پَتِي رَهِيَا آهِن۔
 - ۳۔ اُسْتَادُ پِزْهَاتِي رَهِيُو آهِي۔
- (د) اپنی کسی بھی پسند کے موضوع پر پانچ جملے:
- ۱۔ کتاب انسان کا سچا دوست ہے۔
 - ۲۔ کتاب پڑھنے سے علم بڑھتا ہے۔
 - ۳۔ یہ ہمیں صحیح راستہ دکھاتی ہیں۔
 - ۴۔ انھیں پڑھنے سے ذہن روشن ہوتا ہے۔
 - ۵۔ کتاب سے محبت کرنی چاہیے۔

سرگرمی:

طلبہ کی ٹولیاں بنائیں اور انھیں کہیں کہ وہ حضرت محمد رسول اللہ خاتم النبیین صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلَىٰ آلِهِ وَآصْحَابِهِ وَسَلَّمَ کی سیرت مبارکہ پر تقریر کے انداز میں پانچ جملے جماعت کے سامنے سنائیں۔

نعت

سیکھنے کے مقاصد:

- نظم کو سُراور لے کے ساتھ سُن کر لطف حاصل کر سکیں۔
- حمد اور نعت میں فرق سمجھ سکیں اور پڑھ سکیں۔
- گھر اور اسکول میں مثبت، منفی اور سوالیہ جملوں کو سن کر سمجھ سکیں۔
- اعراب (زیر، زبر اور پیش) کا درست استعمال کر سکیں۔

امدادی سامان:

- ایک چارٹ جس پر سبق کے نئے الفاظ کے معنی لکھے ہوں۔
- کتاب: سندھی کتاب ۲، صفحہ نمبر ۶ اور ۷۔

طریقہ تدریس:

- شاگردوں کو کتاب کا صفحہ نمبر ۶ کھولنے کی ہدایت کیجیے جس پر سبق نعت درج ہے اور بتائیے کہ آج وہ کتاب کا تیسرا سبق ”نعت“ پڑھیں گے۔
- (یاد رکھیں: نئے الفاظ کے معنی کتاب کے آخر میں صفحہ ۸۸ پر موجود ہیں۔)
- طلبہ سبق کھول کر سامنے رکھ لیں تو اُن سے کتاب میں دیے گئے ذہنی آمادگی کے سوالات پوچھیے اور صحیح جواب ملنے پر شاباش دیجیے۔ اگر کوئی طالب علم جواب نہ دے سکے تو سبق پڑھانے کے بعد وہی سوال دوبارہ کیجیے۔
- استاد نعت کو سُراور لے کے ساتھ بلند آواز میں پڑھنا شروع کرائیں۔ ایسا انداز اختیار کیجیے کہ طلبہ بھی اسی لے میں ساتھ پڑھیں۔ اگر کوئی طالب علم سبق کا کوئی لفظ درست تلفظ کے ساتھ نہ پڑھ سکے یا اٹک جائے تو وہ لفظ تختہ تحریر پر لکھ کر اس کا درست تلفظ پوری جماعت کو سنائیے۔
- یہ نعت حضرت محمد رَسُوْلُ اللّٰهِ خَاتَمُ النَّبِيِّنَ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَعَلَىٰ اٰلِهٖ وَاٰحْصَابِهٖ وَسَلَّمَ کی شان میں لکھی گئی ہے۔ شاعر امداد حسینی حضرت محمد رَسُوْلُ اللّٰهِ خَاتَمُ النَّبِيِّنَ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَعَلَىٰ اٰلِهٖ وَاٰحْصَابِهٖ وَسَلَّمَ کے بارے میں لکھتے ہوئے کہتے ہیں کہ آپ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَعَلَىٰ اٰلِهٖ وَاٰحْصَابِهٖ وَسَلَّمَ کی رحمت پوری انسانیت کے لیے ہے۔ خواہ کوئی دوست ہو یا دشمن، جن کا کوئی سہارا نہیں، آپ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَعَلَىٰ اٰلِهٖ وَاٰحْصَابِهٖ وَسَلَّمَ ان کا سہارا ہیں۔ حضرت محمد رَسُوْلُ اللّٰهِ خَاتَمُ النَّبِيِّنَ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَعَلَىٰ اٰلِهٖ وَاٰحْصَابِهٖ وَسَلَّمَ کمزوروں اور غریبوں کی طاقت بھی ہیں۔
- قیامت تک حضرت محمد رَسُوْلُ اللّٰهِ خَاتَمُ النَّبِيِّنَ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَعَلَىٰ اٰلِهٖ وَاٰحْصَابِهٖ وَسَلَّمَ سب کے لیے رحمت ہی رہیں گے۔
- سبق پڑھنے کے بعد شاگردوں سے پوچھیں کہ نعت کیا ہوتی ہے؟
- جواب: نعت حضرت محمد رَسُوْلُ اللّٰهِ خَاتَمُ النَّبِيِّنَ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَعَلَىٰ اٰلِهٖ وَاٰحْصَابِهٖ وَسَلَّمَ کی شان میں پڑھی جاتی ہے۔ یہ بھی پوچھیں کہ نعت اور حمد میں کیا فرق ہے۔

مشق:

(الف) دیے گئے مصرعوں کے مکمل اشعار:

تن جي لاءِ سهارا آهن	جيءَ جيارا پاڻ سڳورا
ڪمزورن جي طاقت آهن	دوستُ هجي يا دشمن چاهي
سڀني لاءِ باجھارا آهن	هيٺن سان همراه سدائين
سڀ کان پيارا پاڻ سڳورا	جن جو ڪو به سهارو ناهي

(ب) سوالوں کے جواب:

سوال ۱: دوست اور دشمن کے لیے کون رحمت ہیں؟ جواب: وہ حضرت محمد رسول اللہ خاتم النبیین صلی اللہ علیہ وعلیٰ آلہ وَاٰخِہِ وَسَلَّمَ ہیں، جو دوست اور دشمن دونوں کے لیے سہارا ہیں۔

سوال ۲: جن کا کوئی سہارا نہیں، ان کا سہارا کون ہیں؟ جواب: جن کا کوئی سہارا نہیں، ان کا سہارا حضرت محمد رسول اللہ خاتم النبیین صلی اللہ علیہ وعلیٰ آلہ وَاٰخِہِ وَسَلَّمَ ہیں۔

سوال ۳: کمزوروں اور ناتوانوں کے ساتھی کون ہیں؟ جواب: کمزوروں اور ناتوانوں کے ساتھی حضور حضرت محمد رسول اللہ خاتم النبیین صلی اللہ علیہ وعلیٰ آلہ وَاٰخِہِ وَسَلَّمَ ہیں۔

(ج) ذیل میں دیئے گئے مثبت جملوں کو منفی جملوں میں تبدیل کیجیے۔

۱۔ ہمیں جھوٹ بولنا چاہئے۔ ہمیں جھوٹ نہیں بولنا چاہئے۔

۲۔ بُرا آدمی سب کو پسند آتا ہے۔ بُرا آدمی کسی کو پسند نہیں آتا۔

۳۔ محنت کرنے میں عیب ہے۔ محنت کرنے میں کوئی عیب نہیں ہے۔

(د) حضرت محمد رسول اللہ خاتم النبیین صلی اللہ علیہ وعلیٰ آلہ وَاٰخِہِ وَسَلَّمَ پر اپنے الفاظ میں پانچ جملے لکھیں:

۱۔ حضرت محمد رسول اللہ خاتم النبیین صلی اللہ علیہ وعلیٰ آلہ وَاٰخِہِ وَسَلَّمَ اللہ کے آخری نبی ہیں۔

۲۔ آپ صلی اللہ علیہ وعلیٰ آلہ وَاٰخِہِ وَسَلَّمَ سب کے لیے رحمت بن کر آئے۔

۳۔ حضرت محمد رسول اللہ خاتم النبیین صلی اللہ علیہ وعلیٰ آلہ وَاٰخِہِ وَسَلَّمَ ہمیشہ سچ بولتے تھے۔

۴۔ حضرت محمد رسول اللہ خاتم النبیین صلی اللہ علیہ وعلیٰ آلہ وَاٰخِہِ وَسَلَّمَ لوگوں سے محبت اور عزت سے پیش آتے تھے۔

۵۔ ہمیں چاہیے کہ ہم آپ صلی اللہ علیہ وعلیٰ آلہ وَاٰخِہِ وَسَلَّمَ کی زندگی پر چلیں۔

سرگرمی:

- نعت شروع کرنے سے پہلے سب کو سلام کریں اور بسم اللہ پڑھیں۔ نعت ادب اور احترام کے ساتھ پڑھیں کیونکہ یہ حضرت محمد رسول اللہ خاتم النبیین صلی اللہ علیہ وعلیٰ آلہ وَاٰخِہِ وَسَلَّمَ کی تعریف ہے۔ آواز صاف، آہستہ اور بیٹھے لہجے میں ہو۔ نعت ختم کرنے پر سب کا شکر یہ ادا کریں۔ طلبہ کو ہدایت دیجیے کہ ہر طالب علم کو جماعت میں ۳ منٹ ملیں گے تاکہ وہ تیاری کریں۔
- سب طلبہ اپنی جگہ سے یا جماعت کے سامنے کھڑے ہو کر نعت پڑھیں۔ بہترین نعت پڑھنے والے طالب علم کو شاباش دیجیے۔

اسان جو پیارو وطن

سیکھنے کے مقاصد:

- کسی تفصیلی گفتگو پر اپنا رد عمل ظاہر کر سکیں۔
- جملے میں الفاظ کے باہمی ربط کو سمجھ کر پڑھ سکیں۔
- تصویر دیکھ کر اس بارے میں سادہ سوالوں کے جواب لکھ سکیں۔
- زمانہ حال اور زمانہ ماضی کے جملوں میں فرق جان سکیں۔
- زمانہ حال کے جملوں کو زمانہ ماضی کے جملوں میں بدل سکیں۔
- امدادی سامان: سندھی کتاب ۲، صفحہ نمبر ۸، ۹، ۱۰

طریقہ تدریس:

- طلبہ کو کتاب کا صفحہ نمبر ۸ کھولنے کی ہدایت کیجیے۔ سبق ”اسان جو پیارو وطن“ کی تصویریں غور سے دیکھنے کو کہیے۔
- بتائیے کہ آج وہ کتاب کا چوتھا سبق ”ہمارا پیارا وطن“ پڑھیں گے۔
- (یاد رکھیں: نئے لفظوں کے معنی کتاب کے آخر میں صفحہ ۷ پر دیے گئے ہیں۔)
- جب سب طلبہ سبق کھول کر سامنے رکھیں تو کتاب میں دیے گئے ذہنی آمادگی کے سوالات پوچھیے اور درست جواب دینے پر شاباش دیجیے۔
- پہلے سبق خود پڑھیے، ساتھ ساتھ طلبہ بھی سبق اونچی آواز میں الفاظ کو دہراتے ہوئے پڑھیں۔
- اگر کوئی طالب علم کسی لفظ کو درست طور پر نہ پڑھ سکے یا انک جائے تو وہ لفظ بورڈ پر لکھ کر اس کا صحیح تلفظ سب کو سمجھائیے۔
- یہ سبق پاکستان کے بارے میں ہے، جس میں پاکستان کی آزادی کا ذکر ہے۔ اس کے علاوہ پاکستان میں کون کون سے علاقے ہیں، دارالحکومت کیا ہے، بڑے شہر کون سے ہیں، پاکستان میں موجود وسائل، زمین کی کیفیت، آبادی کہاں رہتی ہے وغیرہ کی معلومات دی گئی ہیں۔
- سبق پڑھنے کے بعد طلبہ سے پوچھیں کہ وطن کسے کہتے ہیں؟
- طلبہ کو سمجھائیں کہ جس دھرتی پر ہم رہتے ہیں، اسے وطن کہتے ہیں۔ یہ ہماری پہچان ہے وغیرہ۔
- طلبہ کو زمانہ حال اور زمانہ ماضی کا فرق بھی بتائیے۔

مشق:

(الف) خالی جگہیں پُر کریں:

- ۱۔ رقبے کے لحاظ سے _____ سب سے بڑا ہے۔ (بلوچستان)
- ۲۔ پاکستان کا دارالحکومت _____ ہے۔ (اسلام آباد)
- ۳۔ پاکستان کا سب سے بڑا شہر _____ ہے۔ (کراچی)

(ب) سوال و جواب:

سوال ۱: پاکستان کب وجود میں آیا؟

جواب: پاکستان ۱۴ اگست ۱۹۴۷ء کو وجود میں آیا۔

سوال ۲: پاکستان کے کتنے صوبے ہیں؟

جواب: پاکستان کے چار صوبے ہیں۔

سوال ۳: آمدنی، پیداوار اور قدرتی وسائل کے لحاظ سے کون سا صوبہ اہم ہے؟

جواب: آمدنی، پیداوار اور قدرتی وسائل کے لحاظ سے سندھ صوبہ زیادہ اہم ہے۔

(ج) زمانہ حال اور زمانہ ماضی کے جملے:

زمانہ حال	زمانہ ماضی
نائلہ کھیلتی ہے۔	سمیر نے لکھا۔
میں ٹی وی دیکھ رہا ہوں۔	تیور سویا۔

(د) اپنے وطن کے بارے میں پانچ سے سات جملے لکھیں:

میرا وطن پاکستان ہے۔ اس میں کئی قوموں کے لوگ رہتے ہیں۔ ہمارے وطن میں دریا، جھیلیں، جنگلات، پہاڑ، ریگستان وغیرہ ہیں۔ ہر صوبے کی اپنی ثقافت اور خوبصورتی ہے۔ جب مختلف صوبوں کے لوگ آپس میں ملتے ہیں تو بہت کچھ سیکھنے کو ملتا ہے۔ ہمارا پاکستان قدرتی وسائل سے مالا مال ہے۔ ہم سب کا فرض ہے کہ اپنے وطن کی قدر کریں اور اس کے لوگوں کی بھلائی کے لیے کردار ادا کریں۔

سرگرمی (شہروں کے نام):

تصویر ۱: کراچی --- تصویر ۲: لاہور --- تصویر ۳: لاہور --- تصویر ۴: اسلام آباد

قائد اعظم محمد علی جناحؒ

سیکھنے کے مقاصد:

- تین یا تین سے زیادہ حروف والے الفاظ بول سکیں۔
- تین یا تین سے زیادہ حروف والے الفاظ سن کر سمجھ سکیں۔
- نظم اور نثر میں فرق سمجھ کر پڑھ سکیں۔
- مثبت اور منفی، سوالیہ اور بیانیہ جملے بنا اور پڑھ سکیں۔
- قومی، ثقافتی اور مذہبی تہواروں میں جوش و جذبے سے حصہ لے سکیں۔

امدادی سامان:

سندھی کتاب ۲، صفحہ نمبر ۱۳، ۱۲، ۱۱

طریقہ تدریس:

- طلبہ کو کتاب کا صفحہ نمبر ۱۱ کھولنے کی ہدایت دیجیے اور سبق ”قائد اعظم محمد علی جناحؒ“ کی تصویریں دکھا کر پوچھیے: یہ کون ہیں؟ آپ اس شخصیت کے بارے میں کیا جانتے ہیں؟
- پھر بتائیے کہ آج ہم قائد اعظم محمد علی جناح رحمۃ اللہ علیہ کے بارے میں سبق پڑھیں گے۔
- (یاد رکھیں: نئے الفاظ کے معنی کتاب کے آخر میں صفحہ ۷۷ پر دیے گئے ہیں۔)
- جب سب طلبہ سبق کھول کر سامنے رکھیں تو ان سے کتاب میں دیے گئے ذہنی آمادگی کے سوالات پوچھیے اور درست جواب دینے پر شاباش دیجیے۔
- پہلے سبق خود پڑھیے، ساتھ ساتھ طلبہ بھی سبق اونچی آواز میں الفاظ دہراتے ہوئے پڑھیں۔
- اگر طلبہ کسی لفظ کو صحیح طور پر نہ پڑھ سکیں یا انک جائیں تو وہ لفظ بورڈ پر لکھ کر اس کا درست تلفظ پوری جماعت کو سمجھائیے۔
- یہ سبق پاکستان کے بانی محمد علی جناح رحمۃ اللہ علیہ کے بارے میں ہے، جس میں ان کی زندگی، ابتدائی اور اعلیٰ تعلیم، مسلمانوں کے حقوق کے لیے سیاست اور پاکستان کے قیام کے لیے کی جانے والی جدوجہد کا ذکر ہے۔
- سبق پڑھنے کے بعد طلبہ سے پوچھیں: قائد اعظم رحمۃ اللہ علیہ کی کون سی بات آپ کو پسند آئی؟ پاکستان بنانے کے لیے انھوں نے کیا کیا کیا؟
- طلبہ کو سادہ اور سوالیہ جملوں کا فرق بھی اچھی طرح سمجھائیے۔

مشق:

(الف) درست جملوں کے آگے (✓) اور غلط جملوں کے آگے (x) کا نشان لگائیں:

- ۱۔ قائد اعظم رحمۃ اللہ علیہ کے والد کا نام جناح پونجا تھا۔
- ۲۔ قائد اعظم رحمۃ اللہ علیہ کو پڑھائی سے دلچسپی نہیں تھی۔
- ۳۔ قائد اعظم رحمۃ اللہ علیہ کم کھاتے اور کم آرام کرتے تھے۔

(ب) سوال و جواب:

سوال ۱: قائد اعظم رحمۃ اللہ علیہ کا پورا نام کیا تھا؟

جواب: قائد اعظم رحمۃ اللہ علیہ کا پورا نام محمد علی جناح رحمۃ اللہ علیہ تھا۔

سوال ۲: قائد اعظم رحمۃ اللہ علیہ کب پیدا ہوئے تھے؟

جواب: قائد اعظم رحمۃ اللہ علیہ ۲۵ دسمبر ۱۸۷۶ء کو پیدا ہوئے۔

سوال ۳: قائد اعظم رحمۃ اللہ علیہ نے ابتدائی تعلیم کہاں سے حاصل کی تھی؟

جواب: قائد اعظم محمد علی جناح رحمۃ اللہ علیہ نے ابتدائی تعلیم کراچی کے سندھ مدرسۃ الاسلام سے حاصل کی تھی۔

(ج) سادہ جملوں کو سوالیہ جملوں میں بدلے:

سادہ جملہ	سوالیہ جملہ
نانکھ کھیلتی ہے۔	کیا نانکھ کھیلتی ہے؟
سمیر لکھتا ہے۔	کیا سمیر لکھتا ہے؟
تیور سوتا ہے۔	کیا تیور سوتا ہے؟
میں ٹی وی دیکھتا ہوں۔	کیا میں ٹی وی دیکھتا ہوں؟

(د) الفاظ پڑھیں اور ان سے جملے بنائیں:

لفظ	جملہ
لقب	محمد علی جناح رحمۃ اللہ علیہ کو قائد اعظم کا لقب ملا۔
اچکواڑ (رہنما):	فاطمہ جناح رحمۃ اللہ علیہا عورتوں کی رہنما تھیں۔
تحریک	پاکستان کی تحریک میں سندھ کے لوگوں نے بھی حصہ لیا۔
وکالت	قائد اعظم رحمۃ اللہ علیہ نے برطانیہ سے وکالت کی تعلیم حاصل کی۔

سرگرمی: (مشہور شخصیات کے نام)

تصویر ۱: فاطمہ جناح رحمۃ اللہ علیہا تصویر ۲: لیاقت علی خان تصویر ۳: علامہ محمد اقبال

شہید راشد منہاس

سیکھنے کے مقاصد:

- کہانیاں اور چھوٹے واقعات سن کر خاص رد عمل کا اظہار کر سکیں۔
- کسی واقعے کے بارے میں تین سے پانچ جملوں میں اپنا رد عمل ظاہر کر سکیں۔
- عبارت پڑھ کر سوالوں کے جواب دے سکیں۔
- اپنا گھر کا درست پتہ لکھ سکیں۔
- بول چال میں مثبت، منفی اور سوالیہ جملوں کو استعمال کر سکیں۔

امدادی سامان:

سندھی کتاب ۲، صفحہ نمبر ۱۲، ۱۵، ۱۶

طریقہ تدریس:

- طلبہ کو کتاب کا صفحہ نمبر ۱۲ کھولنے کی ہدایت دیجیے اور سبق ”شہید راشد منہاس“ دیکھنے کو کہیے۔ پھر پوچھیے: کیا آپ نے کبھی راشد منہاس کے بارے میں سنا ہے؟
- (یاد رکھیں: نئے الفاظ کے معنی کتاب کے آخر میں صفحہ ۷۷ پر دیے گئے ہیں۔)
- سب طلبہ کو صفحہ ۱۲ کھولنے کی ہدایت کریں اور سبق میں دیے گئے ذہنی آمادگی کے سوالات پوچھیں۔
- پہلے سبق خود پڑھیے۔ ساتھ ساتھ طلبہ بھی سبق اونچی آواز میں الفاظ دہراتے ہوئے پڑھیں۔
- اگر طلبہ کسی لفظ کو صحیح طور پر نہ پڑھ سکیں تو وہ لفظ بورڈ پر لکھ کر اس کا درست تلفظ سب کو بتائیے۔
- یہ سبق ایسے انسان کے بارے میں ہے جس نے پاکستان کی حفاظت کے لیے اپنی جان قربان کر دی۔ ۱۹۷۱ء کی پاک-بھارت جنگ کے دوران ایک پائلٹ نے غداری کرتے ہوئے اُن کا جنگی جہاز دشمن ملک لے جانے کی کوشش کی۔ لیکن راشد منہاس نے اپنی جان قربان کرتے ہوئے جہاز کو زمین سے ٹکرا دیا اور اسے دشمن کے ہاتھ لگنے سے بچا لیا۔ اس قربانی پر انھیں پاکستان کا سب سے بڑا فوجی اعزاز ”نشانِ حیدر“ دیا گیا۔ پاکستان کی تاریخ میں انھیں ہمیشہ یاد رکھا جائے گا۔
- سبق پڑھنے کے بعد طلبہ سے شہید راشد منہاس کے واقعے پر ان کی رائے پوچھیے۔

مشق:

(الف) خالی جگہیں پُر کریں:

- ۱۔ اُن کا بچپن کراچی اور پھر راولپنڈی میں گزرا۔
- ۲۔ وہ ایئر فورس اکیڈمی رسالپور میں داخل ہوئے۔

۳۔ کراچی میں پی اے ایف مسورٹس پر تقرر ہوا۔
(ب) سوال و جواب:

سوال ۱: شہید راشد منہاس کب اور کہاں پیدا ہوئے؟

جواب: راشد منہاس ۱۷ فروری ۱۹۵۱ء کو کراچی میں پیدا ہوئے۔

سوال ۲: شہید راشد منہاس کتنی عمر میں ایئر فورس میں شامل ہوئے؟

جواب: راشد منہاس ۱۷ سال کی عمر میں ایئر فورس میں شامل ہوئے۔

سوال ۳: شہید راشد منہاس نے اپنی جان وطن پر کیسے قربان کی؟

جواب: جب راشد منہاس کو معلوم ہوا کہ اُن کا ساتھی غداری کرتے ہوئے جنگی جہاز بھارت لے جانا چاہتا ہے تو انھوں نے جہاز کو زمین سے ٹکرا دیا اور

اپنی جان وطن پر قربان کر دی۔

(ج) منفی جملوں کو مثبت جملوں میں بدلیں:

منفی جملہ	مثبت جملہ
میں قلم سے نہیں لکھتا۔	میں قلم سے لکھتا ہوں۔
نوید سائیکل نہیں چلاتا۔	نوید سائیکل چلاتا ہے۔
احسن نہیں دوڑتا۔	احسن دوڑتا ہے۔

(د) اپنے گھر کا درست پتہ لکھیں:

مثال: مکان نمبر ۲۵، گلشن روڈ، لطیف آباد نمبر ۵، حیدرآباد، ضلع حیدرآباد، سندھ، پاکستان۔

سرگرمی:

(سبق کے سوالوں کے درست زبانی جواب طلبہ دیں گے)

۱۔ راشد منہاس ایئر فورس کے پائلٹ تھے۔

۲۔ راشد منہاس نے جان قربان کر کے ملک کی حفاظت کی۔

۳۔ شہید راشد منہاس کو نشانِ حیدر سے نوازا گیا۔

سچائی ۽ ایمانداری

سیکھنے کے مقاصد:

- تفصیلی گفتگو سن کر اپنے رد عمل کا اظہار کر سکیں۔
- سادہ جملوں میں گفتگو کر سکیں۔
- ۳۰ یا اس سے زیادہ الفاظ پر مشتمل عبارت روانی سے پڑھ سکیں۔
- دو یا تین حرفوں والے الفاظ کو جملوں میں درست طور پر استعمال کر سکیں۔
- جملے میں واحد اور جمع الفاظ کو پہچان سکیں۔

امدادی سامان:

سندھی کتاب ۲، صفحہ نمبر ۱۷، ۱۸، ۱۹

طریقہ تدریس:

- طلبہ کو کتاب کا صفحہ نمبر ۱۷ کھولنے اور سبق ”سچائی ۽ ایمانداری“ دیکھنے کی ہدایت دیجیے۔
- (یاد رکھیں: نئے الفاظ کے معنی کتاب کے آخر میں صفحہ ۷۷-۷۸ پر دیے گئے ہیں۔
- جب سب طلبہ سبق کھول لیں تو ان سے ذہنی آمادگی کے سوالات پوچھیے۔
- سبق بلند آواز میں پڑھ کر سنائیے، ساتھ ساتھ طلبہ بھی درست تلفظ کے ساتھ پڑھیں۔
- اگر کوئی طالب علم کسی لفظ کو غلط پڑھے تو وہ لفظ بورڈ پر لکھ کر اس کا درست تلفظ بتائیے۔
- طلبہ سے سوال کیجیے: سچائی کسے کہتے ہیں؟ ایمانداری اور سچائی میں کیا مماثلت ہے؟ کیا آپ نے کبھی کوئی سچ بولا ہے یا ایمانداری دکھائی ہے؟
- کوئی واقعہ سنائیے جب آپ نے سچ بولا ہو۔
- سبق کا خلاصہ بتائیں—سچائی اور ایمانداری کیوں ضروری ہیں؟ سچ بولنے کے کیا فائدے ہیں؟
- پھر واحد اور جمع کا مطلب سمجھائیں: واحد: ایک چیز یا ایک شخص۔ جمع: دو یا زیادہ چیزیں یا افراد۔ مثالیں: کتاب (واحد) کتاب (جمع) گھوڑو (واحد) گھوڑا (جمع) پاؤ (واحد) پاؤ (جمع) اگر چیز ایک ہو تو واحد، اور دو یا زیادہ ہوں تو جمع کہلاتی ہے۔

مشق:

(الف) خالی جگہیں پُر کریں:

۱۔ سچ

۲۔ ایماندار

۳۔ چٹائیں (بھلائیاں)

(ب) سوالوں کے جواب:

- ۱۔ ہر معاشرے کی ترقی اور تعمیر کے لیے سچائی اور ایمانداری ضروری ہیں۔
 - ۲۔ سچائی کا مطلب ہمیشہ سچ بولنا، جبکہ ایمانداری کا مطلب ہر کام میں دیانتداری کرنا ہے۔
 - ۳۔ ہمارے نبی ﷺ ہمیشہ سچائی اور ایمانداری پر قائم رہے۔
- (ج) واحد اور جمع والے جملے الگ کیجیے:

واحد	جمع
میری بکری کالی ہے۔	باغ میں بہت سے درخت اور پودے ہیں۔
جہاز اڑ رہا ہے۔	چڑیاں درختوں پر بیٹھی ہیں۔

(د) سچائی اور ایمانداری پر پانچ جملے:

- ۱۔ سچ بولنے سے سب لوگ خوش ہوتے ہیں۔
- ۲۔ جھوٹ بولنا بڑی بات ہے۔
- ۳۔ سچے انسان پر دوست اور استاد اعتماد کرتے ہیں۔
- ۴۔ ایماندار شخص ہمیشہ عزت حاصل کرتا ہے۔
- ۵۔ جھوٹ آخر کار شرمندگی کا سبب بنتا ہے۔
- ۶۔ سچائی اور ایمانداری زندگی کو بہتر بناتی ہیں۔

سرگرمی:

جماعت کے طلبہ کو چار گروہوں میں تقسیم کریں۔ ہر گروہ کو سچائی سے متعلق ایک واقعہ پر گفتگو کے لیے کہیں۔
گفتگو سے پہلے طلبہ کو تیاری کا وقت دیں، پھر جو گروہ بہترین گفتگو کرے، سب طلبہ تالیاں بجا کر اس کی حوصلہ افزائی کریں۔

پنہنجو وطن

سیکھنے کے مقاصد:

- چار یا پانچ حروف والے لفظ پڑھ کر سمجھ سکیں۔
- نظم پڑھ کر اور سن کر اس سے متعلق سوالوں کے جواب دے سکیں۔
- کسی عام موضوع پر پانچ سے سات سادہ جملے لکھ سکیں۔
- تین یا تین سے زیادہ حروف والے الفاظ کو سن کر جوڑ سکیں اور توڑ سکیں۔

امدادی سامان:

سندھی کتاب ۲، صفحہ نمبر ۲۰، ۲۱، ۲۲

طریقہ تدریس:

- طلبہ کو صفحہ نمبر ۲۰ کھولنے کی ہدایت کیجیے اور سبق ’پنہنجو وطن‘ دیکھنے کو کہیے۔ یاد رکھیں: نئے الفاظ کے معنی کتاب کے آخر میں صفحہ ۷۸ پر دیے گئے ہیں۔
- طلبہ سبق کھول لیں تو ان سے ذہنی آمادگی کے سوالات پوچھیں۔
- پہلے نظم خود سن اور لہجے کے ساتھ پڑھائیے۔ طلبہ بھی ساتھ ساتھ بلند آواز میں الفاظ دہراتے جائیں۔ اگر کوئی طالب علم کسی لفظ کو درست ادا نہ کرے تو وہ لفظ بورڈ پر لکھ کر درست تلفظ بتائیے۔ سوال کیجیے: یہ نظم کس بارے میں ہے؟ ہمارے وطن میں کیا کیا چیزیں ہیں؟ ہمیں اپنا وطن کیوں پیارا لگتا ہے؟ نظم کی ہر سطر کا خلاصہ بچوں کو سمجھائیے۔
- بورڈ پر حروف ملا کر لفظ بنانے کی مشق کرائیے۔

مشق:

(الف) سطریں مکمل کریں:

- سر سبز ہی جی بنیوں، قدرت اسان کی ذنیوں۔
- اجرک ۽ پائی توپی، ہر ھک لگی سوپارو۔
- ہر بار جی پڑھن تا، دل دیس سان رکن تا۔

(ب) سوالوں کے جواب:

- ۱۔ ہمارا وطن ہمیں پیارا اور سب ملکوں سے الگ یعنی نیا محسوس ہوتا ہے۔
- ۲۔ اپنے وطن کا نظارہ خوبصورت لگتا ہے۔
- ۳۔ خوبصورت لباس، لنگی، اجرک اور ٹوپی ہمارے وطن کی پہچان ہیں۔

(ج) لفظ پڑھنے کی مشق:

پیارو- نیارو- نظارو- اشارو

(د) بے ترتیب جملے درست ترتیب میں لکھیے:

۱۔ ہمارے وطن کے کھیت سرسبز ہیں۔

۲۔ وطن کے مناظر دل کو بھاتے ہیں۔

۳۔ قدرت نے ہمیں یہ نعمت عطا کی ہے۔

سرگرمی:

طلبہ سے تصویروں کے نام حروف میں توڑ کر، پھر پورا لفظ لکھنے کو کہیے۔

مثلاً: کرسی (ک ر س ی) کار (ک ا ر)

شاہ عبداللطیف یتائیؒ

سیکھنے کے مقاصد:

- دی گئی ہدایات کو سن کر اور سمجھ کر عمل کر سکیں۔
- سادہ جملے نقل کر کے درست املا لکھ سکیں۔
- زمانہ ماضی کے جملوں کو زمانہ حال کے جملوں میں بدل سکیں۔
- اعراب (زیر، زبر، پیش) کا درست استعمال کر سکیں۔
- اضافی مطالعے کی عادت پیدا کر سکیں۔

امدادی سامان:

سندھی کتاب ۲، صفحہ نمبر ۲۳، ۲۴، ۲۵

طریقہ تدریس:

طلبہ کو صفحہ نمبر ۲۳ کھولنے کی ہدایت کیجیے اور سبق ”شاہ عبداللطیف یتائیؒ“ پڑھنے کو کہیے۔

یاد رکھیں: نئے الفاظ کے معنی کتاب کے آخر میں صفحہ ۷۸ پر دیے گئے ہیں۔

• طلبہ صفحہ ۲۳ کھول لیں تو ان سے ذہنی آمادگی کے سوالات پوچھیں۔

• پہلے سبق خود بلند آواز میں پڑھ کر سنائیے۔ طلبہ بھی ساتھ ساتھ صحیح تلفظ کے ساتھ دہراتے جائیں۔ اگر کوئی طالب علم کسی لفظ کو غلط پڑھے تو وہ لفظ بورڈ پر

لکھ کر درست تلفظ سکھائیے۔ سبق کے بعد یہ سوالات کیے جائیں: ہم نے اس سبق میں کیا پڑھا؟ شاہ لطیف کو کس وجہ سے جانا جاتا ہے؟ ان کی خاص بات کیا

تھی؟ ان کی کتاب کا نام کیا ہے؟ کیا آپ کو شاہ لطیف کا کوئی شعر یاد ہے؟

• سبق کا خلاصہ: شاہ عبداللطیف بھٹائیؒ سندھ کے ایک عظیم شاعر تھے۔ ان کی شاعری نے سندھی زبان کو زندہ رکھا۔ وہ ایک صوفی بزرگ تھے۔ صوفی لوگ

خدا اور اس کی مخلوق دونوں سے محبت کرتے ہیں۔ وہ مذہب، زبان یا نسل کی بنیاد پر کوئی فرق نہیں کرتے تھے۔ ان کی شاعری میں انسانیت، محبت اور

برابری کا پیغام ملتا ہے۔

زمانہ حال اور زمانہ ماضی کا فرق بورڈ پر مثال دے کر سمجھائیے:

• امڑ چانہ نہاھی رہی آھی۔ (ماں چائے بنا رہی ہے)

• امڑ چانہ نہاھی ہئی۔ (ماں نے چائے بنائی تھی)

• بابا شہر ویو ہو۔ (بابا شہر گیا تھا)

یہ حال ہے، کیونکہ کام ابھی ہو رہا ہے۔

یہ ماضی ہے، کیونکہ کام مکمل ہو چکا ہے۔

ماضی کا جملہ۔

مشق:

(الف) سطریں مکمل کریں:

۱۔ علم

۲۔ حیدرآباد

۳۔ شاہہ جو رسالو

(ب) سوالوں کے جواب:

۱۔ شاہ عبداللطیفؒ ۱۶۸۹ء میں پیدا ہوئے۔

۲۔ ان کی ابتدائی تعلیم و تربیت ان کے والد شاہ حبیب نے کی۔

۳۔ شاہ عبداللطیفؒ کی کتاب کو ”شاہہ جو رسالو“ کہا جاتا ہے۔

(ج) زمانہ ماضی سے زمانہ حال میں جملے تبدیل کرو:

زمانہ ماضی	زمانہ حال
میں اسکول گیا۔	میں اسکول جاتا ہوں۔
کل مہمان آئے تھے۔	مہمان آچکے ہیں۔
اس نے سبق یاد کیا تھا۔	وہ سبق یاد کر رہا ہے۔
بچے کھیل رہے تھے۔	بچے کھیل رہے ہیں۔

(د) شاہ عبداللطیفؒ کا کوئی شعر (طلبہ خود لکھیں):

تتیء تڌيء ڪاھ، ڪانهي ويل ويھڙ جي،

متان ٿيئي اونداھ، پير نہ لھين پرينءَ جو.

سرگرمی:

طلبہ کو لائبریری لے جائیے، کتاب پڑھنے کی اہمیت بتائیے۔ طلبہ کے دو گروہ بنائیے، انھیں شاہ عبداللطیفؒ کی شاعری پڑھنے کو کہیے۔ طلبہ کو ۱۵ منٹ دیجیے۔

جو سب سے زیادہ اشعار جماعت میں سنائے، اُس کی حوصلہ افزائی تالیاں بجا کر کیجیے۔

ڈنڈا ۽ کاروبار

سیکھنے کے مقاصد:

- اپنی روزمرہ کی سرگرمیوں کے بارے میں بات کر سکیں۔
- تصویر دیکھ کر اس سے متعلق آسان سوالوں کے جواب لکھ سکیں۔
- اپنی پسند کی چیز کے بارے میں پانچ سے سات آسان جملے لکھ سکیں۔
- گفتگو کرتے وقت ”ہے“، ”ہیں“، ”ہوں“ وغیرہ کا درست استعمال کر سکیں۔

امدادی سامان:

سندھی کتاب ۲، صفحہ نمبر ۲۶، ۲۷، ۲۸، ۲۹

طریقہ تدریس:

- طلبہ کو صفحہ نمبر ۲۶ کھولنے کی ہدایت دیجیے اور سبق ”ڈنڈا ۽ کاروبار“ پڑھنے کو کہیے۔ یاد رکھیں: نئے الفاظ کے معنی کتاب کے آخر میں صفحہ ۷۸ پر دیے گئے ہیں۔
- طلبہ صفحہ ۲۶ کھول لیں تو ان سے ذہنی آمادگی کے سوالات پوچھیں۔
- سبق خود بلند آواز میں پڑھ کر سنائیے۔ طلبہ بھی ساتھ ساتھ صاف اور صحیح تلفظ کے ساتھ دہراتے جائیں۔ اگر کوئی طالب علم کسی لفظ کا تلفظ غلط کرے تو وہ لفظ بورڈ پر لکھیے اور درست تلفظ بتائیے۔
- سبق کے دوران یہ سوالات کیجیے: اس سبق میں کن کن چیزوں کے بارے میں بتایا گیا ہے؟ دھند آیا کاروبار کیوں ضروری ہے؟ تمہارے والدین کون سا کام یا کاروبار کرتے ہیں؟
- سبق کا خلاصہ: اگر دنیا میں دھندے اور کاروبار نہ ہوں تو ترقی ممکن نہیں۔ دنیا کے تمام کام رک جائیں گے، کیونکہ ہر انسان ایک ہی وقت میں سب کچھ نہیں کر سکتا۔ اسی لیے مختلف لوگ الگ الگ کام کرتے ہیں۔ کوئی گھر بناتا ہے، کوئی رنگ کرتا ہے، کوئی اوزار بناتا ہے۔ کوئی پڑھاتا ہے، کوئی کھیتوں میں کام کر کے اناج پیدا کرتا ہے۔ کوئی گاڑیاں چلاتا ہے، کوئی دکانداری کرتا ہے۔ ہر پیشہ معاشرے کے لیے ضروری ہے۔
- طلبہ سے ان کی روزمرہ مصروفیات کے بارے میں سوال کیجیے۔ ”ہے“ اور ”ہیں“ کے فرق کو بورڈ پر سمجھائیے: جب جملے میں ایک چیز یا ایک شخص کی بات ہو تو ”ہے“ استعمال ہوتا ہے۔ مثال: اسکول جمعہ کو کھلا ہے۔ جب جملے میں زیادہ لوگوں یا چیزوں کی بات ہو تو ”ہیں“ استعمال ہوتا ہے۔ مثال: سب اسکول جمعہ کو کھلے ہیں۔ وہ پڑھ رہا ہے۔ ”واحد“ وہ پڑھ رہے ہیں۔ ”جمع“ اسی طرح ”ہوں“ اور ”ہیں“ میں بھی یہی واحد و جمع کا فرق ہے۔

مشق:

(الف) صحیح جملے پر (✓) لگائیں:

۱۔ صحیح

۲۔ غلط

۳۔ غلط

۴۔ صحیح

(ب) سوالوں کے جواب:

۱۔ وہ بیٹے پر بیٹھے سوچ رہے تھے کہ اگر دھندے اور کاروبار نہ ہوں تو کیا ہوگا۔

۲۔ اگر دھندے اور کاروبار نہ ہوں تو دنیا کا نظام درست نہ چلے۔

۳۔ درزی کا کام کپڑے سینا ہوتا ہے۔

(ج) مناسب لفظ بھریں:

۱۔ آہن

۲۔ آہی

۳۔ آھیان

۴۔ آھی

(د) اپنی پسند کے پیشے پر پانچ سے سات جملے لکھیں:

مجھے کسان کا پیشہ پسند ہے۔ کسان کھیت میں کام کرتا ہے۔ وہ زمین میں ہل چلا کر بیج بوتا ہے۔ فصل کی دیکھ بھال کرتا ہے۔

کسان محنتی ہوتا ہے۔ کسان کی بدولت ہمیں اناج اور سبزیاں ملتی ہیں۔

سرگرمی:

طلبہ کو کہیے کہ وہ تصویریں دیکھ کر سوالوں کے جواب دیں۔ (ان کی رہنمائی کیجیے تاکہ وہ درست جملوں میں جواب لکھ سکیں۔)

اسان جُون رانديون

سيڪھڻے کے مقاصد

- اپنے اسڪول اور گھر سے متعلق سوال سن کر ان کے جواب دے سڪيں۔
- گھر اور اسڪول سے ملي هدايات کو بيان کر سڪيں۔
- سندھي ميں ”ايڪ سے ٻيں“ تک گنتي کو الفاظ ميں لکھ سڪيں۔
- عددي ترتيب/رتبه (اٺاره، اٺارهويں، انيس، انيسويں) کا فرق سمجھ سڪيں۔

امدادی سامان:

- سندھي ڪتاب ۲، صفحہ نمبر ۳۰-۳۱-۳۲

طریقہ تدریس:

- طلبہ سے صفحہ ۳۰ کھلوائیں اور سبق ”اسان جون رانديون“ (هارے کھيل) ديکھڻے کی هدايت ديں۔ (ياد رکھيں: نئے لفظوں کے معنی ڪتاب کے آخر ميں صفحہ ۷۸ پر ديے گئے ٿيں۔)
- طلبہ سے ذھني آمادگی کے سوالات کريں۔ نظم خود سُراور لے کے ساتھ بلند آواز ميں پڙھيے؛ بچے بھی ساتھ بلند آواز ميں پڙھيں۔ اگر کوئی طالب علم کسی لفظ کو درست نہ پڙھے تو وہ لفظ تحتہ تحریر پر لکھ کر پوري جماعت کے سامنے صحیح تلفظ سمجھايے۔
- انفرادی سوال: آپ کو کون سا کھيل پسند ہے اور کيوں؟
- خلاصہ سمجھائیں: کھيل هارے ليے بہت ضروري ٿيں—ان سے دماغ اور جسم تندرست رھتے ٿيں، بچے لطف اٺاتے ٿيں۔ يہ نظم بھی کھيلوں کے بارے ميں ہے: نظم سے مزيد نکات بيان کريں۔
- اعدادی ترتيب تحتہ تحریر پر سمجھائیں:
- ۱ = پہلا/پہلی/پہلے، ۲ = دوسرا/دوسری/دوسرے، ۳ = تيسرا/تيسری/تيسرے... ۲۰ تک۔

مشق:

(الف) مصرعے مکمل کريں

- ۱ موتي سپ اسڪولن مان. اٿي شام نند منجهان.
- ۲ هي ڪرڪيٽ جي دنيا آهي. هرڪو ٻار انهيءَ کي چاهي.
- ۳ اچو ۽ سڀني کي ساراهيو. جنهن کٽيو جنهن هارايو.
- ۴ سڀني پنهنجي ڪوشش ڪئي آ. شام سڀني ئي گذري وئي آ.

(ب) سوالوں کے جواب

۱۔ بچے اسکول سے آ کر اور نیند سے جاگ کر کھیلتے ہیں۔

۲۔ کرکٹ کا کھیل ہر بچے کو پسند ہے۔

۳۔ ہمیں (کھیل) سے محبت اور چاہت کرنی چاہیے۔

(ج) عددی ترتیب /رتبہ (ردوبدل کی مشق)

چار— چوتھا، آٹھ— آٹھواں، بارہ— بارہواں، اٹھارہ— اٹھارہواں، بیس— بیسواں۔

(د) ایک سے بیس تک درجہ لکھیں۔

پہلا، دوسرا، تیسرا، چوتھا، پانچواں، چھٹا، ساتواں، آٹھواں، نواں، دسواں، گیارہواں، بارہواں، تیرہواں، چودھواں، پندرہواں، سولہواں، سترہواں، اٹھارہواں، انیسواں، بیسواں۔

سرگرمی

• (کیا آپ جانتے ہیں، بتائیں؟) جماعت کی دو ٹیمیں بنا کر مختصر کرکٹ میچ کرائیں۔ استاد مپائر کا کردار ادا کریں اور کھیل میں ایمانداری اور اخلاص کا شعور دیں۔

صحت ۽ صفائی

سیکھنے کے مقاصد

- ایک منٹ میں ۶۰ الفاظ درست تلفظ کے ساتھ پڑھ سکیں۔
- جملے میں مذکر اور مؤنث الفاظ پہچان سکیں۔
- زندگی کے بنیادی آداب اور اچھی عادات کا اظہار کر سکیں۔
- تین یا تین سے زیادہ حروف/اجزاء والے الفاظ سن کر جوڑ اور توڑ سکیں۔

امدادی سامان:

- سندھی کتاب ۲، صفحہ نمبر ۳۳-۳۴-۳۵-۳۶

طریقہ تدریس:

- صفحہ ۳۳ کھلوائیں اور سبق ”صحت ۽ صفائی“ (صحت اور صفائی) دکھائیں۔ (یاد رکھیں: نئے لفظوں کے معنی کتاب کے آخر میں صفحہ ۷۸ پر دیے گئے ہیں۔)
- جب تمام طلبہ سبق کھول لیں تو ذہنی آمادگی کے سوالات کریں۔
- استاد پہلے سبق خود پڑھیے؛ بچے بلند آواز میں درست تلفظ کے ساتھ ساتھ پڑھیں۔ غلطی پر بورڈ پر لکھ کر درست تلفظ سکھائیں۔
- گفتگو: آپ اپنی صحت کا خیال کیسے رکھتے ہیں؟
- خلاصہ: یہ سبق صحت اور صفائی کے بارے میں ہے۔ مزید تفصیل کتاب سے سمجھائیں۔
- ایک منٹ میں ۶۰ الفاظ پڑھنے کی مشق کرائیں اور ادائیگی درست کروائیں۔
- مذکر/مؤنث سمجھائیں: لڑکوں/مردوں کے لیے الفاظ= مذکر؛ لڑکیوں/عورتوں/مادہ کے لیے = مؤنث۔ (جانوروں، انسانوں اور اشیاء کے لیے سندھی میں صنفی امتیاز آتا ہے)
- تقریر کا انداز سمجھائیں: اپنا نام، موضوع، پھر تاثرات کے ساتھ موضوع پر جملے؛ سامعین سے مخاطب ہونا۔

مشق:

(الف) درست جملے پر ✓ لگائیں

۱۔ درست

۲۔ غلط

۳۔ درست

(ب) سوالوں کے جواب

- ۱۔ اعجاز، ندیم اور رمیز کے درمیان دوستی تھی۔
- ۲۔ گندگی سے دور رہنے سے صفائی رہتی ہے اور صحت اچھی رہتی ہے۔
- ۳۔ استاد نے جماعت میں صفائی رکھنے کے فائدوں پر گفتگو کی۔

(ج) مذکر/مؤنث کی وضاحت

مثالیں مذکر: گھوڑا، اُونٹ... مؤنث: بلی، بکری

(د) آپ پورے دن میں کیا کیا کرتے ہیں؟

میں صبح اٹھ کر دانت صاف کر کے نہاتا ہوں۔ پھر ناشتہ کر کے اسکول جاتا ہوں۔ واپسی کے بعد آرام/نیند کرتا ہوں۔ اٹھ کر کھیلتا ہوں۔ سونے سے پہلے ہوم ورک مکمل کرتا ہوں۔

سرگرمی ۱:

- تقریر کروائیں۔ اور تاکید کریں کہ تاثرات کا اظہار لازمی کریں۔

سرگرمی ۲:

- نقطوں پر پینسل پھیروائیں اور تصویر میں رنگ بھروائیں۔

عَقْلَمَنْدُ وَزِير (لوک کھاٹی)

سیکھنے کے مقاصد

- کہانی سن کر اس کے کرداروں کے بارے میں بتا سکیں۔
- کم از کم دس جملوں پر مشتمل لکھی ہوئی کہانی بلند آواز میں سمجھ کر پڑھ سکیں۔
- لائبریری میں موجود کہانیوں اور نظموں کی کتابیں پڑھ سکیں۔
- مختصر کہانی/نظم پڑھ کر دو یا تین جملوں میں ردعمل لکھ سکیں۔
- بولنے/لکھنے میں (میں، پر، کو، سے، میں/مان، سان وغیرہ) کا درست استعمال کر سکیں۔

امدادی سامان:

- سندھی کتاب ۲، صفحہ نمبر ۳۷-۳۸-۳۹

طریقہ تدریس:

- صفحہ ۳۷ کھلوائیں اور سبق ”عَقْلَمَنْدُ وَزِير (لوک کھاٹی)“ دیکھیں۔ (یاد رکھیں: نئے لفظوں کے معنی کتاب کے آخر میں صفحہ ۷۸ پر دیے گئے ہیں۔)
- ذہنی آمادگی کے سوالات کریں۔
- سبق کو حصوں میں بانٹ کر بچوں سے بلند آواز میں پڑھوائیں۔
- سوال: اس کہانی میں کون کون سے کردار ہیں؟ (انفرادی طور پر پوچھیں)
- سبق آموز بات: اس کہانی سے ہمیں کیا پتا چلتا ہے؟ کیا سیکھنے کو ملتا ہے؟
- حروف جر/سندھی تراکیب بورڈ پر سمجھائیں: میں/مان، سان/کان، پر/تی، کو/کی، سان وغیرہ۔
- طلبہ کو لائبریری لے جائیں، کہانیوں کی کتابیں دکھائیں اور عہد لیں کہ وہ باقاعدگی سے پڑھیں گے۔

مشق:

(الف) خالی جگہیں بھریں۔

۱۔ بادشاہ

۲۔ دربار

۳۔ سمجھ دار/سیانی

(ب) سوالوں کے جواب

- ۱۔ بادشاہ کے دربار میں ایک کانے شخص کو پیش کیا گیا۔
- ۲۔ اس شخص کے خلاف شکایت تھی کہ وہ منحوس/بدشگون ہے۔
- ۳۔ بادشاہ نے عجلت میں فیصلہ دینے کے بجائے غور کرنے اور اس شخص کو پرکھنے کا فیصلہ کیا۔

(ج) خالی جگہوں کے درست حروفِ جر۔

۱۔ میں

۲۔ سے

۳۔ پر

۴۔ کو

(د) پسندیدہ موضوع پر ۵-۷ جملے (نمونہ)

مجھے کہانیاں پڑھنا پسند ہے۔ میرے ابو مجھے کہانیوں کی کتابیں لا کر دیتے ہیں۔ خاص طور پر نبی بخش بلوچ کی ”سنندہ جون آکاٹیوں“ مجھے بہت پسند ہے۔ اس میں چرواہوں، بادشاہوں، دیو اور پریوں کی کہانیاں ہیں۔ یہ کہانیاں پڑھنے میں مزہ آتا ہے۔ میں اپنے بہن بھائیوں کو بھی یہ کہانیاں سنانا ہوں۔

سرگرمی:

- انٹرنیٹ سے بچوں کو کوئی سندھی کہانی کی وڈیو دکھائیں، پھر اس پر سوال کریں۔

کفایت شعاری

سیکھنے کے مقاصد

- سادہ جملے سن کر سمجھ سکیں۔
- اپنے گھر اور اسکول کے بارے میں ۵-۸ سادہ جملے لکھ سکیں۔
- جملوں میں واحد اور جمع کا درست استعمال کر سکیں۔
- روزمرہ گفتگو میں مؤثر حصہ لے سکیں۔

امدادی سامان:

- سندھی کتاب ۲، صفحہ نمبر ۴۰-۴۱-۴۲

طریقہ تدریس:

- صفحہ ۴۰ کھلوائیں اور سبق ”کفایت شعاری“ دیکھیں۔ (یاد رکھیں: نئے لفظوں کے معنی کتاب کے آخر میں صفحہ ۷۹ پر دیے گئے ہیں۔)
- ذہنی آمادگی کے سوالات کریں۔
- استاد سبق بلند آواز میں پڑھیں، پھر سبق کو چھوٹے حصوں میں بانٹ کر بچوں سے پڑھوائیں۔
- بحث: کفایت شعاری (بچت) کیا ہے؟ کیوں ضروری ہے؟ بچت سے کیا فائدہ ہے؟
- اپنی زندگی میں بچت کیسے اپنا سکتے ہیں؟
- پیسوں اور وقت کے علاوہ کن چیزوں کی بچت کرنی چاہیے؟ (انفرادی سوال)
- ہیں، ہوں، ہے کے استعمال کی مشق بورڈ پر کروائیں۔

مشق:

(الف) خالی جگہیں بھریں

- ۱۔ پیسوں
- ۲۔ فضول
- ۳۔ زندگی

(ب) سوالوں کے جواب

- ۱۔ اپنے اخراجات اور وسائل کو ضرورت کے مطابق استعمال کرنا اور ضائع ہونے سے بچانا۔
- ۲۔ بچت صرف پیسوں کی نہیں؛ وقت اور دیگر وسائل کی حفاظت بھی بچت ہے۔
- ۳۔ حیثیت سے زیادہ خرچ کرنے والے دوسروں کے سامنے ہاتھ پھیلاتے ہیں، پریشان رہتے ہیں اور معاشرے میں خوار ہوتے ہیں۔

(ج) خالی جگہوں کے درست فعل/ضمیر

۱۔ وہ

۲۔ ہیں

۳۔ ہوں

۴۔ ہے

(د) اسکول یا گھر پر ۵-۸ جملے (نمونہ)

میرا گھر صاف ستھرا ہے۔ ہمارے صحن میں نیم کا درخت لگا ہے، جہاں میں کھیلتا ہوں۔ ہمارے اسکول میں بھی کئی پودے اور درخت ہیں۔ بہت خوبصورت لگتے ہیں۔ اسکول کو سندھی کے خوبصورت الفاظ سے مزین کیا گیا ہے۔

سرگرمی:

• دو گروپ بنائیں؛ کفایت شعاری پر نکات لکھیں اور گروپس میں پیش کریں۔ پہلے تیاری، پھر جماعت کے سامنے پیش کاری۔ بہترین گروپ کو شاباش۔

جھڑکیوں

سیکھنے کے مقاصد

- لطیفے، شعر اور پہیلیاں سنا سکیں۔
- مختصر نظم/کہانی پڑھ کر ۲-۳ جملوں میں رد عمل لکھ سکیں۔
- تصویر دیکھ کر اس پر پانچ جملے لکھ سکیں۔
- جملوں میں مذکر اور مؤنث کا درست استعمال کر سکیں۔

امدادی سامان:

- سندھی کتاب ۲، صفحہ نمبر ۲۳-۲۴-۲۵

طریقہ تدریس:

- صفحہ ۲۳ کھلوائیں اور سبق ”جھڑکیوں“ دیکھیں۔ (یاد رکھیں: نئے لفظوں کے معنی کتاب کے آخر میں صفحہ ۷۹ پر دیے گئے ہیں۔)
- ذہنی آمادگی کے سوالات کریں۔
- پہلے نظم سُراور لے کے ساتھ بلند آواز میں پڑھیں؛ پھر حصوں میں بانٹ کر بچوں سے پڑھوائیں؛ آخر میں سب مل کر ایک ہی سُر میں پڑھیں۔
- گفتگو: کیا آپ کے گھر میں چڑیاں ہیں؟ کیسی آواز نکالتی ہیں؟ پسند ہیں تو کیوں؟ گھونسلے کہاں بناتی ہیں؟
- سرگرمی سے پہلے رموزِ اوقاف: ختمہ، سوالیہ نشان اور سکتے کے متعلق سمجھا کر پھر سرگرمی کرائیں۔

مشق:

(الف) مصرعے مکمل کریں

- ۱۔ اس ٹہنی سے، اُس ٹہنی سے — چھالیں ماریں ہمسایہ کی چھت سے۔
- ۲۔ اُڑ کر آئیں دریا کنارے — تھوڑا تھوڑا پانی ڈالے۔
- ۳۔ صبح، دوپہر یا شام کے پہرے — کہیں کہیں سے تنکے لائیں۔

(ب) سوالوں کے جواب

- ۱۔ چڑیاں ”چوں چوں، چیں چیں“ گا کر خوشی کا اظہار کرتی ہیں۔
- ۲۔ ایک ٹہنی سے دوسری ٹہنی پر چھلانگیں لگاتی ہیں۔
- ۳۔ اگر کھیت نہ ہوں تو چڑیاں کچے دانے یا اناج کھا لیتی ہیں۔

(ج) مشق سے قبل رموز اوقاف پڑھائیں۔

درست رموز اوقاف کے ساتھ جملے۔

۱۔ مجھے جانا تھا، مگر نہ گیا۔

۲۔ میرا کام ہو گیا ہے۔

۳۔ کیا کل چھٹی ہے؟

(د) مذکورہ نمونہ کا جملوں میں استعمال

۱۔ چڑیا اڑ گئی۔

۲۔ کوالاغر ہو کر لوٹ آیا۔

۳۔ مرغے نے بانگ دی۔

۴۔ مرغی نے انڈا دیا۔

۵۔ بیل اور گائے کھیت میں چرتے ہیں۔

(ھ) تصویر دیکھ کر پانچ جملے لکھیں (نمونہ)

۱۔ بچہ باغ میں گیند سے کھیل رہا ہے۔

۲۔ باغ میں جھولا ہے۔

۳۔ بیٹج خالی ہے۔

۴۔ درختوں پر پرندے اڑ رہے ہیں۔

۵۔ باغ میں پھول کھلے ہیں۔

سرگرمی:

- بچوں کو جماعت سے باہر لے جا کر پرندے دکھائیں۔ وہ دھیان سے مختلف پرندے دیکھیں؛ جن کے نام نہ آتے ہوں وہ بتائیں۔ واپسی پر پوچھیں کہ کن کن پرندوں کو دیکھا۔

روشنی جی اہمیت

سیکھنے کے مقاصد:

- مختصر کہانی اور نظم کو درست ترتیب اور روانی سے پڑھ سکیں۔
- روزمرہ زندگی سے متعلق چیزیں اور تصویریں دیکھ کر پانچ سے سات جملوں میں اپنی رائے لکھ سکیں۔
- لفظوں کی واحد اور جمع صورتیں بنا سکیں۔

امدادی سامان:

- سندھی کتاب دوم، صفحہ نمبر ۲۶-۲۷-۲۸

طریقہ تدریس:

- صفحہ نمبر ۲۶ پر سبق ”روشنی جی اہمیت“ کھلوائیں اور دیکھنے کی ہدایت دیں۔
- (یاد رکھیں: نئے لفظوں کے معنی کتاب کے آخر میں صفحہ ۷۹ پر موجود ہیں۔)
- تمام طلبہ سے صفحہ ۲۶ کھولنے کو کہیں اور ذہنی آمادگی کے سوالات پوچھیں۔ سبق کو بلند آواز میں پڑھ کر سنائیں۔
- روشنی کیا ہے؟ ہمیں اس کی ضرورت کیوں ہوتی ہے؟ سوچیں، اگر روشنی نہ ہو تو کیا ہوگا؟
- ہمیں روشنی کن ذرائع سے ملتی ہے؟ (جوابات لیں: سورج، چاند، ستارے، بلب، گیس لائٹ وغیرہ)
- بچوں کو بتائیں کہ اللہ تعالیٰ نے کائنات کی ہر چیز انسانوں کے فائدے کے لیے بنائی ہے۔ دن بھی بنایا ہے اور رات بھی۔ اگر روشنی نہ ہوتی تو ہم کچھ بھی نہ کر سکتے۔ نہ فصلیں پک سکتیں، نہ کچھ دیکھ سکتے۔
- بچوں کو سمجھائیں کہ سندھی میں بھی واحد اور جمع چیزوں کی تعداد بتانے کے لیے استعمال ہوتے ہیں۔
- اگر کوئی چیز ایک ہو تو واحد، ایک سے زیادہ ہوں تو جمع کہلاتی ہے۔ مثلاً: کتاب واحد ہے، کتاب جمع ہیں۔
- کتو واحد ہے، کتا جمع ہیں۔ کچھ لفظوں میں اوپر پیش لگا کر واحد بنتا ہے: ککڑ اور جمع میں زبر لگا کر: ککڑ۔
- کچھ میں آخر میں الف لگتا ہے: کتو - کتا، ننڈیو - ننڈیا، ٹورو - ٹورا وغیرہ۔
- طلبہ کو پڑھنے کی مشق کرائیں۔ گھڑی میں وقت دیکھیں اور ایک منٹ میں ۳۰ لفظ درست آواز اور روانی کے ساتھ پڑھوائیں۔

مشق:

(الف) خالی جگہ پُر کریں:

- ۱۔ روشنی
- ۲۔ روشنی
- ۳۔ روشنی

(ب) سوالوں کے جواب:

- ۱۔ روشنی ہماری زندگی کا ضروری حصہ ہے۔ اس کے بغیر ہم کچھ نہیں کر سکتے۔
 - ۲۔ روشنی کے قدرتی ذرائع میں سورج، چاند اور ستارے شامل ہیں۔
 - ۳۔ روشنی کے مصنوعی ذرائع میں بجلی، سولر، گیس پر چلنے والے بلب، ٹیوب لائٹ، ایل ای ڈی بلب وغیرہ شامل ہیں۔
- (ج) واحد/جمع:

ٹیلہو - ٹیلہا -- پلی - پلیون -- کتاب - کتاب -- گھوڑو - گھوڑا

(د) پسند کا موضوع: نیم کا درخت

میرا پسندیدہ درخت نیم کا درخت ہے۔ بابا نے یہ درخت لگایا ہے۔ میں اسے روزانہ پانی دیتا ہوں۔ پچھلے سال جب بابا نے اسے لگایا تھا تو یہ چھوٹا تھا، لیکن اب یہ بڑا ہو گیا ہے۔ یہ میرے قد سے بھی اونچا ہے۔ میں اسے روز پانی دیتا ہوں۔ جب یہ اور بڑا ہوگا تو میں اس کے نیچے بیٹھا کروں گا۔ گرمیوں میں اس پر جھولا جھولوں گا۔

سرگرمی:

- تصویر دیکھ کر پانچ جملے لکھیں:
- تارے رات کے وقت نظر آتے ہیں۔ وہ آسمان میں ٹمٹماتے ہیں۔ جب چاند نہیں ہوتا تو تارے زیادہ نظر آتے ہیں۔ بابا مجھے تارے دکھاتے ہیں۔ کچھ تارے بڑے ہوتے ہیں اور کچھ چھوٹے۔ صبح میں اٹھتا ہوں تو ایک تارا دکھائی دیتا ہے۔ سورج نکلنے ہی سارے تارے غائب ہو جاتے ہیں۔ بلب بجلی پر چلتا ہے۔ رات کو ہم اسے چلاتے ہیں۔ بلب جلا کر میں کہانیاں پڑھتا ہوں۔ اسکول کا کام بھی اسی بلب کے نیچے کرتا ہوں۔

بسون ۽ کوچون

سیکھنے کے مقاصد:

- عوامی جگہوں، سڑکوں اور راستوں پر دی گئی ہدایات کو پڑھ کر سمجھ سکیں۔
- کرداروں اور چیزوں کے بارے میں سوالات کے جواب لکھ سکیں۔
- اعراب (زیر، زبر، پیش) کا درست استعمال کر سکیں۔
- اپنی پسند کے کسی جانور، پرندے، چیز یا کھیل کے بارے میں اپنی رائے دے سکیں۔

امدادی سامان:

- سندھی کتاب دوم، صفحات نمبر ۴۹، ۵۰، ۵۱

طریقہ تدریس:

- کتاب کے صفحہ نمبر ۴۹ پر سبق ”بسون ۽ کوچون“ کھلوائیں اور دیکھنے کی ہدایت دیں۔
- (یاد رہے: نئے الفاظ کے معنی کتاب کے آخر میں صفحہ نمبر ۷۹ پر دیے گئے ہیں۔)
- تمام طلبہ کو صفحہ ۴۹ کھولنے کی ہدایت کریں اور سبق میں دیے گئے ذہنی تیاری کے سوالات پوچھیں۔
- سبق کو بلند آواز میں پڑھ کر سنائیں۔
- بسیں، کوچیں، ریل گاڑیاں اور ہوائی جہاز کس کے لیے ہوتے ہیں؟ (لوگوں اور سامان کے لے جانے کے لیے)۔
- جب بسیں اور کوچیں نہیں ہوتیں تھیں تو لوگ سفر کیسے کرتے تھے؟ (اگر بچوں کو معلوم نہ ہو تو انہیں بتائیے)۔
- لمبے سفر کے لیے کون کون سی سواری استعمال ہوتی ہے؟ (بس، کوچ، ہوائی جہاز، ریل، کار)۔
- آپ میں سے کون کب بس یا کوچ پر سفر کر چکا ہے؟ جماعت میں آگے آکر بتائیں کہ وہ سفر کیسا تھا۔
- بچوں کو بتائیں کہ ہماری آمد و رفت کے لیے ایک شہر سے دوسرے شہر تک بسیں اور کوچیں چلتی ہیں۔ یہ سفر تیز اور آرام دہ ہوتا ہے۔ لوگ جلدی سے ایک شہر سے دوسرے شہر ان پر سوار ہو جاتے ہیں۔ چھوٹے شہروں سے بڑے شہروں تک، اور بڑے شہروں سے دیہات تک یہ بسیں چلتی ہیں۔
- اعراب: زیر، زبر، پیش کو اگر سندھی حروف کے ساتھ ملایا جائے تو ان کے معنی یا مطلب بدل جاتے ہیں۔ آپ میں سے کون ایسا لفظ بتائے گا جس کے حروف میں زیر، زبر یا پیش لگانے سے اس کا مطلب بدل جائے؟
- ٹریفک کے نشانات سڑک اور راستوں پر چلنے میں مددگار ہوتے ہیں۔
- لال بتی کا مطلب ہے رک جائیں، پیلی بتی کا مطلب ہے تیار ہو جائیں، اور جب سبز بتی چلتی ہے تو گاڑی آگے بڑھائیں۔

مشق:

(الف) خالی جگہیں پر کریں:

۱۔ ٹرانسپورٹ

۲۔ عام لوگ

۳۔ مسافر

(ب) سوالات کے جواب:

۱۔ آج کے دور میں آرام دہ سفر کے لیے بسیں، کوچیں اور دیگر گاڑیاں آچکی ہیں۔

۲۔ بڑے شہروں میں کوچ اور بسیں چلتی ہیں۔

۳۔ لمبے فاصلے کے سفر کے لیے کوچ استعمال کی جاتی ہے۔

(ج) اعراب پڑھائیں:

سُنْتُ، سَتِّ، سَتُّ، سَتْرَ، سِترَ، گَمُرَ، گَمَرِ، هَلُّ، هَلِّ.

(د) پسندیدہ سواری:

میری پسندیدہ سواری ریل ہے۔ ریل لمبی ہوتی ہے، جس میں سینکڑوں لوگ سفر کرتے ہیں۔ سفر آرام دہ ہوتا ہے۔ لوگ سو سکتے ہیں، بیٹھ سکتے ہیں یا کھیل بھی سکتے

ہیں۔ ریل کا سفر بہت مزے دار ہوتا ہے۔

(ه) یارنہن، بارنہن، تیرہن، چوڈہن، پندرہن، سورہن/سترہن، ارژہن، اوٹیہہ، وبہ۔

سرگرمی:

• بچوں کی چار ٹیمیں بنائیں اور ہر ٹیم سے پوچھیں کہ وہ کس سواری پر سفر کر چکی ہے، چاہے وہ کوئی بھی سواری ہو، جیسے سکوٹر، کار، بس، کوچ۔ اس میں کیا کیا

تھا؟ کہاں سے کہاں تک گئے تھے؟ وغیرہ۔ جس ٹیم نے سب سے زیادہ سفر کے بارے میں بتایا، اس کو شاباش دیں اور تمام ٹیموں کی حوصلہ افزائی کریں۔

سنت گت راند

سیکھنے کے مقاصد:

- اپنی پسند کے موضوع پر مناسب آواز، لہجے اور تاثرات کے ساتھ پانچ سے سات جملے بول سکیں۔
- مذکر کے مؤنث اور مؤنث کے مذکر الفاظ بنا سکیں۔
- اپنی پسند کے کسی جانور، پرندے یا کھیل کے بارے میں اپنی رائے دے سکیں۔
- بولتے وقت جملوں میں (آہی، آھیان، آھیون، آہن، تو، ٹی، ٹا) کے درست استعمال کر سکیں۔

امدادی سامان:

• سندھی کتاب دوم، صفحات نمبر ۵۲، ۵۳، ۵۴

طریقہ تدریس:

- کتاب کے صفحہ نمبر ۵۲ پر سبق ”سنت گت راند“ کھلوائیں اور دیکھنے کی ہدایت دیں۔
- (یاد رہے: نئے الفاظ کے معنی کتاب کے آخر میں صفحہ ۷۹ پر دیے گئے ہیں)۔
- تمام طلبہ کو صفحہ ۵۲ کھولنے کی ہدایت کریں اور سبق کے ذہنی تیاری والے سوالات پوچھیں۔
- سبق کو بلند آواز میں پڑھ کر سنائیں۔
- یہ کھیل سنت گت کیوں کہلاتا ہے؟ اس کھیل میں کیا ہوتا ہے؟ آپ نے یہ کھیل کب کھیلا ہے؟ آپ کو کون سا کھیل پسند ہے اور وہ کیسے کھیلا جاتا ہے؟ سندھ میں کھیلنے والے تین کھیلوں کے نام بتائیں۔
- بچوں کو بتائیں کہ سندھ میں کئی کھیل کھیلے جاتے ہیں، جیسے ملاکٹو، نو قط، لک لکوتی، اتی ذکر وغیرہ۔ لیکن سنت گت کا اپنا مزہ ہے۔ اس کھیل میں ہلکی ربڑ کی گیند استعمال ہوتی ہے، اس لیے لگنے سے زیادہ درد نہیں ہوتا۔
- طلبہ کو سمجھائیں کہ ہم جو اسم یا ضمیر استعمال کرتے ہیں، ان کے دو اقسام ہوتے ہیں: مذکر اور مؤنث۔ کچھ الفاظ میں ز (مذکر) اور مادہ (مؤنث) کا فرق ہوتا ہے، جیسے پولٹو اور پولٹڑی، گھوڑو اور گھوڑی۔
- جملوں میں ”تو“، ”ٹی“، ”ٹا“ کا استعمال مذکر، مؤنث اور واحد جمع کے فرق کے حساب سے ہوتا ہے۔ مثال: سارنگ لکی تو، مارتی لکی ٹی، ہو بٹی لکن ٹا۔ اس کو بورڈ پر لکھ کر سمجھائیں۔
- تقریر کے بارے میں بتائیں: تقریر کرتے وقت اپنی بات صاف اور خوبصورتی سے پیش کرنا ضروری ہے۔ تقریر کی کچھ اہم باتیں یہ ہیں:
- تقریر شروع کرنے سے پہلے اچھی تیاری کریں۔ صاف آواز میں بولیں۔ خوفزدہ نہ ہوں لیکن خوش مزاج رہیں۔ ہاتھ اور چہرے کے اشارے درست طریقے سے استعمال کریں۔ موضوع کو سمجھ کر بات کریں۔ اچھے الفاظ اور دلیل کے ساتھ بات کریں۔ آخر میں سامعین کا شکر یہ ادا کریں۔

مشق:

(الف) صحیح یا غلط کی نشانی لگائیں:

۱۔ صحیح

۲۔ صحیح

۳۔ غلط

(ب) سوالات کے جواب:

- ۱۔ سنٹ گٹ راند زیادہ تر کھلے میدان میں کھیلی جاتی ہے۔
 - ۲۔ اس کھیل میں کھلاڑیوں کی تعداد مقرر نہیں ہوتی، چار یا پانچ یا اس سے زیادہ بھی ہو سکتے ہیں۔
 - ۳۔ اس کھیل میں ایک کھلاڑی گیند اوپر اچھالتا ہے، دوسرا قریب کھڑا کھلاڑی اسے مارنے کی کوشش کرتا ہے۔
- (ج) جملے لکھیں:

۱۔ میں رکشہ پر ٹیوشن جاتا ہوں۔

۲۔ بس بہت تیز چلتی ہے۔

۳۔ گھوڑے ہنہنار ہے ہیں۔

(د) مذکر اور مؤنث:

راندیگر - راندیگریاٹی - ہار - ہارِ سادو - سادی ڈیڈر - ڈیڈری نوکر - نوکریاٹی ہاری - ہاریاٹی

(ہ) پسندیدہ کھیل:

میرا پسندیدہ کھیل سنٹ گٹ ہے۔ ایک کھلاڑی گیند اوپر اچھالتا ہے۔ دوسرا اسے تیزی سے یا قریب کھڑے کھلاڑی کو مارتا ہے۔ جب گیند نیچے گرتی ہے تو دوسرا کھلاڑی اٹھا کر دوبارہ قریب کھڑے کھلاڑی کو مارتا ہے۔ اس کھیل میں بہت مزہ آتا ہے۔ سنٹ گٹ میں ربر کی گیند استعمال ہوتی ہے۔

سرگرمی:

• خانے میں چھپے ہوئے حروف تلاش کریں: ک: سنٹ گٹ ۲: م: قدیم ۳: ر: راند

اخلاقی قدر

سیکھنے کے مقاصد:

- لطیف، اشعار اور کہانیاں سن کر سمجھ سکیں اور انہیں سنا سکیں۔
- آسان نظمیں پڑھ کر، سوال سن کر سمجھ سکیں اور درست جواب دے سکیں۔
- مکمل اور نامکمل جملوں کا فرق سن کر سمجھ سکیں اور پہچان سکیں۔
- گھر اور اسکول میں نظم و ضبط کے اصول سن کر سمجھ سکیں اور ان پر عمل کرتے ہوئے اپنا ماحول صاف ستھرا رکھ سکیں۔

امدادی سامان:

- سندھی کتاب دوم، صفحات ۵۵-۵۶

طریقہ تدریس:

- کتاب کے صفحہ نمبر ۵۵ پر نظم ”اخلاقی قدر“ کھلوائیں اور دیکھنے کی ہدایت دیں۔ (نوٹ: نئے الفاظ کے معنی کتاب کے آخر میں صفحہ ۷۹ پر دیے گئے ہیں)۔
- تمام طلبہ کو صفحہ ۵۵ کھولنے کو کہیں اور سبق کے ذہنی تیاری والے سوالات پوچھیں۔
- سبق کو صحیح لہجے اور بلند آواز سے پڑھیں، پھر طلبہ سے بھی پڑھوائیں۔
- اخلاقی قدر کیا ہے؟ خوش اخلاق لوگ کون ہوتے ہیں؟ آپ کے خیال میں اخلاق کیا ہے؟
- بچوں کو بتائیں کہ سچ بولنا، بڑوں کا ادب کرنا، چھوٹوں سے محبت کرنا، اپنا کام کرنا، اپنی ذمہ داری پوری کرنا، آہستہ بولنا، بڑوں کے سامنے ادب سے پیش آنا، ضد نہ کرنا وغیرہ اخلاقی قدروں میں شامل ہیں۔
- بچوں کو بتائیں کہ اس نظم میں بھی انسان ہونے کے اچھے گن یا اخلاق بیان کیے گئے ہیں۔
- نظم و ضبط کے بارے میں سمجھائیں: بچو! قدرت میں ہر چیز اپنا وقت اور حساب رکھتی ہے۔ دن کام کے لیے ہوتا ہے، رات آرام کے لیے۔ سورج ہمیشہ اپنے مقررہ وقت پر نکلتا اور غروب ہوتا ہے۔ اسی طرح ہمیں بھی اپنے کام وقت پر کرنے چاہئیں۔ جماعت میں صفائی کرنا، گھر میں اپنی چیزیں ایک جگہ پر رکھنا، جماعت میں ہاتھ اٹھا کر سوال کرنا وغیرہ۔

مشق:

(الف) مصرع مکمل کریں:

- ۱ ادب اخلاق سان سچ پیچ تہ ماٹھو توتتی ماٹھو.
- ۲ ۽ خوش اخلاق ماٹھو تی، سقل زندگی، گھاری
- ۳ نہ ویجی کوز جی ویجھو سدا تین سچ چوٹ گھر جی.

(ب) سوالات کے جواب:

۱۔ ادب اور اخلاق سے ہی انسان اصل میں انسان کہلاتا ہے۔

۲۔ خوش اخلاق لوگ کامیاب زندگی گزارتے ہیں۔

۳۔ ہمیشہ سچ بولنے سے انسان کی عزت بڑھتی ہے۔

(ج) جملے مکمل کر کے لکھیں:

۱۔ مجھے کوئی کام نہیں ہے۔

۲۔ ہم نے آج اسکول سے چھٹی کی ہے۔

۳۔ کل جمعہ کا دن ہے۔

(د) بڑوں کا ادب کے بارے میں پانچ جملے۔

۱۔ میں بڑوں کا بہت ادب کرتا ہوں۔

۲۔ ان کی باتیں سنتا ہوں۔

۳۔ جو کام کہتے ہیں، وہ کرتا ہوں۔

۴۔ وہ بھی مجھے عزت دیتے ہیں۔

۵۔ خرچ دیتے ہیں، کہانیاں سناتے ہیں۔

سرگرمی:

• دو ٹیمیں بنائیں اور پہیلیاں پوچھیں۔ جو ٹیم جلدی پہیلی حل کرے، اسے شاباش کہیں۔

گورکھل جو سبیر

سیکھنے کے مقاصد:

- اپنے اسکول کے بارے میں پانچ سے سات جملے لکھ سکیں۔
- زمان حال کے جملوں کو زمان ماضی میں تبدیل کر سکیں۔
- نظمیں، کہانیاں اور واقعات پڑھ کر لطف اندوز ہو سکیں۔
- اپنی پسند کے موضوع پر مناسب آواز، تاثرات، اور درست لہجے کے ساتھ پانچ سے سات جملے بول سکیں۔

امدادی سامان:

- سندھی کتاب دوم، صفحات ۵۷-۵۸-۵۹

طریقہ تدریس:

- کتاب کے صفحہ نمبر ۵۷ پر سبق ”گورکھل جو سبیر“ کھلوائیں اور دیکھنے کی ہدایت دیں۔
- (نوٹ: نئے الفاظ کے معنی کتاب کے آخر میں صفحہ ۷۹ پر دیے گئے ہیں)۔
- تمام طلبہ کو صفحہ ۵۷ کھولنے کو کہیں اور سبق کے ذہنی تیاری والے سوالات پوچھیں۔
- سبق کو بلند آواز میں پڑھ کر سنائیں۔ ایک بار طلبہ کو حصوں میں تقسیم کر کے بھی پڑھوائیں۔
- کیا آپ نے کبھی گورکھل کے بارے میں سنا ہے؟ سندھ کے کون کون سے علاقے آپ نے گھومے ہیں؟ گھومنے سے کیا فائدہ ہوتا ہے؟ ہمارے اسکول نے ہمیں کس علاقے کا دورہ کرایا تھا اور کب؟
- یہ سبق گورکھل کے بارے میں ہے، جو کہ کیرتھر پہاڑ کی بلند چوٹی ہے، جو دادو ضلع کے جوہی تحصیل میں واقع ہے۔ مزید تفصیلات سبق پڑھنے کے بعد بتائیں۔ طلبہ سے اس سبق سے متعلق مزید سوالات کریں۔
- زمان حال اور زمان ماضی: زمان کا مطلب وقت یا موقع ہوتا ہے۔ جو فاعل کوئی کام کرتا ہے وہ کسی مخصوص وقت میں کرتا ہے، اس وقت یا موقع کو زمانہ کہتے ہیں۔ جو کام چلتے وقت ہوتا ہے اسے زمان حال کہتے ہیں، جیسے ”میں پڑھتا ہوں“، ”میں لکھتی ہوں“۔
- جو کام گزرے ہوئے وقت میں ہو اہو اسے زمان ماضی کہتے ہیں، جیسے ”میں نے کھانا کھایا“۔

مشق:

(الف) خالی جگہیں بھریں:

۱۔ خوش

۲۔ ہوا

۳۔ چوٹی

(ب) سوالات کے جواب:

۱۔ اسکول والوں نے گورکھ ہل کے دورے کا انتظام کیا تھا۔

۲۔ یہ جگہ سمندر کی سطح سے ۵،۶۰۰ فٹ کی بلندی پر ہے۔

۳۔ طلبہ کو گاؤں، شہروں اور پہاڑوں کا خوبصورت منظر ملا۔

(ج) زمانہ حال کی زمانہ ماضی میں تبدیلی۔

۱۔ میں کتاب پڑھتا ہوں۔ میں نے کتاب پڑھی۔

۲۔ بچے اسکول جاتے ہیں۔ بچے اسکول گئے۔

۳۔ وہ ہمارے استاد ہیں۔ وہ ہمارے استاد تھے۔

(د) اپنے اسکول کے بارے میں پانچ سے سات جملے۔

۱۔ میرا اسکول میرے گھر کے قریب واقع ہے۔

۲۔ ہمارے اسکول میں صاف ستھرا ماحول ہوتا ہے۔

۳۔ ہمارے استاد ہمیں پیار سے پڑھاتے ہیں۔

۴۔ اسکول کے بڑے میدان میں ہمیں کھیلنے کا وقت ملتا ہے۔

۵۔ مجھے اپنے کتابوں اور کلاس کے کام میں مزہ آتا ہے۔

۶۔ ہر روز اسمبلی میں تمام بچے قطار میں کھڑے ہوتے ہیں۔

۷۔ میں اپنے اسکول پر فخر محسوس کرتا ہوں۔

سرگرمی:

• گورکھ، یادگار، مشہور، نظارہ، قدرتی، گھڑیاں۔

عاشر جي ايمانداري

سيکھڻيَ کي مقاصد:

- ڪهاني يا مکالو کي ان کي حصو کي ساڻه پڙه سگهين.
- ڪهاني پڙه ڪر واقعي کي روشني ۾ ڪردارون کي تجزيو ڪر سگهين.
- ڪهاني پڙه ڪر يا سن ڪر اس ڪي متعلق آسان سوالون کي جواب ڏي سگهين.
- پنج ڪي ساڻه جملون ۾ اڀي گهر ڪا تعارف لک سگهين.
- سادو جملو لکڻ وقت جملو کي وقفون کي نشانات (ختمه، سڪته، سواليه نشان) ڪا درست استعمال ڪر سگهين.

امداد ي سامان:

- سنڌي ڪتاب دوم، صفحا ۶۰-۶۱-۶۲

طريقيءَ تي تدريس:

- ڪتاب کي صفحو نمبر ۶۰ تي سبق ”عاشر جي ايمانداري“ کي ڪهلو ائين اور ڏيکڻي کي هدايت ڏين. (نوٽ: نئي الفاظ کي معاني ڪتاب کي آخر ۾ صفحو ۸۰ تي ڀري گئي هين)
- تمام طلبه کي صفحو ۶۰ کي ڪولڻ اور ذهني تياري کي سوالات پوڇڻي کي هدايت ڏين.
- سبق کي حصو ۾ تقسيم ڪر کي طلبه کي الگ الگ حصو ۾ پڙهائين. جو غلط پڙهين، انهن کي درست بتائين.
- بتايو جائو گا ڪا عاشر دروازو تي ڪهڙو ڪر منسا کي سامني ڪيون جهڪا، اسه ڪي نظر آيا؟ اس نه سو روپو ڪا نوٽ ڪس کي بتايا؟ استاد نه عاشر کي جماعت کي سامني ڪي ڪها؟ اسبلي ۾ استاد نه سب کي ڪي بتايا؟
- يه سبق ايڪ بچو عاشر کي ايمانداري کي ڪهاني هه، جسو پيئو مله ليڪن اس نه ايمانداري ڏکھائو هئو استاد کي بتايا، اور پوئو ايڪ پريشان لڙي کي اس کي پيئو مل گئو.
- مزيد تفصيلات سبق پڙهڻي ڪي بعد بتائين اور طلبه ڪي سبق ڪي بارو ۾ ڏيگر سوالات بهي پوڇين.
- بچو کي بتايو جائو ڪا ختمه (فل اسٽاپ) جملو ڪي آخر ۾ آتا هه جب جملو مڪمل هوتا هه.
- سڪته (چھوٽو وقفو) سانس ليني ڪي ليئو هوتا هه، جب جملو ۾ دو يا زياده چيزين هون تو اسه استعمال ڪييا جاتا هه. سواليه نشان (?) سوال ڪرڻي ڪي ليئو استعمال هوتا هه.
- پوري جماعت ۾ سڀني طلبه کي منتخب ڪر ڪي انهن کي آڄ ڪي سبق ڪي ڪردار ڏيئو جائين اور تيار ڪر ڪي ڪهاني کي ڏرايو ڪي طرح پيش ڪييا جائو. استاد ڪا ڪردار آپ خود نبھائين.

مشق:

(الف) خالی جگہیں پُر کریں:

۱۔ نوٹ

۲۔ کریا

۳۔ لُج

(ب) سوالات کے جواب:

۱۔ عاشر کو زمین پر سو روپے کا نوٹ نظر آیا یا ملا۔

۲۔ عاشر اور نسا نے مل کر سوچا کہ وہ یہ بات استاد کو بتائیں گے۔

۳۔ استاد نے عاشر سے خوش ہو کر اسے شاباش دی۔

(ج) رموز اوقاف کے ساتھ جملہ:

شاباش! عاشر بیٹا تم نے بہت اچھا کام کیا ہے۔ ہر شاگرد کے پاس خرچ کے پیسے ہوتے ہیں۔ انہیں گم کرنے کی وجہ سے وہ پریشان ہوتا ہے۔ کیا تمہیں معلوم ہے کہ تم نے پرانے پیسے اپنے پاس نہ رکھ کر کتنا اچھا کام کیا ہے؟

(د) اپنے گھر کا تعارف پانچ سے سات جملوں میں:

میرے گھر میں اماں، بابا، بہن اور میں رہتے ہیں۔ ہم دو بہن بھائی ہیں۔ بابا دکان چلاتے ہیں۔ اماں گھر سنبھالتی ہیں۔ ہم سب محبت سے رہتے ہیں۔ بابا اور اماں ہماری اچھی تربیت کرتے ہیں۔

سرگرمی:

• بچوں کو چار گروپوں میں تقسیم کریں اور ہر گروپ کو ایک لطیفہ سنانے کی ہدایت دیں۔ جو گروپ سب سے اچھا لطیفہ سنائے گا اور جس پر سب بچے زیادہ ہنسیں گے، اسے جماعت کے سامنے ستارے دیے جائیں گے۔

مہینہ اسان جي ڪاري

سيکھڻے کے مقاصد:

- سندھی زبان کے درست آوازوں اور تلفظ کو ادا کر سکیں۔
- عددی صیغے کا فرق سمجھ سکیں۔
- مختصر کہانی اور نظم درست ترتیب اور روانی کے ساتھ پڑھ سکیں۔
- کسی بھی عام موضوع پر پانچ سے سات جملے لکھ سکیں۔
- اپنی پسند کی نظم کے بارے میں وضاحت کر سکیں۔

امدادی سامان:

- سندھی کتاب دوم، صفحات ۶۳-۶۴

طریقہ تدریس:

- کتاب کے صفحہ ۶۳ پر نظم ”مہینہ اسان جي ڪاري“ کھلوائیں اور دیکھنے کی ہدایت دیں۔ (نوٹ: نئے الفاظ کی معانی کتاب کے آخر میں صفحہ ۸۰ پر دی گئی ہیں)
- تمام طلبہ کو صفحہ ۶۳ کھولنے اور ذہنی تیاری کے سوالات پوچھنے کی ہدایت دیں۔
- نظم کو بلند آواز اور درست تلفظ کے ساتھ، سر اور لے کے ساتھ پوری جماعت کو پڑھنے کے لیے کہیں۔
- یہ نظم بھینس کے بارے میں ہے، جو سب کو پسند ہے۔ صبح، شام دودھ دیتی ہے، دن میں چرنے جاتی ہے، شام کو گھر آتی ہے، کہیں بھی نہیں جاتی اور سیدھی گھر آتی ہے، جو مالک دیتے ہیں، وہ کھاتی ہے۔
- طلبہ سے پوچھیں کہ بھینس کب دودھ دیتی ہے؟ پورا دن کہاں ہوتی ہے؟ شام کو کیا کرتی ہے؟ کیا کھاتی ہے؟ آپ کو نظم کی کون سی سطریں پسند ہیں؟ وہ بتائیں۔

مشق:

(الف) شعر مکمل کریں:

- ۱ صُبْح سانجھي کير ڏٺي ٿي، ڪو نہ ڪڏهن آهي انڪاري.
- ۲ گاه چرڻ لاءِ صبح جو نڪري، شام جو گھر جي ڪري تياري.
- ۳ پاڻ ڪلي تي اچي ٿي بيهي، کين ڪري ٿي ڪا هي خواري.

(ب) سوالات کے جواب:

- ۱۔ ہماری بھینس کالے رنگ کی ہے۔
- ۲۔ بھینس صبح شام دودھ دیتی ہے۔
- ۳۔ وہ صبح سویرے چراگاہ پر جاتی ہے۔

(ج) عددی ترتیب:

پنجن - پنجین - پنجون، بارهن - بارنهن - بارهون، سترهن - سترهین - سترهون -

(د) اپنی پسند کی نظم کے بارے میں پانچ جملے لکھیے۔

- ۱۔ مجھے ”لب پہ آتی ہے دُعا“ نظم بہت پسند ہے۔
- ۲۔ یہ نظم بچوں کو اچھے آداب سکھاتی ہے۔
- ۳۔ نظم میں اللہ سے نیک کام کرنے کی دعا کی گئی ہے۔
- ۴۔ ہمارے استاد بھی ہمیں یہ نظم پیار سے یاد کرواتے ہیں۔
- ۵۔ جب میں یہ نظم پڑھتا ہوں تو مجھے بہت خوشی محسوس ہوتی ہے۔

سرگرمی

- بچوں کو گروپوں میں تقسیم کریں اور پنسل سے بارش کی تصویر بنانے کی ہدایت دیں۔ پھر اس میں رنگ بھرنے کو کہیں۔ جو گروپ اچھی تصویر بنائے گا، اس کی جماعت کے سامنے تعریف کی جائے گی۔

اسان جو ماحول

سیکھنے کے مقاصد:

- کسی تفصیلی بات پر اپنی رائے کا اظہار کر سکیں۔
- جملے میں الفاظ کے باہمی یا مشترکہ ربط کو سمجھ کر پڑھ سکیں۔
- حالیہ زمانے کے جملوں کو ماضی کے جملوں میں تبدیل کر سکیں۔
- کسی بھی عام موضوع پر پانچ سے سات جملے لکھ سکیں۔

امدادی سامان:

- سندھی کتاب دوم، صفحہ نمبر ۶۵-۶۶-۶۷

طریقہ تدریس:

- کتاب کے صفحہ نمبر ۶۵ پر سبق ”اسان جو ماحول“ کھلوائیں اور دیکھنے کی ہدایت دیں۔ (یاد رکھیں: نئے الفاظ کے معنی کتاب کے آخر میں صفحہ ۸۰ پر دیے گئے ہیں)۔
- تمام طلبہ کو صفحہ ۶۵ کھولنے کی ہدایت کریں اور سبق میں دیے گئے ذہنی تیاری کے سوالات پوچھیں۔ سبق کو مختلف حصوں میں تقسیم کر کے پورے جماعت کے طلبہ کو پڑھائیں۔
- یہ سبق ہمارے اردگرد کے ماحول کے بارے میں ہے۔ جہاں ہم رہتے ہیں، پڑھتے ہیں، کام کرتے ہیں، یہ سب چیزیں ہمارے ماحول میں شامل ہیں۔ ہمارے ماحول میں صرف ہم نہیں، بلکہ جانور، درخت، پودے، جاندار، پانی، دریا، سمندر، پہاڑ، جنگلات اور دوسری چیزیں بھی شامل ہیں۔ ہمیں ان کا خیال رکھنا چاہیے۔ گندگی نہیں کرنی چاہیے۔ ماحول کو صاف رکھنا چاہیے، درخت لگانے چاہئیں، جانوروں کی حفاظت کرنی چاہیے۔
- سبق پڑھانے کے بعد طلبہ سے پوچھیں کہ ماحول کیا کہلاتا ہے؟ ماحول میں کیا کیا شامل ہوتا ہے؟ ماحول میں اور کون سے جاندار رہتے ہیں؟ اگر ماحول خراب ہوگا تو کیا ہوگا؟ ماحول کو صاف کیسے رکھا جاسکتا ہے؟
- بچوں کو تین گروپوں میں تقسیم کریں اور انہیں کہیں کہ ماحول کو کیسے صاف رکھا جائے، اس حوالے سے مشورے اور تجاویز دیں۔ آپ اپنے اردگرد کے ماحول کی صفائی کیسے رکھتے ہیں، وہ بھی بیان کریں۔
- حال اور ماضی میں فرق: حال وہ وقت ہوتا ہے جو ابھی ہو رہا ہوتا ہے، جبکہ ماضی وہ وقت ہوتا ہے جو گزر چکا ہوتا ہے۔ جیسے: میں پڑھتا ہوں (حال)، میں نے پڑھا (ماضی)۔

مشق:

(الف) جملے مکمل کریں:

- ۱۔ ماحول ہماری زندگی کا اہم حصہ ہے۔
- ۲۔ پودے اور درخت ہماری زمین کو خوبصورت بناتے ہیں۔
- ۳۔ ہمیں گاڑیوں کا استعمال کم کرنا چاہیے۔
- ۴۔ ماحول کا تحفظ ہماری پہلی ذمے داری ہے۔

(ب) سوالوں کے جواب:

- ۱۔ ہمارے اردگرد جو کچھ ہے، اسے ماحول کہتے ہیں۔
- ۲۔ ماحول میں موجود درخت اور پودے ہمیں صاف ہوا، تازگی، خوراک اور دیگر چیزیں دیتے ہیں۔
- ۳۔ ماحول کی آلودگی ہماری صحت اور زمین پر موجود جانداروں کے لیے نقصان دہ ہے۔

(ج) حال اور ماضی:

- ۱۔ میں لکھتا ہوں۔ میں نے لکھا۔
- ۲۔ بس آتی ہے۔ بس آئی تھی۔
- ۳۔ زید پانی پیتا ہے۔ زید پانی پی رہا تھا۔
- ۴۔ بچہ کھیلتا ہے۔ بچہ کھیل رہا تھا۔

(د) ماحول کے بارے میں پانچ جملے:

اگر ہمارے اردگرد ماحول صاف ہوگا تو سب خوش ہوں گے۔ لوگ بھی خوش ہوں گے اور دوسرے جاندار بھی خوش ہوں گے۔ ماحول کی صفائی کے لیے ہمیں گندگی کم کرنی ہوگی۔ گاڑیاں اور دھواں چھوڑنے والی چیزیں کم کرنی ہوں گی۔ درخت اور پودے لگانے ہوں گے۔ ہمیں اپنے اردگرد ہر چیز کو صاف ستھرا رکھنا ہوگا۔

سرگرمی:

- بچوں کو یوٹیوب پر ماحول کی آلودگی کے بارے میں ویڈیو یا ڈاکیومنٹری دکھائیں۔ اس کے بعد سوال کریں کہ ماحول خراب ہونے کی کیا وجوہات ہیں، اور سب شاگرد باری باری بتائیں۔

پرولیون

سیکھنے کے مقاصد:

- لطیفے اور پہیلی سن کر ان کا مطلب سمجھا سکیں۔
- سندھی میں لکھی ہوئی کسی بھی پیغام کو پڑھ کر سمجھ سکیں۔
- کرداروں اور اشیاء کے بارے میں سوالوں کے جواب دے سکیں۔
- جملوں کے وقفہ اور تلفظ کا خیال رکھتے ہوئے درست تلفظ کے ساتھ عبارت پڑھ سکیں۔
- اپنی پسند کے لطیفے سنا سکیں۔

امدادی سامان:

- سندھی کتاب دوم، صفحہ نمبر ۶۸-۶۹-۷۰

طریقہ تدریس:

- کتاب کے صفحہ نمبر ۶۸ پر سبق ”پرولیون“ کھلوائیں اور دیکھنے کی ہدایت دیں۔ (یاد رکھیں: نئے الفاظ کے معنی کتاب کے آخر میں صفحہ ۸۰ پر دیے گئے ہیں)
- تمام طلبہ کو صفحہ ۶۸ کھولنے کی ہدایت کریں اور سبق میں دیے گئے ذہنی تیاری کے سوالات پوچھیں۔
- سبق بلند آواز میں سنائیں تاکہ بچے پہیلیوں کو سمجھ سکیں۔
- طلبہ کو بتائیں کہ پہیلیاں انسان کی عقل اور دانش کی نشانی ہیں۔ پرانے زمانے میں بچے اور بڑے یہ پہیلیاں سناتے اور اپنی سمجھ بوجھ بیان کرتے تھے۔ یہ پہیلیاں چند الفاظ پر مشتمل ہوتی ہیں۔ کچھ زیادہ الفاظ پر ہوتی ہیں۔ کچھ سیدھی ہوتی ہیں اور کچھ اشاروں میں، جیسا کہ سبق میں پڑھا۔
- اگر آپ کو کوئی پہیلی یاد ہو تو جماعت کے سامنے سنائیں۔ سبق کی سمجھ کو پرکھنے کے لیے سوالات کریں۔
- بچوں کو بتائیں کہ کسی بھی عبارت کو صحیح پڑھنے کے لیے جملوں کے وقفہ اور تلفظ کا خیال رکھنا ضروری ہوتا ہے۔ یہ ہمیں بتاتے ہیں کہ کہاں رکنا ہے، ہلکی سانس لینا ہے، سوال ہے یا حیرت کی بات ہے۔ اس لیے جب پڑھیں تو ان کا خاص خیال رکھیں۔ ایک بار دی گئی عبارت پڑھائیں۔
- بچوں کو دو گروپوں میں تقسیم کریں، ایک گروپ پہیلی سنائے اور دوسرا گروپ اس کا جواب دینے یا سمجھانے کی کوشش کرے۔ اس طرح باری باری گروپ سناتے رہیں۔

مشق:

(الف) پہیلی مکمل کریں۔

۱۔ بالوں کی چوٹی

۲۔ عمر

۳۔ رات اور دن

(ب) سوالوں کے جواب:

۱۔ پہیلی چھوٹے جملوں یا الفاظ پر مشتمل ایک سوال ہوتا ہے جو دوسروں کی عقل جانچنے کے لیے پوچھا جاتا ہے۔

۲۔ پرانی دور میں پہیلیوں کے ذریعے لوگ اپنے بچوں کی ذہنی نشوونما کرتے تھے۔

۳۔ یہ چیز سچ ہے جو دوسروں کو کھلاتی ہے۔

(ج) دی گئی عبارت کو شاگرد درست رموز و اوقاف کے ساتھ پڑھیں۔

پہیلیاں یا معنی دماغ کی ورزش ہوتے ہیں۔ پرانے زمانے میں لوگ ایک دوسرے کو پہیلیاں دیتے اور اپنے ذہن کی مشق کیا کرتے تھے۔ کیا ہمیں بھی یہ مشق کرنی چاہیے؟

(د) اپنے پسندیدہ موضوع پر پانچ جملے لکھیے۔

۱۔ مجھے پہیلیاں پڑھنا پسند ہے۔

۲۔ ڈاکٹر نبی بخش خان بلوچ نے سندھی پہیلیوں کی کتاب جمع کی ہے۔

۳۔ اس کتاب میں سندھ کی پرانی پہیلیاں شامل ہیں۔

۴۔ یہ پہیلیاں ہمارے دادا، نانا اپنی اولاد کو سنایا کرتے تھے۔

۵۔ یہ پہیلیاں پڑھ کر مجھے بہت مزہ آتا ہے۔

سرگرمی:

- طلبہ کو کہیں کہ وہ لائبریری سے پہیلیاں اور لطیفوں کی کتابیں لے کر پڑھیں اور کچھ لطیفے اور پہیلیاں یاد کر لیں۔ وہ یہ لطیفے اور پہیلیاں جماعت میں بھی سنائیں، اور جب اسکول میں کوئی پروگرام یا تقریب ہو تو وہاں بھی یہ پڑھ کر سنائیں۔ اس طرح بچوں کو ایسی سرگرمیوں میں شامل ہونے کی ترغیب دیں۔

پالتو ۽ جھنگ جا جانور

سیکھنے کے مقاصد:

- گھر اور اسکول میں اثباتی، نفی اور سوالیہ جملے سن کر سمجھ سکیں۔
- کسی تصویر، تقریب یا نمائش کو دیکھ کر اپنی رائے کا اظہار کر سکیں۔
- اپنی پسند کے کسی جانور، پرندے یا چیز یا کھیل کے بارے میں اپنی رائے دے سکیں۔
- ذرائع ابلاغ (ریڈیو، ٹی وی، انٹرنیٹ) پر اپنی پسند کے پروگرام دیکھ کر سمجھ سکیں۔

امدادی سامان:

- سندھی کتاب دوم، صفحات نمبر ۷۱-۷۲-۷۳

طریقہ تدریس:

- طلبہ کو کتاب کا صفحہ نمبر ۷۱ کھولنے کی ہدایت کیجئے اور سبق ”پالتو ۽ جھنگ جا جانور“ دیکھنے کی ہدایت دیجیئے۔ (یاد رکھیں: نئے الفاظ کے معنی کتاب کے آخر میں صفحہ ۸۰ پر دیے گئے ہیں)۔
- تمام طلبہ کو صفحہ ۷۱ کھولنے کی ہدایت کریں اور سبق میں دیے گئے ذہنی تیاری کے سوالات پوچھیں۔
- سبق بلند آواز میں سنائیں۔ ایک بار بچوں سے پڑھوائیں۔
- پہلے بتائیں کہ: کیا آپ جانتے ہیں کہ پہلے تمام جانور جیسے مینڈھا، گائے، کتا، گدھا، گھوڑا وغیرہ جنگل میں رہتے تھے۔ پرانے زمانے میں ہمارے بزرگوں نے اپنی سہولت کے لیے انہیں پالتو بنایا۔ کتوں کو اپنا ساتھی بنانے کے لیے پالتو بنایا۔ گدھے کو سامان اٹھانے اور سفر کرنے کے لیے، جبکہ گائیں، بھیڑیں اور بکریاں دودھ کے لیے پالتو بنائی گئیں۔ گدھا پانی بھرنے کے کام آتا تھا، اور آج بھی آتا ہے۔
- طلبہ کو باری باری بتانے کے لیے کہیں کہ انھوں نے اس سبق سے کیا کچھ سیکھا، ہر ایک دو باتیں بتائیں۔ مگر ہر بچے کو کوشش کرے کہ دو نئی باتیں بتائے۔ یہ بھی بتائیں کہ ان کے گھر میں کون سے پالتو جانور ہیں؟ ان کی رائے میں جنگل کے کون سے جانور ہیں؟ انھوں نے جنگل کے کون سے جانور دیکھے ہیں؟
- اثباتی اور نفی جملے سکھائیں۔ اثباتی جملے وہ ہوتے ہیں جن میں بات کی تصدیق ہوتی ہے، مثلاً: یہ کتاب میری ہے۔ قلم میرا ہے۔ میں دس سال کا ہوں۔ اگر انہی جملوں کو نفی میں تبدیل کیا جائے تو ایسے ہوں گے: یہ کتاب میری نہیں ہے۔ قلم میرا نہیں ہے۔ میں دس سال کا نہیں ہوں۔
- طلبہ کو انٹرنیٹ سے جانوروں کے ویڈیوز دکھائیں اور ان پر سوال جواب کریں۔

مشق:

(الف) خالی جگہوں کے جوابات۔

۱۔ دودھ

۲۔ چھینٹے

۳۔ جنگل

(ب) سوالات کے جواب:

۱۔ پالتو جانوروں میں گائے، بکری، اونٹ، بھیڑ وغیرہ شامل ہیں۔

۲۔ بھینس، بکری، اونٹنی، گائے دودھ دیتے ہیں۔

۳۔ اونٹ، گھوڑا، گدھا سواری کے کام آتے ہیں۔

(ج) اثباتی جملوں کو نفی میں تبدیل کریں:

۱۔ زمین پر بہت سے سانس لینے والے نہیں رہتے۔

۲۔ دودھ سے مکھن اور دہی نہیں بنتی۔

۳۔ بھیڑ کی کھال سے اُون نہیں ملتی۔

(د) پسندیدہ پالتو جانور: گدھا میرا پسندیدہ پالتو جانور ہے۔ وہ بہت سادہ اور خاموش ہوتا ہے۔ جو سامان رکھتے ہیں، وہ اٹھا کر لے جاتا ہے۔ کبھی انکار نہیں کرتا۔

پانی بھی بھر کر لاتا ہے۔ کھانے میں بھی خرزے نہیں کرتا، جو ملتا ہے، وہ کھا لیتا ہے۔ ہمارا گدھا گاڑی میں شہر کے سامان بھی لے جاتا ہے۔ اناج وغیرہ بھی گدھے

پر رکھ کر لے جاتے ہیں۔ وہ سامان اٹھانے کے بہت کام کرتا ہے۔

سرگرمی:

- بلی سارا دن سوتی رہتی ہے۔ ہمیشہ خرزے کرتی ہے۔ میاؤں میاؤں کرتی ہے۔
- مور خوبصورت پرندہ ہے۔ اس کے پر مجھے خوبصورت لگتے ہیں۔ وہ بہت خوبصورت پرندہ ہے۔ ناچتا ہوا پیارا لگتا ہے۔
- طوطا میٹھی بولیاں کرتا ہے۔ پھل کھاتا ہے۔ ہمارے کچھ الفاظ بھی اچھی طرح ادا کرتا ہے۔ مجھے وہ پسند ہے۔
- بکری بہت تنگ کرتی ہے۔ ہر چیز کھا جاتی ہے۔ دودھ دیتی ہے، مگر بہت تنگ کرتی ہے۔

عجب نظارا

سیکھنے کے مقاصد:

- الفاظ کے ابتدائی، درمیانی اور آخری آوازیں بدل کر نئے الفاظ بنا سکیں۔
- مذکر کے مؤنث اور مؤنث کے مذکر الفاظ سن کر لکھ سکیں۔
- ابلاغ یا ذرائع ابلاغ میں بچوں کے پروگراموں اور رسائل سے لطف اندوز ہو سکیں۔
- کسی بھی عام موضوع پر پانچ سے سات آسان جملے لکھ سکیں۔

امدادی سامان:

- سندھی کتاب دوم، صفحات نمبر ۴۲-۴۵-۴۶

طریقہ تدریس:

- طلبہ کو کتاب کا صفحہ نمبر ۴۲ کھولنے کی ہدایت کریں اور نظم ”عجب نظارا“ دیکھنے کی ہدایت دیں۔ (یاد رکھیں: نئے الفاظ کے معنی کتاب کے آخر میں صفحہ ۸۰ پر دیے گئے ہیں)۔
- سبق میں دیے گئے ذہنی تیاری کے سوالات پوچھیں۔
- اس نظم کو بلند آواز میں سُراور لہجے کے ساتھ پڑھائیں، اور ایک بار بچوں سے بھی اسی انداز میں پڑھوائیں۔
- اس نظم میں کن کن نظاروں پر حیرت کا اظہار کیا گیا ہے؟ شعر میں یہ نظارے کس کی قدرت سے بنے ہیں؟ وہ کون ہے؟ اُبھار سے کیا مراد ہے؟
- آپ کو کون سا مصرعہ سب سے زیادہ پسند آیا؟
- بچو! یہ نظم کتنی چند بیوس نے لکھی ہے۔ یہ بہت خوبصورت نظم ہے جو دنیا کی حیرت انگیز چیزوں کے بارے میں سوال اٹھاتی ہے اور ان نظاروں کو بنانے والے اللہ تعالیٰ کی تعریف کرتی ہے۔ بارش ہو یا دریا، جنگلات، سمندر، یہ سب نظارے انسان کو حیرت میں ڈال دیتے ہیں۔ اللہ تعالیٰ کی طاقت اور قدرت کہ اس نے یہ کتنی خوبصورت اور حیرت انگیز چیزیں پیدا کی ہیں۔
- مذکر کو مؤنث اور مؤنث کو مذکر میں بدلنا سکھائیں۔ جیسا کہ ہم نے سیکھا کہ اسم اور ضمیر کی دو جنسیں ہوتی ہیں۔ بکرا-بکری۔ کتا-کتیا۔ بیل-گائے۔
- ابتدا اور آخر کے الفاظ پڑھائیں۔ کچھ الفاظ کے پہلے حرف بدل کر نئے الفاظ بنائیں، یہ بھی سمجھائیں کہ ہم الفاظ کو بدل سکتے ہیں۔

مشق:

(الف) شعر مکمل کریں:

- ۱ ڈسی دنیا پر عجب نظارا، سائینءِ جی سگھہ سمجھہ پیارا۔
- ۲ وٹ تٹ ہوتا ڈٹیءِ اُپایا، قسمین قسمین پن بنایا۔
- ۳ راتین پنیان ڈینمن اچن، جھٹن پنیان روز روشن۔

